
Inhoudsopgave	1
Voorwoord	4
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1 Uitgangspunten van het onderzoek	
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	8
1.2 Doelstelling en vraagstelling	10
1.3 Opzet van het rapport	11
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	
2.1 Ontwikkeling van 'ruimtelijke perceptie'	12
2.2 Invloed van fysisch - geografische, sociaal - culturele en persoonlijke factoren op de ontwikkeling van ruimtelijke perceptie'	13
2.3 Invloed 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalverslaggeving in de (sport)media	17
2.4 Onderzoeksvragen	19
2.5 Samenvatting hoofdstuk 2	20
Hoofdstuk 3 Onderzoeksopzet	
3.1 Uitgangspunten bij dataverzameling en analyse	21
3.2 Dataverzameling en analyse Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen	21
3.3 Dataverzameling en analyse Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzendingen	23
3.4 Samenvatting hoofdstuk 3	25
Hoofdstuk 4 Resultaten analyses krantenartikelen	
4.1 Kwantitatieve analyse Nederlandse landelijke dagbladen	26
4.2 Kwantitatieve analyse Belgische landelijke dagbladen	28
4.3 Kwantitatieve analyse van de twee Engelse landelijke dagbladen	29
4.4 Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen	30
4.5 Kwalitatieve analyse Nederlandse landelijke dagbladen	32
4.6 Kwalitatieve analyse Belgische landelijke dagbladen	33
4.7 Kwalitatieve analyse Engelse landelijke dagbladen	35

4.8	Kwalitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen	36
4.9	Samenvatting hoofdstuk 4	36
Hoofdstuk 5 Resultaten analyse televisie-uitzendingen		
5.1	Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Portugal - Griekenland	37
5.2	Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Portugal - Griekenland	38
5.3	Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Portugal - Griekenland	40
5.4	Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Portugal - Griekenland	41
5.5	Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland	42
5.6	Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Frankrijk - Engeland	44
5.7	Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland	45
5.8	Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland	47
5.9	Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Duitsland - Nederland	48
5.10	Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Duitsland - Nederland	49
5.11	Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Duitsland - Nederland	51
5.12	Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Duitsland - Nederland	53
5.13	Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzendingen	54
5.14	Kwalitatieve analyse Nederlandse rustbeschouwing Duitsland - Nederland	55
5.15	Kwalitatieve analyse Belgische rustbeschouwing Duitsland - Nederland	56
5.16	Kwalitatieve analyse Engelse rustbeschouwing Duitsland - Nederland	57
5.17	Kwalitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse rustbeschouwing Duitsland - Nederland	58
5.18	Samenvatting hoofdstuk 5	59
Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen		
6.1	Kwantitatieve verschillen in kranten en op televisie binnen één land	60
6.2	Kwantitatieve verschillen in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland	62

6.3	Kwalitatieve verschillen in kranten en op televisie binnen één land	64
6.4	Kwalitatieve verschillen in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland	65
6.5	Verschillen tussen kranten en televisie	65
6.6	Beantwoording vraagstelling van het onderzoek	66
6.7	Aanbevelingen voor eventueel vervolgonderzoek	67
	Literatuurlijst	69
	Lijst van figuren en tabellen	70

Voorwoord

Voor mijn afstudeeronderzoek in het kader van de opleiding Vrijtijdwetenschappen aan de Universiteit van Tilburg, ben ik opzoek gegaan naar een onderwerp dat binnen mijn studiegebied viel en ook mijn interesse heeft. Tijdens mijn zoektocht naar een afstudeeronderwerp kwam ik terecht bij dr. Greg Richards. Hij was universitair docent en onderzoeker bij het departement Vrijtijdwetenschappen en had een afstudeeronderzoeksvorstel opgesteld naar aanleiding van het door hem gelezen boek *'Brilliant Orange: the neurotic genius of Dutch football'* (2001) van de Engelse auteur en journalist David Winner. Na het lezen van het boek en enkele gesprekken met hem, was ik tot de conclusie gekomen dat de geopperde veronderstelling over het bijzondere gebruik van 'ruimte' in het Nederlandse voetbal zeker de moeite waard was om te onderzoeken. De onderhavige scriptie vormt de neerslag van dit onderzoek.

Graag wil ik alle personen bedanken die betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van deze scriptie. Ik wil in de eerste plaats dr. Agnes Elling heel erg bedanken voor haar gigantische geduld, intensieve begeleiding en de deskundige suggesties gedurende de lange periode die ik nodig had om dit onderzoek af te ronden. Daarnaast wil ik ook dr. Greg Richards bedanken voor het aanreiken van de achtergrondinformatie over het onderwerp en zijn adviezen bij de totstandkoming van dit afstudeeronderzoek. Mijn dank gaat ook uit naar mijn vader die, ondanks dat hij de voetbalmaterie niet geheel kende, mij leerde simplificeren en adviseerde in het gehele proces rondom deze scriptie. Ook mijn broer Alex verdient lof voor het verzorgen van het uitprinten en inbinden van de rapporten. De grootste waardering gaat uit naar mijn moeder en oma voor hun onvoorwaardelijke steun en vertrouwen tijdens deze hele lange afstudeerperiode. Zonder al deze mensen was deze scriptie nooit tot een goed einde gekomen. Bedankt!

Rotterdam, 25 november 2007

Erik Stournaras

Samenvatting

In dit afstudeeronderzoek staat de volgende vraagstelling centraal:

In hoeverre is 'ruimtelijke perceptie' van invloed op de opvattingen over het voetbalspel en leidt dit tot verschillen in de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de tekstuele en visuele (sport)media binnen Nederland, België en Engeland?

Onder het begrip 'ruimtelijke perceptie' wordt het cognitieve proces verstaan, waarbij mensen informatie waarnemen, verzamelen, structureren en herinneren over 'ruimte' in de fysisch - geografische omgeving (Gatrell, 1983). In het boek *'Brilliant Orange: the neurotic genius of Dutch football'* (2001) van de Engelse auteur en journalist David Winner wordt verondersteld dat het succes van de Nederlandse nationale voetbalteams en clubvoetbalteams in het internationale voetbal te danken is aan de bijzondere Nederlandse perceptie van 'ruimte'. Dr. Greg Richards, voormalig universitair docent bij het departement Vrijtijdwetenschappen van de Universiteit van Tilburg, was door dit boek op het idee gekomen om de inzichten hieruit te verwerken tot een afstudeeronderzoek voor een doctoraalstudent van de opleiding Vrijtijdwetenschappen.

In het eerste gedeelte van dit afstudeeronderzoek is een literatuurstudie verricht naar het begrip 'ruimtelijke perceptie' en de mogelijke invloed hiervan op de voetbalverslaggeving in de (sport)media. Uit deze literatuurstudie bleek dat er veel onderzoek is gedaan naar het begrip 'ruimtelijke perceptie' en ook naar sociaal - culturele invloeden binnen het voetbal, maar er is wereldwijd nog een onderzoek gedaan naar de mogelijke relatie tussen 'ruimtelijke perceptie' en de voetbalopvattingen in de (sport)media. Op basis van de literatuurstudie zijn concrete onderzoeksvragen met enkele hypothesen opgesteld:

- ***Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land?***

H1: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

H2: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

H3: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

H4: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

- ***Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?***

H5: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

H6: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

H7: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

H8: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

- ***Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land?***
- ***Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?***
- ***Bestaan er verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving tussen kranten en televisie?***

Om deze concrete onderzoeksvragen, met enkele op basis van de literatuurstudie opgestelde geformuleerde hypothesen te toetsen heb ik ervoor gekozen om de voetbalopvattingen van enkele journalisten, commentatoren en analisten over drie voetbalwedstrijden; Portugal - Griekenland, Frankrijk - Engeland en Duitsland - Nederland, tijdens het Europees Kampioenschap voetbal 2004 in de Nederlandse, Belgische en Engelse tekstuele en visuele (sport)media te verzamelen en inhoudelijk te analyseren.

Voor de inhoudsanalyse van de voetbalartikelen over deze drie wedstrijden werden de edities van twee landelijke dagbladen per land in de periode 11 tot en met 16 juni 2004 verzameld. De televisiebeelden van de drie gekozen wedstrijden (inclusief de voor-, rust- en nabeschouwing) werden verkregen door de rechtstreekse uitgezonden televisie-uitzendingen, uitgezonden door de nationale televisiezenders, op video op te nemen. Nadat de berichtgeving rondom deze drie wedstrijden door mij was verzameld, is deze geïnventariseerd en gecategoriseerd naar kwantitatieve (aantallen en variatie in de aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen) en kwalitatieve (variatie in de 'ruimtelijke' opmerkingen) kenmerken.

De resultaten van de kwantitatieve analyse wijzen uit dat er enkele verschillen zijn in de relatieve aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in kranten en op televisie binnen en tussen landen. Deze verschillen kunnen in de eerste plaats veroorzaakt zijn doordat sommige journalisten, analisten en commentatoren misschien meer 'ruimtelijk' zijn ingesteld dan anderen wat ervoor kan zorgen dat er vaker 'ruimtelijke' metaforen worden gebruikt. Daarnaast zorgden de lengte van de alinea's per voetbalartikel in bepaalde kranten en de tijdsduur van sommige live uitzendingen op televisie mogelijk ook voor verschillen in de gebruikte aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen.

Uit de resultaten van de geanalyseerde krantenartikelen en de voetbalcommentaren bleek ook dat relatief gezien de grootste variatie in de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen te vinden was in de Nederlandse kranten en televisie-uitzendingen. Met name het aantal 'tactische' 'ruimtelijke' opmerkingen was relatief veel hoger in de onderzochte Nederlandse (sport)media dan in de Belgische en Engelse (sport)media. De verklaring hiervoor zou kunnen liggen in de veronderstelling van David Winner dat 'ruimtelijke perceptie' bij mensen in Nederland mogelijk een grotere cognitieve invloed heeft dan bij andere mensen in de wereld.

De kwalitatieve inhoudsanalyse van de landelijke dagbladen en televisie-uitzendingen liet vooral een duidelijk verschil zien in de benadering van de gehanteerde tactiek van de vier ploegen in de gekozen casussen. De behoudende speelwijze van bepaalde ploegen in de casussen werd door de Nederlandse (sport)media minder gewaardeerd dan de Belgische en de Engelse (sport)media. Ook werd door de Nederlandse journalisten, analisten en commentatoren iets meer de nadruk gelegd op 'ruimtecreërende' bewegingen en positie-inname van spelers om het aanvallende (Nederlandse) voetbalsysteem te optimaliseren.

Verder was het opvallend dat in de Engelse (sport)media nationalisme en elementen van mannelijkheid relatief meer werden benadrukt dan in de Nederlandse en Belgische (sport)media.

De algemene conclusie van mijn onderzoek is dat 'ruimtelijke perceptie' van invloed is op de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de (sport)media binnen de drie landen, aangezien het gebruik van 'ruimtelijke' opmerkingen door journalisten, analisten en voetbalcommentatoren blijkbaar noodzakelijk is om de lezer en de kijker te instrueren over de verrichtingen op het veld. Verder kan uit de resultaten van de onderzochte wedstrijden in de landelijke dagbladen en op televisie geconcludeerd worden dat in de Nederlandse (sport)media relatief veel meer specifieke tactische aandacht is voor het op een creatieve manier gebruik maken van 'ruimte' dan in de Belgische en Engelse (sport)media.

Hoofdstuk 1   Uitgangspunten van het onderzoek

In dit hoofdstuk zullen de uitgangspunten van het onderzoek nader worden uitgelegd. In de eerste paragraaf zal worden ingegaan op de aanleiding voor dit afstudeeronderzoek. Vervolgens wordt in paragraaf twee de doel- en vraagstelling geformuleerd die ik in deze scriptie probeer beantwoord te krijgen. Tot slot volgt in de derde paragraaf een kort overzicht van de opbouw van dit onderzoek.

1.1   Aanleiding voor het onderzoek

De aanleiding voor dit afstudeeronderzoek is het boek *'Brilliant Orange: the neurotic genius of Dutch football'* (2001), waarin de Engelse auteur en journalist David Winner probeert te analyseren waarom een kleine voetbalnatie als Nederland de afgelopen decennia zo succesvol is geweest met haar nationale voetbalteams en clubvoetbalteams in het internationale voetbal. Door dit boek was dr. Greg Richards, voormalig universitair docent bij het departement Vrijetijdwetenschappen van de Universiteit van Tilburg, op het idee gekomen om de inzichten uit dit boek te verwerken tot een afstudeeronderzoek voor een doctoraalstudent van de opleiding Vrijetijdwetenschappen.

Per hoofd van de bevolking produceert Nederland het meest succesvolle voetbal van de wereld (Van Lonkhuyzen, 2006). Het bewijs? Bekijk de prestaties maar eens van Nederland tijdens vorige WK's, EK's en internationale bekercompetities. Tijdens de laatste 10 Wereld- en Europese Kampioenschappen, van het WK 1986 in Mexico tot en met het EK 2004 in Portugal, kwam Nederland vijf keer in de halve finale. Een knappe prestatie, te meer omdat Nederland tijdens het WK Mexico 1986 en het WK Japan & Korea 2002 helemaal niet meedeed. Dat het aantal 'laatste vier plaatsen' van het Nederlands elftal echt een uitstekende prestatie is, blijkt als we ze tegen de internationale concurrentie afzetten. Slechts één Europees land deed het beter: Duitsland (zes keer in de halve finale). Frankrijk en Italië slaagden er vier keer in, Engeland, Portugal, Tsjechië en Zweden wisten twee keer tot de internationale voetbalelite door te dringen. België kwam de afgelopen twintig jaar slechts één keer in een halve finale tijdens het WK in Mexico in 1986. Daarnaast wonnen de Nederlandse clubs in de vijftigjarige historie van het Europese clubvoetbal in totaal elf keer een Europa Cup (zes keer Ajax, drie keer Feyenoord en twee keer PSV). Daarmee is de eredivisie de op vier na sterkste competitie van Europa. Voetbalkenners zullen zeggen dat de competities van Engeland, Spanje en Italië veel sterker zijn door het groter aantal gewonnen Europese bekercups. Toch blijkt de Nederlandse eredivisie niet veel onder te doen voor de veel grotere Duitse Bundesliga (elf tegenover zeventien gewonnen cups). Terwijl er toch vijf keer zoveel Duitsers in Duitsland zijn dan Nederlanders in Nederland. De Duitse voetbalbond tel 6,3 miljoen leden tegenover 1,1 miljoen leden voor de KNVB (Van Lonkhuyzen, 2006).

Opvallend is dat niemand precies weet waarom Nederland het zo goed doet in het voetbal. Volgens Maarten van Bottenburg, bijzonder hoogleraar Sportontwikkeling aan de Universiteit Utrecht en lector Sportbusiness aan de Fontys Economische Hogeschool Tilburg, kan ruim de helft van de sportieve successen van de Nederlandse nationale voetbalteams en clubvoetbalteams worden verklaard door het inwonersaantal en het bruto nationaal product (bnp) van Nederland (Van Lonkhuyzen, 2006). Ook ziet hij het aantal georganiseerde spelers, de faciliteiten en de goede organisatie als mogelijke verklaringen: *"Vrijwel iedere club beschikt naar internationale standaarden over een mooie accommodatie. De competities verlopen vrijwel vlekkeloos voor alle leeftijdsgroepen en voetbalniveaus. Ook de talentselectie is goed georganiseerd."* (Van Lonkhuyzen, 2006). Van Bottenburg wijst er op dat de rest moet worden veroorzaakt door andere factoren, maar dat is in het voetbal nooit onderzocht: *"Ik ken geen onderzoek waarin andere factoren worden aangedragen ter verklaring van het bovenmaatse succes van Nederland op voetbalgebied."* (Van Lonkhuyzen, 2006). Er moet dus mogelijk meer aan de hand zijn. Niet alleen is het Nederlandse voetbal

succesvol gebleken de afgelopen jaren, er wordt bovendien aanvullend, attractief en dwingend gespeeld door de meeste Nederlandse voetbalteams. Bijzonder attractief, zeker als je het Nederlandse voetbal vergelijkt met bijvoorbeeld het Belgische, Engelse of Duitse voetbal. Volgens David Winner is het succes van het Nederlandse voetbal dan ook grotendeels te danken aan de bijzondere voetbalspeelwijze van de Nederlandse voetbalteams. Waarin de meeste landen de opvattingen over de voetbalspeelwijze voornamelijk zijn gebaseerd op het collectief, de enorme inzet of de individuele klasse van spelers, denkt Winner dat de Nederlandse voetbalspeelwijze vooral gebaseerd is op het gebruik van 'ruimte': *"Space is the unique defining element of Dutch football. Other nations and football cultures may have produced greater goalscorers, more dazzling individual ball-artists and more dependable and efficient tournament-winning teams. But no one has ever imagined or structured their play as abstractly, as architecturally, in such a measured fashion as the Dutch."* (Winner, 2001: 44). In het boek van Winner wordt dan ook verondersteld dat de 'ruimtelijke perceptie' bij mensen in Nederland een grotere cognitieve invloed heeft op handelen in het dagelijks leven, en dus ook op de opvattingen over het voetbalspel, dan bij mensen in andere landen in de wereld: *"To measure distance is a natural inclination, an instinct for Dutch people. We measure space quietly, very precisely and then order it in detail. That is the Dutch way of seeing, the Dutch approach to space: selective detail."* (Winner, 2001: 53).

Om het begrip 'ruimtelijke perceptie' te verhelderen, is het in de inleiding van dit onderzoek onvermijdelijk om alvast naar de theorie te kijken. Met het begrip 'ruimtelijke perceptie' worden de geïntegreerde cognitieve taken bedoeld, waarbij mensen informatie waarnemen, verzamelen, structureren en herinneren over 'ruimte' in de fysisch - geografische omgeving (Gatrell, 1983). Deze informatie wordt via de zintuigen verkregen door waarneming van prikkels uit de directe omgeving; met name vanuit de media en door het communiceren met andere mensen (Golledge & Stimson, 1987). De processen die vervolgens worden uitgevoerd staan bekend als het cognitieve structureren van bestaande en nieuwe omgevingsinformatie in 'ruimtelijke schema's' en hebben mogelijk een grote invloed op het menselijke gedrag in de fysisch - geografische omgeving (Gold, 1980). Over deze processen van het cognitieve structureren van 'ruimtelijke informatie' uit de omgeving bestaat nog enige onduidelijkheid en discussie over wat er precies als resultaat wordt geproduceerd. Er wordt verondersteld dat door het cognitief structureren van informatie over de omgeving, er bij mensen een 'interne' representatie wordt gemaakt van het begrip 'ruimte' (Gold, 1980; Gatrell, 1983). Deze invloed van de perceptie van 'ruimte' binnen bepaalde samenlevingen is bijvoorbeeld herkenbaar bij de Nederlanders, die in hun taal o.a. de woorden 'gracht', 'singel', 'ven' en 'plas' gebruiken om de vele soorten waterpartijen in hun fysisch - geografische omgeving nader te omschrijven. In hoofdstuk twee zal verder worden ingegaan op het begrip 'ruimtelijke perceptie' in relatie met de opvattingen over het voetbalspel.

De Nederlandse perceptie van 'ruimte' heeft zich, volgens o.a. Winner, ontwikkeld door verscheidene factoren; zoals het feit dat het vlakke polderlandschap letterlijk 'gemaakt' is door de Nederlanders, het gebrek aan fysieke ruimte en de overvloed aan water in het Nederlandse polderlandschap en de 'ruimtelijke waarneming' in Nederlandse schilderijen en architectuur. Winner verbindt dan ook het op 'ruimtegerichte' Nederlandse voetbal met de wijze waarop de Nederlanders eeuwenlang op een innovatieve manier met 'ruimte' in hun leefomgeving hebben moeten omgaan: *"The football pitch is the same size and shape everywhere in the world, yet no one else thought about football this way. So why did the Dutch? The answer may be that the Dutch think innovatively, creatively and abstractly about space in their football because for centuries they have had to think innovatively about space in every other area of their lives. Because of their strange landscape, the Dutch are a nation of spatial neurotics."* (Winner, 2001: 47).

Deze invloed van het gebruik van 'ruimte' binnen het Nederlandse voetbal is vooral herkenbaar geworden in het door de Nederlanders ontwikkelde voetbalspelstelsel

'totaalvoetbal'. Het klassieke 'totaalvoetbal' gaat uit van de gedachte dat de grootte van ieder voetbalveld 'flexibel' is, aangezien de 'speelruimte' veranderd kan worden door het positieospel van een voetbalteam dat erop speelt. In balbezit probeert het voetbalteam het veld zo groot mogelijk te maken door het spel breed te maken over de vleugels en door continue beweging van individuele spelers als een manier om de beschikbare 'ruimte' te vergroten en te benutten. Wanneer het voetbalteam de bal verliest, wordt dezelfde ideeën en technieken gebruikt om de 'ruimte' van de tegenstander te verkleinen. Er wordt dan door het voetbalteam tot diep op de helft van de tegenstander druk uitgeoefend, jagen fel op de bal, verdedigen op een lijn die tien meter op hun eigen helft ligt en gebruiken de buitenspelval agressief om de 'ruimte' voor het aanvalsspel van de tegenstander nog verder te beperken. Er waren natuurlijk al eerder trainers en voetballers, die zich bezighielden met het creëren en beperken van 'ruimte' binnen hun voetbaltactiek, maar de Nederlandse trainer Rinus Michels en de Nederlandse voetballer Johan Cruyff waren de eerste die er nadrukkelijk over spraken en ook succes mee boekten met Ajax en het Nederlands elftal vanaf het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw: *"Football was always unconsciously about space. The good players were always the ones who instinctively found positions to receive the ball in space. But the big change in Dutch football happened when these ideas became words, when Cruyff and Michels started talking about space. No one ever looked at it in that way. Because they drew attention to it and talked about it, something came into existence which had always been there but no one had ever noticed before. That was their big invention: to analyse certain aspects of football."* (Winner, 2001: 46).

Verder is deze mogelijk grotere invloed van 'ruimtelijke perceptie' in het Nederlandse voetbalspel de afgelopen jaren steeds zichtbaarder geworden in de (sport)media, omdat er door de vercommercialisering van het voetbal en de mondialisering van de (sport)media steeds meer aandacht wordt besteed aan het analyseren van het hedendaagse voetbal en de randverschijnselen. Er is dan ook wereldwijd een ware 'voetbalexpertcultuur' ontstaan op allerlei terreinen en voornamelijk in de (sport)media, want er zijn steeds meer (sport)dagbladen, voetbaltijdschriften en voetbalprogramma's, die veelvuldig gebruik zijn gaan maken van het commentaar van een 'voetbaldeskundige' in hun bladen of tijdens een televisie-uitzending. Hierdoor zijn de (sport)media tegenwoordig niet alleen meer de bemiddelaars tussen de voetbalsport en het publiek, maar het zijn ook steeds meer de producenten geworden van de voetbaldenkbeelden binnen een land. Door te kijken en te luisteren naar de visie van (ex -) profspelers, (ex -) trainers en sportjournalisten op alle aspecten van het voetbalspel en met name de voetbaltactiek in de tekstuele en visuele (sport)media binnen een land, kan dus mogelijk worden afgeleid in hoeverre er in woorden gericht op 'ruimtelijke perceptie', zoals o.a. *"de diepte zoeken"*, *"het veld breedhouden"*, *"de ruimte benutten"*, wordt gedacht en gehandeld in een bepaald land.

1.2 Doelstelling en vraagstelling van het onderzoek

Voor mij vormt dit bovenstaande de aanleiding om de invloed van de perceptie van 'ruimte' bij mensen op de opvattingen over het voetbalspel in zowel de (sport)media in Nederland als in een aantal willekeurige Europese landen; in dit geval België en Engeland, te onderzoeken. Immers, als deze voetbalopvattingen over de speelwijze binnen deze landen in meer of mindere mate worden beïnvloedt door 'ruimtelijke perceptie', dan zal dit duidelijk naar voren moeten komen in de wedstrijdverslagen in dagbladen en op televisie in Nederland, België en Engeland.

De doelstelling van het afstudeeronderzoek is:

Inzicht verkrijgen in de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de opvattingen over het voetbalspel en de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de tekstuele en visuele (sport)media binnen Nederland, België en Engeland.

De vraagstelling van dit afstudeeronderzoek luidt als volgt:

In hoeverre is 'ruimtelijke perceptie' van invloed op de opvattingen over het voetbalspel en leidt dit tot verschillen in de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de tekstuele en visuele (sport)media binnen Nederland, België en Engeland?

1.3 Opzet van het rapport

In dit eerste hoofdstuk zijn de aanleiding en de uitgangspunten van het afstudeeronderzoek aan bod gekomen. In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader behandeld. Er zal in dit hoofdstuk worden geprobeerd een voorlopig antwoord te geven op de vraagstelling. Eveneens is in dit hoofdstuk te lezen welke onderzoeksvragen en hypothesen ik heb opgesteld. In hoofdstuk drie wordt de onderzoeksopzet besproken, waarbij aandacht wordt besteed aan de manier van dataverzameling en data-analyse. De resultaten van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de relevante krantenartikelen uit de drie landen worden weergegeven in het vierde hoofdstuk. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de commentaren bij de televisiebeelden van de drie wedstrijden gepresenteerd. Tenslotte worden in hoofdstuk 6 de algemene conclusies beschreven en in aansluiting erop volgen enkele aanbevelingen voor een eventueel vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

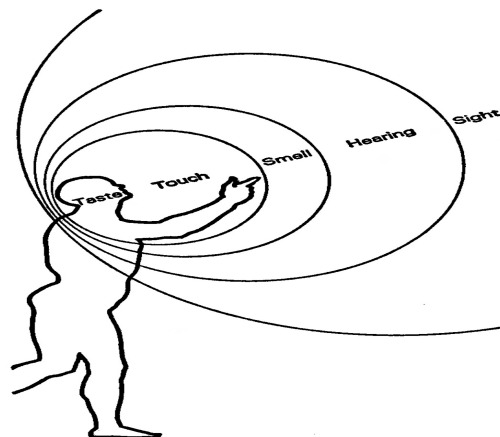
In het onontgonnen gebied waarin deze scriptie zich begeeft, is het van essentieel belang om het onderzoeksterrein gestructureerd in te kaderen en een degelijk theoretisch fundament te creëren. Er zal dan ook in hoofdstuk twee op kernachtige wijze worden geprobeerd om het begrip 'ruimtelijke perceptie' en de mogelijke invloed ervan op de opvattingen over het voetbalspel in de (sport)media te verduidelijken. In de slotparagrafen van het hoofdstuk zullen de onderzoeksvragen en enkele toetsbare voorspellingen worden geformuleerd.

2.1 Ontwikkeling van 'ruimtelijke perceptie'

In het inleidende hoofdstuk van dit afstudeeronderzoek hebben we al kunnen lezen dat het begrip 'ruimtelijke perceptie' bij mensen, een verzamelterm is voor de geïntegreerde cognitieve taken van informatie waarnemen, verzamelen, structureren en herinneren over 'ruimte' in de fysisch - geografische omgeving, die mogelijk een grote invloed hebben op het menselijke gedrag (Gatrell, 1983; Gold, 1980). De 'ruimtelijke informatie' wordt via de zintuigen verkregen door waarneming van continue afgegeven prikkels uit de directe leefomgeving. De meeste prikkels met 'ruimtelijke informatie' worden door individuen opgenomen tijdens de dagelijkse interactie met andere mensen in onze directe omgeving en tegenwoordig steeds meer vanuit de media (Golledge & Stimson, 1987). Tussen deze twee vormen van communicatie is een duidelijke wisselwerking in de verspreiding van 'ruimtelijke informatie' te herkennen, aangezien de media bepaalde informatie onder de aandacht brengen, terwijl interpersoonlijke contacten deze aanwezigheid van informatie bevestigen en overtuigen om deze aan te nemen (Gold, 1980). Welke prikkels precies worden waargenomen en verzameld door de mens is afhankelijk van fysisch - geografische, sociaal - culturele en persoonlijke factoren, in paragraaf 2.2 zal hier verder op in worden gegaan.

Vanwege de beperkte informatieverwerkingscapaciteit van onze hersenen is de mens maar in staat om een zeer klein deel van de afgegeven prikkels uit de omgeving op te nemen via de vijf zintuigen; 'zien', 'horen', 'ruiken', 'voelen' en 'proeven'. De zintuigen hebben elk hun eigen receptororgaan om de prikkels op te vangen, zoals o.a. het oog voor bepaald licht en het oor voor geluiden. Dit betekent echter niet dat alle zintuigen een even grote rol spelen bij het waarnemen van 'ruimtelijke informatie' over de omgeving. Het waarnemingsbereik van de individuele zintuigen verschilt sterk, omdat alleen 'zien', 'horen' en 'ruiken' in staat zijn om prikkels te ontvangen vanuit de directe omgeving buiten de 'tactische zone' van de mens, zie figuur 2.1.

Figuur 2.1 Waarnemingsbereik van de zintuigen

Bron: Gold, 1980: 51

Van de zintuigen is 'zien' de belangrijkste bron van 'ruimtelijke informatie' over o.a. de grote, vorm, structuur en kleur van objecten in de omgeving en de afstand en de richting van objecten tot de ontvanger, want meer dan 90% van onze kennis over de omgeving wordt waargenomen door de ogen (Gold, 1980). De ogen van de mensen kunnen zowel stereoscopisch zien; om nauwkeurige schattingen van objecten in de directe omgeving te doen, als panoramisch zien; om met een kijkhoek van ongeveer 150° ver te kijken naar objecten in de wijde omgeving. Hierdoor is het bijvoorbeeld voor voetballers mogelijk om de dimensies van het veld en de positie van de bal en medespelers te kunnen waarnemen. Daarnaast speelt ook het gehoor een grote rol in het waarnemen van 'ruimtelijke informatie', aangezien mensen, door te luisteren naar de intensiteit en de snelheid van een geluid, ook een indruk krijgen van de afstand en de richting van objecten tot de ontvanger. In de tennissport is dit een belangrijk 'hulpmiddel' voor de tennisspelers om door het geluid van de stuit, de snelheid en positie van de tennisbal te kunnen inschatten. Het reukorgaan heeft daarentegen een kleiner waarnemingsbereik, omdat geuren maar zelden meer dan een paar honderd meter kunnen afleggen. Hierdoor is de mogelijkheid om 'ruimtelijke informatie' waar te nemen, net als bij de zintuigen 'voelen' en 'proeven', beperkt.

Nadat de prikkels uit de directe omgeving zijn waargenomen en gefilterd door een complex samenspel van de zintuigen, worden deze getransformeerd tot neurologische impulsen en verzonden naar de hersenen via het centrale zenuwstelsel (Gold, 1980). Vervolgens worden deze impulsen cognitief gestructureerd in 'ruimtelijke schema's', waarin oude en nieuwe informatie over 'ruimte' in de fysisch - geografische omgeving is opgeslagen. Deze 'ruimtelijke schema's' hebben een dynamisch karakter; de voornamelijk routinematige omgevingsinformatie wordt hierbinnen steeds aangepast, maar wordt zelden volledig veranderd. Als de waargenomen prikkels uit omgeving toch bijna geheel nieuw of zeer complex zijn en dus niet direct passen binnen de bestaande 'ruimtelijke schema's', vindt er een tweede filteringproces plaats. Tijdens dit filteringproces wordt een beslissing genomen over het al dan niet opnemen van de nieuwe 'ruimtelijke informatie' en de mogelijke invloed dat het heeft op het gedrag. Dit is niet het einde van het proces. In elke situatie zal de mens blijven proberen om de effectiviteit van zijn handelen te evalueren, de waarde van de opgedane ervaringen te bepalen en zijn toekomstige gedragstrategieën aan te passen. Door deze wisselwerking tussen individuele reflectie en invloeden van buiten is het mogelijk dat er veranderingen plaatsvinden in de manier van structureren en herinneren over 'ruimte' in de fysisch - geografische omgeving en kan het dienen als een stimulans voor toekomstig gedrag (Gold, 1980). De mens - omgevingrelaties in de ontwikkeling van 'ruimtelijke perceptie' zijn dus continue en dynamisch en het eindpunt van een onderdeel in dit proces is vaak het beginpunt van een ander onderdeel.

2.2 Invloed van fysisch - geografische, sociaal - culturele en persoonlijke factoren op de ontwikkeling van 'ruimtelijke perceptie'

Tot zover heb ik voor de beeldvorming van het begrip 'ruimtelijke perceptie' alleen gekeken naar de biologische eigenschappen, die voor bijna alle mensen in de wereld grotendeels overeenkomen, zonder echt direct te verwijzen naar de invloed van de onderscheidende fysisch - geografische, sociaal - culturele en persoonlijke factoren binnen dit proces. Toch speelt de wisselwerking tussen deze factoren een zeer belangrijke rol in de ontwikkeling van 'ruimtelijke perceptie', aangezien elke samenleving haar eigen ideeën heeft over 'ruimte'. De ideeën over 'ruimte' zijn in de loop der tijd ontstaan binnen samenlevingen, doordat mensen hun specifieke sociaal - culturele en persoonlijke inzichten hebben kunnen aanpassen aan en vermengen met hun fysisch - geografische omgeving. Hierdoor hebben deze collectieve ideeën over 'ruimte' binnen samenlevingen invloed op allerlei aspecten van het dagelijks leven, waaronder de opvattingen over het voetbalspel. Binnen dit onderzoek wordt uitgegaan van een gedeeltelijke conditionerende werking van de gecreëerde omgeving, door met name de aan- en afwezigheid van fysieke ruimte en de ontwikkeling en de inrichting van het landschap, op het 'ruimtelijk' denken en handelen van mensen in een land.

Deze gecreëerde omgeving is niet in elk land hetzelfde, aangezien deze afhankelijk is van de historische fysisch - geografische ontwikkelingen in een land. Daardoor bestaan bijvoorbeeld grote verschillen tussen de gecreëerde omgeving in Nederland en die in andere landen, zoals België en Engeland, aangezien het in de loop der tijd een van de dichtstbevolkte en meest intensief gebruikte door mensenhanden getransformeerde landschappen op aarde is geworden. Door de geringe oppervlakte van Nederland is ruimte een zeer kostbaar goed en eeuwenlang is het gebruik van iedere vierkante centimeter van de fysieke omgeving zorgvuldig overwogen en besproken. Het Nederlandse watersysteem is strak geregeld, omdat meer dan vijftig procent van het land zich onder het zeeniveau bevindt. Het landschap dat de Nederlanders voor zichzelf hebben gecreëerd is bijzonder vreemd. In tegenstelling tot de ongeordende, chaotische landschappen in de meeste andere landen, bestaat het Nederlandse horizonvlakke polderlandschap uit compacte, dichtbevolkte steden, die omgegeven zijn door ruimtelijk, groen platteland met veelal een eindeloze processie van ordelijke, rechthoekige weilanden en afwateringssloten, kaarsrechte waterwegen en nette bomenrijtjes. Deze bijzondere indeling van het Nederlandse landschap zal logischerwijs zijn weerslag hebben op het 'ruimtelijk' denken en handelen van de Nederlanders. Om iets te kunnen doen met de uitgestrekte vlakte van hun land, ontwikkelden de Nederlanders mogelijk een bijzondere cognitieve manier om afstanden te ijken vanaf de horizon, door 'ruimte' instinctief te berekenen en nauwgezet aandacht te besteden aan ieder object binnen die 'ruimte' (Winner, 2001). Dit is bijvoorbeeld zichtbaar wanneer een willekeurige Nederlander wordt gevraagd om een horizon te tekenen, deze persoon zal dan vaak een rechte lijn met soms enkele gedetailleerde objecten tekenen. Terwijl als iemand uit België of Engeland of ergens anders vandaan hetzelfde wordt gevraagd, zullen er vaak hobbels en heuvels in deze tekening zitten (Winner, 2001). Daarnaast is deze manier van kijken ook zichtbaar aanwezig in Nederlandse schilderijen en architectuur met hun vaak bijzonder gedetailleerde 'ruimtelijke' verhoudingen tussen objecten en hun omgeving.

Deze door prikkels uit fysisch - geografisch omgeving (gedeeltelijk) veroorzaakte verschillen in 'ruimtelijke perceptie' tussen mensen uit verschillende landen zullen dan ook onvermijdelijk worden weerspiegeld in hun voetbalopvattingen. Binnen de Nederlandse voetbalspeelwijze zal mogelijk meer aandacht zijn voor abstracte patronen van beweging en passes dan in de voetbalspeelwijze van landen als België en Engeland. Een voorbeeld hiervan is dat de voetbalteams in deze landen vaak nog steeds zichtbaar op een rigide manier spelen, zonder directe lijnen, met als belangrijkste uitgangspunt zo snel mogelijk naar voren spelen om een doelpunt proberen te maken en dan georganiseerd de boel achterin dichtmetselen en spelen op de counter. In het Nederlandse voetbal proberen de meeste voetbalteams naar hun idee 'gewoon' voetbal te spelen en patronen te maken door zowel naar voren als naar achteren te spelen. Ze geven vaak terrein op dat ze hebben gewonnen om terug te spelen en balbezit te houden, en dan beginnen ze steeds weer opnieuw met de opbouw van hun spel. Het maken van een doelpunt is een mogelijkheid, maar het streven lijkt soms meer het maken van abstracte bewegingen. De Nederlanders zien deze manier van voetballen mogelijk als een totale beweging over het hele veld om 'ruimte' te zoeken, niet als individuele acties op alleen maar een deel van het speelveld. Dit kan te maken hebben met het bijzondere Nederlandse horizonaspect: het veld is net als de 'ruimte' in het Nederlandse landschap eindig (Winner, 2001).

Daarnaast hebben ook sociaal - culturele en persoonlijke factoren een grote mate van invloed op het ontstaan van de ideeën over 'ruimte'. Binnen elke samenleving groeien mensen op met specifieke ideeën met een 'ruimtelijke' dimensie, zoals privacy, bevolkingsdichtheid, persoonlijke ruimte, die zijn ontstaan door het vermengen van de waarden en normen van de groep en persoonlijke ervaringen met hun leefomgeving. Om deze 'ruimtelijke' ideeën te laten voortbestaan binnen een samenleving worden deze vanaf de vroege kindertijd doorgegeven aan de volgende generaties, omdat mensen in die periode het makkelijkst leren en assimileren. Er vindt in die periode dan ook de eerste collectieve en unieke persoonlijke 'mentale programmering' plaats, waardoor bepaalde patronen van

denken over 'ruimte' en handelen in sociale 'ruimte' binnen iemands persoonlijkheid worden vastgezet, om op deze manier het individu klaar te stomen voor het functioneren in een samenleving (Hofstede, 1999). De programmering begint meestal binnen het gezin; door de opvoeding van de ouders, andere familie en tegenwoordig steeds meer door de media. Vervolgens wordt deze voortgezet op school, in peergroepen en in de buurt. De 'ruimtelijke' ideeën spelen niet in elke samenleving en bij elk individu een even grote rol in dit socialisatieproces, omdat deze afhankelijk zijn van de historische ontwikkelingsgang van de sociale omgeving en de persoonlijke aanleg voor 'ruimtelijk' inzicht en de omgevingservaringen van het individu (Gold, 1980). In de Nederlandse samenleving neemt 'het creëren van ruimte' een vrij prominente plaats in, niet alleen letterlijk, in de vorm van nieuw land dat op de zee werd veroverd en moet worden behouden, maar ook figuurlijk in de vorm van nieuwe sociaal - culturele 'ruimte' voor nieuwe (individuele) manieren van leven; zoals het homohuwelijk, de liberale drugspolitiek of de mogelijkheid van een persoonlijke keuze voor euthanasie en abortus, die tot op zekere hoogte nog steeds ondenkbaar zijn in sommige andere democratische landen. Ook in termen van de benadering van autoriteit en orde speelt 'ruimte' een belangrijke rol binnen de Nederlandse cultuur, want de maatschappij heeft ook zijn 'uiterwaarden', waterland buiten de dijken, waar de overheid geen mogelijkheid kan of wil zien om een duidelijke orde te handhaven, zie het Nederlandse gedoogbeleid op allerlei terreinen (Winner, 2001). Verder is er in Nederland een bijzondere politieke inspraakcultuur met 'ruimte' voor ieders mening en een vorm van leiderschap van de elite in naam van het collectief. Het begrip leiderschap zelf is problematisch in een land waar de calvinistische mentaliteit van orde, beheersing en fatsoen nog steeds in redelijke mate aanwezig is. In Nederland is de ideale beslissing unaniem overeengekomen door samenwerking tussen groepen. Geen enkele beslissing wordt genomen zonder eindeloze discussieronden om een consensus te bereiken. Daarbij heerst er in een Nederland een feminiene grondhouding om niet - ambitieus en wel bescheiden te zijn, wat tot uitdrukking komt in de zeggwijze: 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg' (Hofstede, 1999). Als je ergens goed in bent, word je geacht dit voor je te houden. Assertief gedrag en pogingen om uit te blinken, die in masculiene landen als België en Engeland op prijs worden gesteld, worden in het feminiene Nederland snel belachelijk gemaakt (Hofstede, 1999). Het is erg Nederlands om een hekel te hebben aan mensen die ten koste van alles en met alle middelen willen 'scoren'. Winnen is niet het belangrijkste in de Nederlandse cultuur, maar het gaat er meer om dat iets op een eerlijke en fatsoenlijke manier gebeurt. We kunnen deze houding nivellerend noemen: niemand mag met het hoofd boven het maaiveld uitsteken, anders wordt het in Nederland afgehakt.

Dit bijzondere Nederlandse sociaal - culturele vermogen om 'ruimte' te creëren in allerlei facetten van het dagelijks leven, heeft een groot aantal verrassende wisselwerkingen tot gevolg: wat natuurlijk lijkt in Nederland, de omgeving bijvoorbeeld, is meer dan in andere landen veelal kunstmatig, en vaak raakt wat mensen gemaakt hebben verstrengeld met de natuur. Dat is de kern van het Nederlandse begrip 'maakbaarheid'; het vermogen om elk aspect van de fysisch - geografische, sociaal - culturele en persoonlijke 'ruimte' op een flexibele manier vorm te geven en te beheersen (Winner, 2001). Het is in zekere zin ook terug te zien in de Nederlandse voetbalopvattingen, aangezien veel Nederlandse spelers en voetbalteams door de jaren heen in hun voetbaldenkwijze altijd nadrukkelijk 'flexibele ruimte' hebben weten te creëren en te gebruiken zowel binnen als buiten het voetbalveld. Dit gebruik van 'flexibele ruimte' op allerlei gebieden in het Nederlandse voetbalspel kan dus misschien worden gerelateerd aan het Nederlandse idee dat 'ruimte' op allerlei gebied maakbaar is. Daardoor wordt de Nederlandse gedachte van 'wij' kunnen Nederland letterlijk en figuurlijk groter of kleiner maken, mogelijk ook toegepast in de Nederlandse voetbalschool met het idee van 'wij' maken het voetbalveld ook groter of kleiner volgens 'onze' ruimtelijke zienswijze door gebruik te maken van een combinatie van op het collectief geschoeide creatieve en aanvallende voetbalsysteem en de individuele vaardigheden met een bijzonder hoog niveau van technische en esthetische capaciteiten. Er wordt dan ook door de Nederlanders min of meer neergekeken op de vaak 'lelijke' defensieve voetbalspeelwijze

gebaseerd op kracht en inzet van landen als België en Engeland. Ten koste van alles en met alle mogelijke middelen willen winnen in het voetbal door bijvoorbeeld een bal bewust de tribune in trappen of duiken in het strafschoopgebied, wordt als schandelijk en onfatsoenlijk beschouwd door de overgrote meerderheid van de Nederlandse trainers, spelers, supporters en de (sport)media. De Nederlanders houden van aanvallend voetbal en hebben misschien door hun calvinistische manier van denken nog steeds in zekere zin de drang om de wereld te bekeren tot de schoonheid en goedheid van hun voetbal in plaats van het willen winnen ondanks alles, dat in veel andere landen wel gemeengoed is. Of, zoals de voormalige trainer van o.a. Ajax, Feyenoord, Real Madrid en oud - bondscoach van het Nederlandse elftal Leo Beenhakker het in het boek van Winner uitlegt: *“At a World Cup or a European Championship, ninety per cent of the teams are there to win. But there’s always one country who only wants to show how good they are. And that’s Holland. It’s our drama. With all our talent, our technical and tactical skills, our offensive football, we have only once won a major tournament [in 1988], and that was by accident. We love the game, but we lack something. We are like a boxer who boxes very well but doesn’t have a knockout. We don’t have the mentality to take him by the throat, but sometimes you have to ... [squeezes throat] Strangle? Yeah. We have no killer touch. That’s been our problem during the whole history of our football.”* (Winner, 2001: 149).

De belangrijkste communicatievorm waarmee mensen binnen een samenleving hun ‘ruimtelijke’ ideeën in het dagelijks leven proberen over te brengen aan de volgende generaties is door gebruik te maken van taal. Door gebruik te maken van taal in met name de dagelijkse interactie met andere mensen en in de media kunnen bepaalde ‘ruimtelijke’ ideeën worden overgebracht, die voornamelijk een betekenis hebben voor de leden van een groep of cultuur in een bepaalde omgeving. Deze relatie tussen omgeving, ‘ruimtelijke’ ideeën en vocabulaire staat bekend als linguïstische relativiteit; waarmee wordt bedoeld dat mensen in een bepaalde omgeving hun eigen vocabulaire ontwikkelen in de lijn van de opgedane ervaringen en behoeften in hun leefgebied (Gold, 1980). De Hopi indianen in de Verenigde Staten hebben bijvoorbeeld in hun taal één woord om alle vliegende ‘dingen’ anders dan vogels te benoemen, waar in de Nederlands taal daar vele verschillende woorden voor zijn. Aan de andere kant zijn er in de taal van de Inuit verschillende benamingen voor het woord ‘sneeuw’ om o.a. de kwaliteit, de structuur en de vorm ervan te specificeren, terwijl in het Nederlands daar maar één woord voor is. Deze voorbeelden zijn een sterke aanwijzing dat er mogelijk een relatie is tussen de omgevingservaring en vocabulaire, waarbij het aantal, de variatie van het aantal en de variatie van woorden in een taal een beeld scheppen van hoe mensen in een bepaalde samenleving denken over ‘ruimte’ in alle aspecten van hun leven (Gold, 1980).

In het voetbal komen de heersende ‘ruimtelijke’ ideeën binnen een land grotendeels naar voren in de geschreven teksten en besproken items in de (sport)media. Dit komt doordat in onze huidige post - moderne samenleving de (sport)media een dominante rol spelen in het presenteren en weergeven van (‘ruimtelijke’) ideeën op alle terreinen en dus ook in het voetbal. Het zijn de productie- en distributiecentra van de (voetbal)opvattingen binnen een samenleving. Zij bepalen waarover wel en waarover niet wordt geschreven en gesproken binnen het voetbal, hoe wel en hoe niet naar voetbalzaken mag worden gekeken en wie wel en wie niet als ‘voetbalexpert’ wordt opgevoerd. Tevens stellen zij de limieten van de geoorloofde kritiek en de structuur van het maatschappelijke (voetbal)debat waarvoor zij een forum beweren te zijn. Voor de meeste mensen in een samenleving gaat de betrokkenheid bij de voetbalsport gepaard met het in meer of mindere mate lezen van de voetbalartikelen in dagbladen en het kijken van voetbalwedstrijden op televisie. Voetbal, de (sport)media en de beeldvorming, o.a. de opvattingen over ‘ruimte’, zijn dus moeilijk van elkaar te onderscheiden. De sportmedia kunnen dan ook worden gezien als het relatief vrije en onafhankelijke instituut dat de voetbalsport en de media in een samenleving samenbrengt (Knoppers & Elling, 1999). In de (sport)media worden de heersende (‘ruimtelijke’) voetbalopvattingen in een samenleving op een systematische manier gereconstrueerd en

gereproduceerd door met name de invloedrijke sportjournalisten, sportcommentatoren en voetbalanalisten, waaronder veel (ex -) profspelers en (ex -) trainers. Vanwege de invloed van deze machtige personen en groepen binnen de (sport)media worden hun voetbalopvattingen het meest zichtbaar in de samenleving en worden deze vaak als de weergave van de werkelijkheid gepresenteerd. Zo wordt in Nederland bijvoorbeeld Johan Crujff, door zijn successen als speler én trainer, beschouwd als het geweten van het Nederlandse voetbal. In die unieke rol heeft hij zeer veel invloed in de vorming van de Nederlandse opvattingen over het voetbal, omdat hij regelmatig wordt gevraagd om zijn visie op het voetbal te geven in de (sport)media. Als we dus kijken en luisteren naar de woorden gericht op 'ruimte' in de voetbalopvattingen van de sportjournalisten, sportcommentatoren en voetbalanalisten in de (sport)media, kan er mogelijk een beeld worden verkregen van de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op het voetbalspel in een bepaald land.

2.3 Invloed 'ruimtelijke perceptie' op voetbalverslaggeving in de (sport)media

De voetbalverslaggeving in de tekstuele en de visuele (sport)media is altijd in zekere mate selectieve verslaggeving, al wordt vaak de schijn gewekt van volledige objectiviteit en neutraliteit in de beeldvorming over voetbalopvattingen binnen een land. De selectiecriteria voor de inhoud van de krantenartikelen, televisiecommentaren en -beelden worden in de eerste plaats bepaald door sociaal - culturele, waaronder o.a. de opvattingen over 'ruimte', en persoonlijke, o.a. de aanleg voor 'ruimtelijk' inzicht, criteria van de journalisten, commentatoren en analisten. Daarnaast worden de selectiecriteria tegenwoordig ook steeds meer bepaald door commerciële criteria, omdat de voetbalsport de populairste sport is in de post - moderne wereld en dus interessant voor de marktgericht opererende (sport)media. In onze pluriforme Westerse samenlevingen blijkt de voetbalverslaggeving door de jaren heen steeds globaler en eenzijdiger te zijn geworden, want de opbouw en presentatie van voetbalartikelen in kranten en wedstrijdverslagen op televisie gebeuren in de meeste landen merendeels op een overeenkomstige manier (Knoppers & Elling, 1999). Dit komt doordat de afgelopen decennia zich binnen onze samenleving, en dus ook binnen het voetbal en de (sport)media, verschillende processen als commercialisering, schaalvergroting, uniformering ook wel 'McDonaldisering', 'Amerikanisering' of 'Disneyisering' genoemd, hebben voortgedaan en nu nog steeds gaande zijn. Deze processen vallen in meer of mindere mate onder het algemenere begrip mondialisering, waarmee wordt bedoeld dat o.a. de (voetbal)culturen en de (sport)media uit verschillende landen tot een zekere hoogte naar elkaar toe groeien op allerlei gebieden. De (sport)media spelen een centrale rol in het proces van (voetbal)culturele mondialisering, omdat wereldwijd heel veel mensen tegenwoordig de mogelijkheid hebben om via nieuwe informatie- en communicatietechnologieën kennis te maken met nationale en internationale voetbalcompetities inclusief de bijbehorende speelstijlen ontwikkeld door de huidige toonaangevende trainers, zoals o.a. Guus Hiddink, José Mourinho, Arsène Wenger en Frank Rijkaard. Hierdoor leveren de (sport)media een belangrijke bijdrage aan het steeds algemener en abstracter worden van de voetbalopvattingen tussen de verschillende landen. Tegelijkertijd vinden er op paradoxale wijze ook processen plaats van nationalisme, zodat er in de (sport)media, met name tijdens de verslaggeving van WK's en EK's waar landenteams tegen elkaar strijden, steeds meer aandacht wordt geschonken aan de nationale (voetbal)identiteit en de bijbehorende speelwijze. Mondialisering zal dus naar verwachting niet leiden tot een volledige homogenisering van de (voetbal)culturen en in het verlengde hiervan de inhoudelijke voetbalverslaggeving in de (sport)media. De economische en maatschappelijke mondialisering zal waarschijnlijk een oppervlakkige gelijkschakeling tussen landen met zich meebrengen, maar zal de dieperliggende nationale (culturele) verscheidenheid niet volledig 'aantasten'. In de (sport)media binnen verschillende landen zal, ondanks de veelal 'gestandaardiseerde' manier van opbouw en presenteren van de voetbalverslaggeving, waarschijnlijk altijd een gedeelte van de unieke nationale (voetbal)cultuur zichtbaar blijven.

Tot nu toe is door onderzoekers wereldwijd, zover mij bekend, nog geen aandacht besteed aan het mogelijke verband tussen voetbal, de (sport)media en de opvattingen over 'ruimte'. Wel hebben er in de loop der jaren verschillende inhoudelijke (kwalitatieve) analyses van de (sport)media plaatsgevonden naar diverse sociaal - culturele invloeden, zoals nationalisme, gender, etniciteit, binnen het voetbal (zie o.a. Christopherson & Janning & McConnell, 2002; Crolley & Hand, 2002; Knoppers & Elling, 1999; Maguire & Poulton, 1999; Raadgever, 2003). De resultaten van deze onderzoeken geven aan dat de (sport)media in hun voetbalverslaggeving vrijwel altijd opmerkingen met gevechts- en oorlogsterminologie, zoals 'gevecht', 'strategie', 'tactiek', 'aanval', 'verdediging', 'overwinning' of 'nederlaag' gebruiken. Opvallender is dat in de context van met name landenwedstrijden vaak associaties met specifieke oorlogen worden gemaakt. De Tweede Wereldoorlog is natuurlijk onvermijdelijk vooral als een land tegen Duitsland speelt. Maar ook andere oorlogen komen regelmatig terug in de voetbalverslaggeving in de (sport)media. In Frankrijk vormt bijvoorbeeld de Eerste Wereldoorlog nog een belangrijk referentiekader en wedstrijden tussen Engeland en Argentinië worden sinds 1982 als de revanche voor de Falklandoorlog beschouwd (Crolley & Hand, 2002). Daarnaast oordelen de (sport)media vaak over de nationale voetbalelftallen in opmerkingen van de bijbehorende nationale (voetbalspeelwijze) stereotypen. De Duitsers worden gepresenteerd als efficiënte harde werkers, die met een ijzeren discipline tot het laatste fluitsignaal doorgaan, Engelsen zijn vechters en echte mannen met hun kick en rush speelstijl, terwijl de Fransen een frivole en stijlvolle manier van spelen hebben (Crolley & Hand, 2002). Uit onderzoek van Raadgever (2003) blijkt dat ook in de Nederlandse (sport)media de opmerkingen met gevechts- en oorlogsterminologie dominant aanwezig zijn in de voetbalverslaggeving rondom het Nederlands elftal, maar die opmerkingen worden wel op een specifiek Nederlandse wijze gebruikt met de nadruk op de omgeving, weer en water. Verder valt naast de gevechts- en oorlogsterminologie ook opmerkingen met duidelijke theaterterminologie op in de voetbalverslaggeving over het Nederlands elftal. Door de jaren heen wordt in de Nederlandse (sport)media vaak geschreven en gesproken over Nederland met zinnen als: Oranje voert een 'stuk', 'spektakel' of 'show' op, in het strafschoopgebied of elders op het veld spelen zich soms hachelijke 'scènes' af, de wedstrijd had een 'ontknoping' of 'plot' en was een 'absurdistisch drama' en spelers zijn 'artiesten', 'regisseurs' of de 'drie musketiers' (Raadgever, 2003). De opmerkingen met theaterterminologie horen typisch bij de Nederlandse voetbalcultuur, waar de nadruk vooral ligt op een 'mooie' en 'artistieke' voetbalspeelwijze in plaats van winnen ondanks alles. Deze voorbeelden van het taalgebruik in de voetbalverslaggeving van vooral landenwedstrijden, laten zien dat voetbal en nationale identiteit en de daarbijbehorende voetbalspeelwijze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en in tijden van mondialisering wordt dat verband op paradoxale wijze alleen versterkt.

In de context van mijn onderzoek zal een kwantitatieve (aantallen en variatie in aantallen) en kwalitatieve (variatie) analyse van de voetbalverslaggeving van landenwedstrijden, mogelijk tot inzichten kunnen leiden in hoeverre er sprake is van uniformiteit dan wel pluriformiteit ten aanzien van de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen in de (sport)media binnen en tussen Nederland, België en Engeland. Aan de hand van de analyse kunnen we vervolgens kijken naar de oorsprong en de effecten van deze voetbalverslaggeving. Er is wereldwijd geen onderzoek gedaan naar de mogelijke relatie tussen 'ruimtelijke perceptie' en de voetbalopvattingen in de (sport)media, maar toch kunnen vooraf enkele veronderstellingen worden aangegeven, die vermoedelijk naar voren zullen komen uit mijn onderzoek. In de eerste plaats veronderstellen we dat in de voetbalverslaggeving in Nederlandse kranten en televisie-uitzendingen meer en gevarieerder zal worden geschreven en gesproken over 'ruimte', vooral op tactisch gebied, dan in de voetbalverslaggeving in de Belgische en Engelse kranten en televisie-uitzendingen. Daarnaast zal, met name uit de kwantitatieve variatie analyses, mogelijk blijken dat de 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalverslaggeving grotendeels worden gebruikt om de positie van spelers, het team of de bal in het veld weer te geven. Dit zal komen doordat het gebruik van plaatsbepalende opmerkingen een gangbare manier is in de (sport)media om het 'verhaal' van de voetbalwedstrijd te vertellen en om de presentatie ervan bij elkaar te

houden (Rose & Friedman, 1997). Verder zal er uit de kwantitatieve en kwalitatieve variatie analyses wellicht naar voren komen dat de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen voornamelijk betrekking hebben op individuele spelers. Misschien heeft dit te maken met het veelal individuele karakter van de voetbalsport, ongeacht in welk land het gespeeld wordt, omdat de spelers relatief weinig gewisseld worden tijdens de wedstrijd (Chandler, 1988). Ook zal de kwantitatieve en kwalitatieve variatie in 'ruimtelijke' opmerkingen in de krantenartikelen mogelijk groter zijn dan in de televisie-uitzendingen, aangezien de kranten vaak reflectiever zijn. Dit kan mogelijk worden verklaard doordat de journalisten meer de tijd hebben om na te denken over de 'ruimtelijke' metaforen in hun tekst. De analisten en de commentatoren zijn veel meer gebonden aan tijd wat misschien resulteert in een meer eenzijdige kwantitatieve en kwalitatieve variatie van de 'ruimtelijke' opmerkingen tijdens de beschouwingen en de wedstrijdverslagen op televisie.

2.4 Onderzoeksvragen

Om tot een volledig en duidelijk antwoord te komen op de eerdergenoemde centrale vraagstelling, zullen er enkele concrete onderzoeksvragen moeten worden beantwoord. Deze vijf onderzoeksvragen, met enkele op basis van de theorie geformuleerde hypothesen, zijn:

- ***Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land?***

H1: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

H2: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

H3: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

H4: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

- ***Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?***

H5: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

H6: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

H7: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

H8: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

- ***Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land?***

- ***Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?***
- ***Bestaan er verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving tussen kranten en televisie?***

2.5 Samenvatting hoofdstuk 2

In hoofdstuk 2 werd het theoretisch kader behandeld om de mogelijke invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen en de voetbalverslaggeving in de tekstuele en visuele (sport)media in Nederland, België en Engeland te kunnen verklaren. Daarnaast is er een overzicht gegeven van de onderzoeksvragen en de toetsbare voorspellingen, die kunnen helpen bij het beantwoorden van de algemene vraagstelling. In het derde hoofdstuk worden de uitgangspunten en de manier van dataverzameling en analyse besproken, die bruikbaar zijn voor de uitvoering van dit onderzoek.

Hoofdstuk 3   Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de uitgangspunten en de manier van dataverzameling en analyse om de invloed van 'ruimtelijke perceptie' van mensen op de opvattingen over het voetbalspel in Nederland, België en Engeland te onderzoeken. Hierbij is er voor gekozen om de voetbalverslaggeving rondom drie wedstrijden tijdens Europees Kampioenschap voetbal 2004 in Portugal in de tekstuele en visuele (sport)media in Nederland, België en Engeland te verzamelen en vervolgens kwantitatief en kwalitatief te analyseren. Deze manier van dataverzameling en analyse is gebaseerd op eerder verricht onderzoek naar bepaalde sociaal - culturele invloeden binnen het voetbal (zie o.a. Christopherson & Janning & McConnell, 2002; Crolley & Hand, 2002; Knoppers & Elling, 1999; Maguire & Poulton, 1999; Raadgever, 2003).

3.1   Uitgangspunten dataverzameling en analyse

Om het onderzoeksmateriaal te verkrijgen is er voor gekozen om de opvattingen van enkele journalisten, commentatoren en analisten over drie voetbalwedstrijden; Portugal - Griekenland, Frankrijk - Engeland en Duitsland - Nederland, tijdens het Europees Kampioenschap voetbal 2004 in de Nederlandse, Belgische en Engelse tekstuele en visuele (sport)media te verzamelen en te analyseren. De reden om deze opvattingen nader te onderzoeken heeft te maken met het feit dat de besproken onderwerpen door deze 'voetbalexperts' mogelijk inzicht kunnen geven in hoeverre er in 'ruimtelijke' termen over het voetbalspel wordt gedacht binnen deze drie landen. De keuze om naast de berichtgeving over de drie wedstrijden in de Nederlandse (sport)media ook de berichtgeving in de Engelse en Belgische (sport)media te betrekken in het onderzoek, komt doordat in Engeland, als bakermat van het moderne voetbal, en België veel aandacht wordt besteed aan voetbal in de (sport)media. Daarnaast speelde mee dat ik de talen beheers, die in deze landen worden gesproken, waardoor het analyseren van de data gemakkelijker was. Ondanks de nationalistische elementen, is in dit onderzoek ervoor gekozen om drie beladen wedstrijden op het twee na grootste sportevenement ter wereld te analyseren, aangezien over deze wedstrijden uitgebreid werd bericht door de tekstuele en visuele (sport)media in de drie landen. De artikelen over deze drie wedstrijden werden verzameld uit de edities van twee landelijke dagbladen per land in de periode 11 tot en met 16 juni 2004. Voor het verkrijgen van de televisiebeelden van de drie gekozen wedstrijden (inclusief de voor-, rust- en nabeschouwing) werden alleen de rechtstreekse televisie-uitzendingen, uitgezonden door de nationale televisiezenders, op video opgenomen. Nadat de berichtgeving rondom deze drie wedstrijden was verzameld, is deze geïventariseerd en gecategoriseerd naar kwantitatieve (aantallen en variatie in de aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen) en kwalitatieve (variatie in de 'ruimtelijke' opmerkingen) kenmerken.

3.2   Dataverzameling en analyse Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen

Voor de inhoudsanalyse van de artikelen rondom de drie voetbalwedstrijden zijn twee dagelijkse dagbladen per land verzameld in de periode 11 juni tot en met 16 juni 2004. Er is voor gekozen om één groot landelijk dagblad uit de categorie *populaire dagbladen* en één groot landelijk dagblad uit de categorie *kwaliteitskranten* uit respectievelijk Nederland, België en Engeland te gebruiken voor de analyse (vgl. Knoppers & Elling, 1999; Maguire & Poulton, 1999). Hierdoor was het mogelijk om grote landelijke dagbladen met verschillende oriëntaties met elkaar te vergelijken. In Nederland werden de krantenartikelen gehaald uit het populaire landelijke dagblad het *Algemeen Dagblad* en de landelijke kwaliteitskrant *de Volkskrant*. De edities van het populaire landelijke dagblad *het Nieuwsblad* en de landelijke kwaliteitskrant *de Standaard* werden verzameld voor de Belgische artikelen. Voor de analyse van de Engelse krantenartikelen werd besloten om de edities van het populaire landelijke dagblad

Daily Mail en de landelijke kwaliteitskrant *the Guardian* te gebruiken. Net als in het onderzoek van Maguire & Poulton (1999) werden alleen de edities van de landelijke dagbladen van de dag vóór de wedstrijd, op de dag van de wedstrijd en op dag ná de wedstrijd onderzocht. In totaal werden dan ook 5 edities van elke krant verzameld in de periode 11 juni tot en met 16 juni 2004, omdat de gekozen wedstrijden werden gespeeld op respectievelijk zaterdag 12 juni, zondag 13 juni en dinsdag 15 juni 2004.

De kwantitatieve analyse van de artikelen rondom de drie voetbalwedstrijden is als volgt gegaan: na de verzameling van de zes dagbladen werd eerst gekeken welke artikelen over de gekozen wedstrijden relevant waren. Alleen de wedstrijdverslagen en de achtergrondartikelen over spelers kwamen in aanmerking voor de inhoudsanalyse. De artikelen waarin alleen wedstrijduitslagen vermeld stonden, columns en andersoortige berichtgeving rondom de gekozen wedstrijden werden niet meegenomen in de inhoudsanalyse (vgl. Knoppers & Elling, 1999). Vervolgens werden de zinnen met 'ruimtelijke' opmerkingen in de geselecteerde artikelen geanalyseerd. Wanneer een zin in het relevante artikel als geheel één actie of mening beschreef dan werd dit aangeduid als een fragment: *"De bal lag voor de Franse aanvoerder op een ideale positie, even buiten het strafschopgebied."* Wanneer een zin meerdere meningen of acties beschreef dan werden deze verdeeld in twee fragmenten: *"De Nederlandse aanvallers zal in Porto nauwelijks ruimte worden gegund en de meest verhitte gevechten zullen plaatsvinden op het middenveld."*

Daarna werden de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen per krant gecategoriseerd in een classificatieschema met vijf categorieën; opstelling, voetbalveld & voetbalstadion, techniek, tactiek en plaatsbepaling. Dezelfde procedure werd gebruikt om elk fragment te classificeren als gericht op het team, het individu of neutraal van aard. De categorieën worden hieronder benoemd met één voorbeeld van een fragment met 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op, waar mogelijk, het team, het individu of neutraal van aard uit de geanalyseerde Nederlandse, Belgische en Engelse voetbalartikelen:

- **Opstelling:** *Eriksson, however, could also ditch his flat four in midfield and revert to the diamond formation." (team)*
"In de onderlinge partijtjes van 10 tegen 10 speelde hij 'hangend' links voorin in de basisformatie." (individu)
- **Voetbalveld & Voetbalstadion:** *"De grasmat van het Lissabonse stadion Da Luz was gisteravond dan wel als een schaakbord getrimd." (neutraal)*
"Daar stond Luz I, een enorme arena met een imposante derde ring." (neutraal)
- **Techniek:** *"After 10 minutes, Thierry Henry made a turn through 540 degrees - one and a half circles - to disembarrass himself of a marker." (individu)*
- **Tactiek:** *"Duitsland gaat Nederland met een dichtbevolkt middenveld bekampen." (team)*
"Henry will either be fed down the line by Lizarazu or Lizarazu will slip a pass to Zidane, who can bypass Neville and have Henry sprinting into the areas where he does so much damage." (individu)
- **Plaatsbepaling:** *"Yet forward came the Germans again, unchanged in personnel or personality." (team)*
"Plotseling besloot Figo, normaal zwerfend over de linker- en rechterflank, centraal te spelen." (individu)

Dit classificatieschema is grotendeels gebaseerd op verschillende schema's gebruikt tijdens andere onderzoeken van de (sport)media (zie Christopherson & Janning & McConnell, 2002; Crolley & Hand, 2002; Knoppers & Elling, 1999; Maguire & Poulton, 1999, Raadgever; 2003). Toch is het gebruikte classificatieschema in dit onderzoek niet geheel overeenkomstig met de schema's uit eerdere verrichte onderzoeken, aangezien deze voornamelijk gericht waren op andere invloeden (nationalisme, gender, etniciteit) binnen het voetbal. Daarom werden de reeds bestaande schema's gecombineerd en aangepast door toevoeging van enkele op 'ruimte' gerichte categorieën; opstelling, voetbalveld & voetbalstadion, plaatsbepaling, en classificaties; als team, individu en neutraal, om tot een schema te komen dat geschikt was voor dit onderzoek.

De fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen werden door één persoon in de vijf categorieën geplaatst. Het is dus mogelijk dat, in een heel enkel geval, twijfel kan ontstaan over de plaatsingskeuze van een fragment in een bepaalde categorie. Om de onzekerheid rondom de betrouwbaarheid van inhoudsanalyse als onderzoeksinstrument te beperken, is geprobeerd objectief en selectief te kijken naar de wedstrijdverslagen en de achtergrondartikelen over spelers en daarbij werd zorgvuldig gebruik gemaakt van de analysemethode gebaseerd op eerdergenoemde vergelijkbare onderzoeken van de (sport)media. Daarnaast werd bij twijfel over de plaatsing van bepaalde fragmenten, een tweede persoon geraadpleegd om te controleren of de interpretatie en categorisatie van deze fragmenten overeenkwam met die van de eerste persoon.

Om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen werd vervolgens gekeken naar het aantal fragmenten en de verdeling van het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen (in %) naar team, individu of neutraal van aard per krant. Daarnaast werd gekeken naar de verdeling van het aantal fragmenten en de daarbij behorende percentages over de vijf categorieën per dagblad. Ook werd de totale verdeling van het aantal fragmenten en de daarbij behorende percentages tussen de landen onder de loep genomen. Tenslotte werd gekeken naar het totaal aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen per krant en land in verhouding met de totale hoeveelheid tekstruimte (in cm²) van de relevante voetbalartikelen. Hierdoor werd zichtbaar welke krant en welk land relatief de meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen plaatste in hun dagbladen.

Naast een algemene, kwantitatieve inhoudsanalyse is er ook voor gekozen om het wedstrijdverslagartikel van Frankrijk tegen Engeland op 13 juni 2004 in de Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen kwalitatief te analyseren. Deze wedstrijd werd verslagen in de maandagedities op 14 juni 2004 in de geselecteerde kranten. De reden voor het analyseren van deze wedstrijd ligt in het feit dat er rondom deze voetbalwedstrijd veel media - aandacht was, aangezien het een wedstrijd betrof tussen twee voetbalgrootmachten met in beide teams veel topspelers. Er werd dan ook veel aandacht aan deze voetbalwedstrijd besteed in de zes dagbladen uit de drie landen. Daardoor was het mogelijk om op basis van deze uitgebreide wedstrijdverslagartikelen, een goede kwalitatieve vergelijking van de variatie in 'ruimtelijke' opmerkingen te maken tussen de nationale kranten onderling, maar ook tussen de dagbladen uit de drie landen. Voor de kwalitatieve inhoudsanalyses van de zes wedstrijdverslagartikelen werd naast eerdergenoemde inhoudsvariabelen, ook gekeken naar de mogelijke positieve of negatieve benadering van het 'ruimtelijke' spel en de verwijzingen naar andersoortige (sociale) 'ruimten'. Er is voor de toevoeging van deze twee 'extra' kwalitatieve variabelen gekozen om een completer beeld te krijgen van de 'ruimtelijke' invloeden binnen het voetbalspel in de drie landen.

3.3 Dataverzameling en analyse Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzendingen.

De televisiebeelden van de drie gekozen wedstrijden werden verzameld door de televisie-uitzendingen in de drie landen op video op te nemen. In Nederland werden deze wedstrijden

uitgezonden door de omroep NOS tijdens het programma *Studio Sport EK 2004*. De Belgische televisiebeelden van de wedstrijden werden verzorgd door de tijdelijke publieke televisiezender VRT Sporza in het programma *Sporza Euro 2004*. De televisiebeelden in Engeland werden wisselend door twee televisiezenders uitgezonden. De wedstrijdbeelden van Portugal - Griekenland en Duitsland - Nederland werden door de publieke zender BBC uitgezonden in het voetbalprogramma *Match of the Day live Euro 2004*. De commerciële televisiezender ITV zond in het programma *ITV Sport Euro 2004* de wedstrijd Frankrijk - Engeland uit.

De kwantitatieve inhoudsanalyse van de drie wedstrijden heeft bijna op dezelfde wijze plaatsgevonden als bij de geschreven (sport)media. Eerst werden alle fragmenten met 'ruimtelijke' uitspraken van de presentator, de analist(en) tijdens de voor-, rust- en nabeschouwing en die van commentator(en) gedurende de wedstrijdverslagen van de eerste en tweede helft genoteerd en geïventariseerd. De analyse was dus gericht op de opmerkingen van de presentator, de analist(en) en de commentator(en) tijdens de televisie-uitzendingen van de wedstrijden in de drie landen. De wijze waarop de televisiebeelden van de voetbalwedstrijd tijdens de uitzending werden gepresenteerd, inclusief de cameraposities, maakten géén onderdeel uit van de inhoudsanalyse (vgl. Knoppers & Elling, 1999). Daarna werden de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen tijdens de voor-, rust- en nabeschouwing en de wedstrijdverslagen van de eerste en tweede helft in een classificatieschema met de eerdergenoemde vijf categorieën geplaatst en werden tevens geclassificeerd als team, het individu of neutraal van aard.

Ook hier werd gekeken naar het aantal en de verdeling van de fragmenten (in %) tijdens de voor-, rust- en nabeschouwing en de wedstrijdverslagen van de eerste en tweede helft per wedstrijd en land. Vervolgens werd gekeken naar de totale verdeling van het aantal fragmenten en de daarbij behorende percentages van drie uitgezonden voetbalwedstrijden per land. Verder werd gekeken naar het totaal aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdanalyses en de wedstrijdverslagen in verhouding met de totale hoeveelheid zendtijd (in minuten) besteed aan de wedstrijdanalyses en de wedstrijdverslagen. Hierdoor werd zichtbaar gemaakt in welke televisie-uitzending uit welk land relatief de meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen voorkwamen.

Voor de kwalitatieve inhoudsanalyse van de televisiebeelden werden de drie rustbeschouwingen gebruikt van de wedstrijd Duitsland - Nederland. De keuze voor het analyseren van de opmerkingen van de presentator en de analisten tijdens dit onderdeel van de televisie-uitzending heeft te maken met het feit dat de veronderstelling van David Winner uitgaat van een Nederlandse manier van denken en praten over 'ruimte' in het voetbal. Daarom is het logisch om een wedstrijd van het Nederlands elftal te analyseren, waarbij er gekeken (geluisterd) werd of er verschillen en overeenkomsten te vinden waren in de gebruikte variatie in 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de presentatoren en analisten in Nederland, België en Engeland. Daarnaast is er voor een inhoudsanalyse van de rustbeschouwing gekozen, omdat deze in alledrie de televisie - uitzendingen een tijdsduur had van maximaal 15 minuten. Daardoor waren de rustbeschouwingen, ondanks de verschillen in werkelijke tijdsduur door reclameonderbrekingen en 'showitems', beter met elkaar te vergelijken dan de voorbeschouwing of de nabeschouwing van een wedstrijd, die vaak verschillen door andere aanvangstijden en eindtijden van de televisie-uitzendingen. De opmerkingen in de rustbeschouwingen werden op dezelfde wijze geanalyseerd als bij de eerdergenoemde kwalitatieve inhoudsanalyses van de tekstuele (sport)media.

Naast deze aparte analyses van de tekstuele en visuele (sport)media is er ook nog gekeken naar de kwantitatieve en kwalitatieve variatie verschillen tussen de kranten en de televisie-uitzendingen. Bij de kwantitatieve variatieanalyse werd zowel gekeken naar verschillen tussen de verdeling van het de 'ruimtelijke' fragmenten in de dagbladen en de televisie-uitzendingen binnen één land als tussen de drie landen. Voor de kwalitatieve analyse werd

gekeken naar de verschillen tussen de inhoudsvariabelen in de geanalyseerde zes krantenartikelen en de drie rustbeschouwingen binnen één land en tussen de landen.

3.4 Samenvatting hoofdstuk 3

In hoofdstuk drie is uitleg gegeven over de manier van dataverzameling en analyse van de berichtgeving rondom de drie wedstrijden tijdens Europees Kampioenschap voetbal 2004 in de tekstuele en visuele (sport)media in Nederland, België en Engeland. De uitgangspunten van de dataverzameling en de analyse zijn paragraaf 3.1 aan bod gekomen. In paragraaf 3.2 en 3.3 is duidelijk gemaakt hoe de kwantitatieve en kwalitatieve analyse van respectievelijk de krantenartikelen en het commentaar bij de televisiebeelden werd uitgevoerd. In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten worden weergegeven van de inventarisatie en de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de krantenartikelen met 'ruimtelijke' opmerkingen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de wedstrijden. Daarna zal in hoofdstuk vijf een overzicht gegeven worden van de kwantitatieve en kwalitatieve inventarisatie en inhoudsanalyse van de 'ruimtelijke' opmerkingen tijdens de televisie-uitzendingen van de drie gekozen wedstrijden.

Hoofdstuk 4 Resultaten analyses krantenartikelen

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de krantenartikelen met 'ruimtelijke' opmerkingen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de wedstrijden Portugal - Griekenland, Frankrijk - Engeland en Duitsland - Nederland tijdens het Europees Kampioenschap voetbal 2004 in Portugal. Deze relevante krantenartikelen werden verzameld uit een tweetal Nederlandse (*Algemeen Dagblad & de Volkskrant*), Belgische (*het Nieuwsblad & de Standaard*) en Engelse (*Daily Mail & the Guardian*) landelijke dagbladen in de periode van 11 juni tot en met 16 juni 2004.

4.1 Kwantitatieve analyse Nederlandse landelijke dagbladen

In het Algemeen Dagblad waren in totaal 68 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit 11 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de drie geselecteerde wedstrijden. Deze 68 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen werden nader geanalyseerd, zoals reeds besproken in hoofdstuk 3, naar team, individu of neutraal en naar de aard van de 'ruimtelijke' opmerking: opstelling, voetbalveld & voetbalstadion, techniek, tactiek en plaatsbepaling.

Uit tabel 4.1 blijkt dat er in de relevante voetbalartikelen in het Algemeen Dagblad meer opmerkingen over individuele spelers (60%) werden gemaakt dan over de teams (33%) of neutrale opmerkingen (7%). Het totale aantal opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek en de opmerkingen over plaatsbepaling was ongeveer gelijk, maar er was wel een verschil zichtbaar tussen het aantal opmerkingen dat betrekking had op het team of een individu. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren iets meer gericht op de teams. Daarnaast kwamen deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen voornamelijk uit artikelen over het Nederlands elftal (*"Op het EK zullen vanaf komende week twee Oranjes te zien zijn, zo grijpt Van Nistelrooy terug naar de grote lijn. Een elftal dat bij balverlies een heel eind terugzakt, het veld klein maakt en als blok agressief jacht maakt op de bal. Als we eenmaal balbezit hebben, maken we het veld groot in overtuiging dat we met onze creativiteit wedstrijden kunnen winnen."*). De meeste opmerkingen over plaatsbepaling waren in de artikelen meer gericht op de individuele spelers. Deze opmerkingen kwamen, zoals verwacht, in bijna alle relevante artikelen voor. Ook had 12% van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen te maken met de techniek van een speler (*"Speel ik de bal wel precies in zijn loop? Welke snelheid moet ik aan de bal geven? Welke hoogte?"*). Verder valt op dat opmerkingen over de opstelling (6%) en het voetbalveld & voetbalstadion (7%) beiden maar een klein percentage bedragen van het totaal. Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen over de opstelling waren vooral op het team en het individu gericht, terwijl die over het voetbalveld en voetbalstadion neutrale opmerkingen waren voornamelijk gericht op de ligging van het voetbalveld en de grootte van het voetbalstadion.

Tabel 4.1 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de *Algemeen Dagblad* edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	2	2	0	4	6%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	5	5	7%
Techniek	0	9	0	9	13%
Tactiek	17	11	0	28	41%
Plaatsbepaling	3	19	0	22	33%
Totaal N	22	41	5	68	100%
Totaal %	33%	60%	7%	100%	

In de Volkskrant waren in totaal 37 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit 9 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten van de drie voetbalwedstrijden.

Uit de onderstaande tabel 4.2 is op te maken dat er in de 9 relevante voetbalartikelen in de Volkskrant bijna evenveel opmerkingen over individuele spelers (54%) als over de teams (43%) werden gemaakt. Het totaal aantal fragmenten bestond voornamelijk uit tactische opmerkingen (41%) en plaatsbepalende opmerkingen (46%). Waarbij er een duidelijk verschil zichtbaar was tussen het aantal opmerkingen dat betrekking had op het team of een individu. De opmerkingen over het gebruik van ‘ruimte’ als tactiek waren voornamelijk gericht op de teams en kwamen, net als de fragmenten uit het Algemeen Dagblad, voornamelijk uit artikelen rondom het Nederlands elftal en hun aankomende tegenstander (“*We moeten compact spelen op het middenveld. Daar valt de beslissing.*”). De meeste opmerkingen over plaatsbepaling waren in de artikelen meer gericht op de individuele spelers en dus hun positie op het voetbalveld. Daarnaast was het aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen dat te maken had met de techniek van een speler gering (10%). De categorieën opstelling (0%) en voetbalveld & voetbalstadion (3%) hadden beiden een te verwaarlozen aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen.

Tabel 4.2 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit voetbalartikelen in de Volkskrant edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	0	0	0	0%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	1	1	3%
Techniek	0	4	0	4	10%
Tactiek	11	4	0	15	41%
Plaatsbepaling	5	12	0	17	46%
Totaal N	16	20	1	37	100%
Totaal %	43%	54%	3%	100%	

Samenvattend

Uit bovenstaande analyses van Nederlandse dagbladen blijkt dat er in het Algemeen Dagblad meer fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen (68) waren, dan in de Volkskrant. Dit heeft grotendeels te maken met het feit dat het Algemeen Dagblad een eigen sportkrant (*AD Sportwereld*) uitgeeft, dat gemiddeld 10 pagina’s aan het EK besteedde. De Volkskrant, zonder eigen sportkrant, besteedde gemiddeld 2 pagina’s aan verslaggeving rondom het EK. In de kranten bestond het totaal aantal fragmenten voornamelijk uit opmerkingen in de categorieën tactiek en plaatsbepaling. De opmerkingen over het gebruik van ‘ruimte’ als tactiek waren zowel in het Algemeen Dagblad als de Volkskrant voor ongeveer de helft gericht op de teams en kwamen vooral uit de artikelen over het Nederlands elftal en hun aankomende tegenstander. Deze veelvuldige tactische verwijzingen naar het team in plaats van het individu kunnen mogelijk te maken hebben met het idee dat in het Nederlandse voetbalspelstelsel de individuele speler veel minder belangrijk is dan de vorm van de ploeg en de structuur van passen en de rennende bewegingen om ‘ruimte’ te creëren of te beperken. Enkele fragmenten uit de interviews met individuele Nederlandse spelers in de twee dagbladen gaven een goed beeld van de Nederlandse kijk op het voetbalspel, aangezien zij in hun verhaal allemaal veelal de nadruk legden op het belang van creatief positiespel en het daarbijbehorende maken en benutten van ‘ruimte’ om succesvol te zijn op het EK. Verder werden in de dagbladen ongeveer evenveel plaatsbepalende opmerkingen gebruikt in de relevante wedstrijdverslagartikelen. Er waren hierin niet echt verschillen te ontdekken tussen de gebruikte termen, omdat deze in beide kranten bestonden uit overeenkomstige ‘ruimtelijke’ opmerkingen om de positie van overwegend individuele spelers in het veld weer te geven.

4.2 Kwantitatieve analyse Belgische landelijke dagbladen

In het Belgische landelijke dagblad het Nieuwsblad waren er in totaal 20 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit 4 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de geselecteerde voetbalwedstrijden.

Uit tabel 4.3 blijkt dat er in de relevante voetbalartikelen in het Nieuwsblad meer opmerkingen over individuele spelers (70%) werden gemaakt dan over de teams (30%) of neutrale opmerkingen (0%). Het merendeel van de 'ruimtelijke' opmerkingen in de artikelen waren gericht op plaatsbepaling (60%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling gingen voornamelijk over individuele spelers (*"Lizarazu stuitte Beckham foutief op rechts."*). Daarnaast bestonden de fragmenten vooral uit tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (25%) en hadden allemaal betrekking op de teams (*"De Engelsen plooiden terug, hielden het verdedigend goed gesloten en probeerden er op de counter uit te komen."*). Verder werden in de relevante voetbalartikelen weinig tot geen opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling (0%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (15%).

Tabel 4.3 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in het Nieuwsblad edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	0	0	0	0%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	3	0	3	15%
Tactiek	5	0	0	5	25%
Plaatsbepaling	1	11	0	12	60%
Totaal N	6	14	0	20	100%
Totaal %	30%	70%	0%	100%	

Er waren in de Standaard 6 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten van de drie voetbalwedstrijden. Uit deze artikelen kwamen in totaal 32 bruikbare fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen.

In tabel 4.4 is te zien dat in de 6 relevante voetbalartikelen in de Standaard meer opmerkingen over individuele spelers (73%) werden gemaakt dan over de teams (20%) of neutrale opmerkingen (7%). Het totaal aantal fragmenten bestond voornamelijk uit plaatsbepalende opmerkingen (63%). Deze plaatsbepalende opmerkingen hadden met name betrekking op de positie van individuele spelers in het veld. Daarnaast werden er in de fragmenten enkele tactische 'ruimtelijke opmerkingen (19%) gericht op de teams gemaakt (*"Organisatie was het ordewoord bij de Engelsen, die in Frans balbezit diep terugplooiden."*). Verder was er een gering aantal 'ruimtelijke' opmerkingen, dat te maken had met de opstelling (9%) en het voetbalveld & voetbalstadion (6%). De categorie techniek (3%) had een te verwaarlozen aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen.

Tabel 4.4 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de Standaard edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	1	2	0	3	9%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	2	2	6%
Techniek	0	1	0	1	3%
Tactiek	5	1	0	6	19%
Plaatsbepaling	1	19	0	20	63%
Totaal N	7	23	2	32	100%
Totaal %	22%	72%	6%	100%	

Samenvattend

Uit de analyses van de tabellen 4.3 en 4.4 blijkt dat er in de edities van de Standaard meer fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen (32) uit de relevante voetbalartikelen waren dan in het Nieuwsblad (20). Dit komt voornamelijk doordat de Standaard in haar sportbijlage (*DS Sport*) gemiddeld 7 pagina’s besteedde aan de verslaggeving rondom het EK in deze periode. Het Nieuwsblad met haar eigen ‘sportkrant’ (*Sport Wereld*) besteedde gemiddeld 4 pagina’s aan het EK. Door de afwezigheid van de ‘Rode Duivels’ op het EK waren in beide kranten alleen achtergrondartikelen te vinden over de deelnemende ploegen en met name de aankomende tegenstanders van België in de kwalificatie voor het WK 2006. In de relevante achtergrondartikelen waren maar weinig fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen te vinden, het merendeel van de fragmenten kwam uit de wedstrijdverslagartikelen. Deze fragmenten in de wedstrijdverslagartikelen waren in de twee dagbladen grotendeels gericht op plaatsbepaling van individuele spelers in het veld. Toch waren er in de Standaard iets meer ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de wedstrijdverslagen dan in het Nieuwsblad, omdat de artikelen in de Standaard iets uitgebreider waren dan in het Nieuwsblad. De opmerkingen over het gebruik van ‘ruimte’ als tactiek waren in de Belgische kranten gemiddeld 20% van het totaal en hadden bijna allemaal betrekking op de teams. Er werd met deze opmerkingen vooral op een positieve manier verwezen naar de ‘compacte’ manier van spelen in de achterste en middelste linies door minder ‘technisch begaafde’ teams, zoals Engeland en Duitsland.

4.3 Kwantitatieve analyse Engelse landelijke dagbladen

In de Daily Mail waren er in totaal 55 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit 18 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de geselecteerde voetbalwedstrijden.

Uit tabel 4.5 blijkt dat er in de 18 relevante voetbalartikelen in de Daily Mail meer opmerkingen over individuele spelers (60%) werden gemaakt dan over de teams (33%) of neutrale opmerkingen (7%). Het totaal aantal fragmenten bestond voornamelijk uit ‘ruimtelijke’ opmerkingen gericht op plaatsbepaling van individuele spelers in het veld (63%). De opmerkingen over het gebruik van ‘ruimte’ als tactiek waren met 22%, maar een relatief klein percentage van het totaal. Het grootste gedeelte van de ‘ruimtelijke’ opmerkingen over tactiek had betrekking op de teams (*“Neither side appeared to want to risk opening the game, however, so most play was confined to a rather scrappy midfield tussle.”*). Daarnaast was het aantal technische ‘ruimtelijke’ opmerkingen nog geringer (9%). Het aantal ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de categorieën opstelling (4%) en voetbalveld & voetbalstadion (2%) was te verwaarlozen.

Tabel 4.5 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit voetbalartikelen in de *Daily Mail* edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	2	0	2	4%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	1	1	2%
Techniek	0	5	0	5	9%
Tactiek	8	4	0	12	22%
Plaatsbepaling	10	22	3	35	63%
Totaal N	18	33	4	55	100%
Totaal %	33%	60%	7%	100%	

In het Engelse landelijke dagblad de Guardian waren er in totaal 81 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit 14 relevante voetbalartikelen, die betrekking hebben op de wedstrijdverslagen en de achtergrondberichten over de drie voetbalwedstrijden. In tabel 4.6 is te zien dat er in de voetbalartikelen in de Guardian voornamelijk opmerkingen over individuele spelers (67%) werden gemaakt dan over de teams (27%) of neutrale

opmerkingen (6%). Het merendeel van de 'ruimtelijke' opmerkingen in de artikelen waren gericht op plaatsbepaling (58%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers. Daarnaast werden er in de fragmenten vooral tactische opmerkingen (28%) gemaakt. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren in totaal bijna evenveel gericht op de teams ("*We can play either way, but what's important is that our midfield is very compact.*") als op individuele spelers ("*Gary Neville must not come forward and look to pick up Zidane, except in emergencies, because Henry will run into the space he has vacated and pick up the ball.*"). Verder was het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen dat te maken had met de categorieën opstelling of de techniek van het team of een individuele speler in beide gevallen gering en kende de categorie voetbalveld & voetbalstadion geen 'ruimtelijke' opmerkingen.

Tabel 4.6 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in *The Guardian* edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	2	3	0	5	6%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	1	5	0	6	8%
Tactiek	14	9	0	23	28%
Plaatsbepaling	5	37	5	47	58%
Totaal N	22	54	5	81	100%
Totaal %	27%	67%	6%	100%	

Samenvattend

De bovenstaande analyses laten zien dat er in de Guardian meer fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen (81) waren dan in de Daily Mail (55). Dit is vooral te verklaren doordat de Guardian in haar sportbijlage (*The Guardian Sport*) gemiddeld 10 pagina's besteedde aan de verslaggeving rondom het EK in deze periode. De Daily Mail, zonder eigen sportkrant, besteedde gemiddeld 7 pagina's aan het EK. Daarnaast kregen de voetbalartikelen in de Guardian meer ruimte per pagina dan in de Daily Mail, waardoor er minder kleinere artikelen in de Guardian waren dan in de Daily Mail. Verder kwamen de meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in beide Engelse dagbladen uit artikelen over het Engels elftal en hun aankomende tegenstander. Deze fragmenten bestonden voornamelijk uit 'ruimtelijke' opmerkingen gebruikt om duidelijk te maken waar individuele spelers zich in het veld bevonden tijdens belangrijke momenten in de wedstrijd. In Daily Mail en de Guardian waren de opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek in beide gevallen maar een relatief klein percentage van het totaal. Toch was er een klein verschil te zien in de aantallen en de verdeling van deze tactische opmerkingen tussen de twee kranten, aangezien in de Guardian meer tactische opmerkingen werden gemaakt dan in de Daily Mail. Veel van deze opmerkingen verwezen in beide dagbladen naar de te hanteren tactiek van de Engelsen om door middel van discipline en inzet het speelveld klein te houden, met name in de achterste linie, waardoor de bewegelijke Franse spitsen niet teveel 'ruimte' kregen voor gevaarlijke acties.

4.4 kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen

Binnen de kwantitatieve inhoudsanalyse gaat de aandacht in de eerste plaats uit naar het totaal aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen per krant en land, aangezien deze als belangrijkste indicator van de invloed van 'ruimte' op de voetbalopvattingen kan worden gezien. De onderstaande analyse van de relatieve verhoudingen liet in dit geval een evenwichtig beeld zien zowel per krant als land. Uit tabel 4.7 blijkt dat het totaal aantal 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen uit het Nieuwsblad relatief het grootst was en in de Volkskrant het kleinst. Opvallend was dat in de Belgische (0.028) Engelse (0.027) en de Nederlandse (0.026) landelijke dagbladen relatief ongeveer evenveel fragmenten met

'ruimtelijke' opmerkingen werden geplaatst (zie tabel 4.8). Waarom deze relatieve verhoudingen tussen de onderzochte kranten in de drie landen grotendeels overeenkomen is niet direct te verklaren. Wellicht had dit te maken met gangbare manier in de mondiale (sport)media om het 'verhaal' van de wedstrijden te vertellen door gebruik te maken van 'ruimtelijke' opmerkingen of was dit louter toeval? Een vervolgonderzoek zal hier misschien mogelijke antwoorden op kunnen geven.

Tabel 4.7 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/cm² per landelijk dagblad

Landelijke dagbladen	Totaal N/cm ²
het Nieuwsblad	20/442cm ² = 0.045
Algemeen Dagblad	68/2067cm ² = 0.033
the Guardian	81/2462cm ² = 0.033
de Standaard	32/1385cm ² = 0.023
Daily Mail	55/2578cm ² = 0.021
de Volkskrant	37/1919cm ² = 0.019

Tabel 4.8 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/cm² in de twee landelijke dagbladen per land

landelijke dagbladen	Totaal N/cm ²
Belgische landelijke dagbladen	52/1827cm ² = 0.028
Engelse landelijke dagbladen	136/5040cm ² = 0.027
Nederlandse landelijke dagbladen	105/3986cm ² = 0.026

Verder is uit tabel 4.9 op te maken dat in de zes landelijke dagbladen meer opmerkingen over individuele spelers werden gemaakt dan over de teams of neutrale opmerkingen. Eén van de mogelijke verklaringen hiervoor is dat binnen het voetbal, onafhankelijk van in welk land het wordt gespeeld, het accent meer op het individu ligt, omdat de spelers relatief weinig gewisseld worden tijdens de wedstrijd (Chandler, 1988). De aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën opstelling, voetbalveld & voetbalstadion en techniek waren in de onderzochte kranten gering (zie tabel 4.9). In de Belgische en Engelse dagbladen was meer dan 60% van de 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op plaatsbepaling tegenover 37% in de Nederlandse dagbladen. Er konden geen duidelijke verschillen tussen de fragmenten met plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen in de kranten worden vastgesteld, omdat deze in bijna alle gevallen een beschrijving gaven van de positie van individuele spelers in het veld. Deze overeenkomsten tussen de 'ruimtelijke' plaatsbepalende opmerkingen kunnen mogelijk worden begrepen vanuit de 'gestandaardiseerde' opmaak van de (voetbal)wedstrijdverslagartikelen in de mondiale tekstuele (sport)media, waar deze opmerkingen 'noodzakelijk' zijn om de lezer een goed beeld te geven van de positie van spelers en de teams in voorafgaand en tijdens belangrijke gebeurtenissen in (voetbal)wedstrijden (Rose & Friedman, 1997). Tussen de relatieve aantallen fragmenten met tactische 'ruimtelijke' opmerkingen was wel een duidelijk verschil zichtbaar. In de Nederlandse kranten (41%) lag dit percentage veel hoger dan in de Belgische (21%) en Engelse (26%) kranten. Toch komt het beeld naar voren in de onderzochte dagbladen dat, ondanks het verschil in (relatieve) aantallen, het praten/schrijven over het creëren of verkleinen van 'ruimte' als tactiek steeds meer gemeengoed is voor veel (ex -) coaches, (ex -) spelers en journalisten in het post - moderne voetbal. Dit kan mogelijk komen door de mondialisering van informatie over voetbalspeelstijlen en voetbaltactiek in de afgelopen decennia als gevolg van o.a. toegenomen (voetbal)arbeidsmigratie, mediaberichtgeving en internationale competitie. Het verschil tussen de tactische 'ruimtelijke' opmerkingen in de kranten lijkt dus vooral te zitten in de 'waarde', die gehecht wordt aan het gebruik van 'ruimte' en de manier waarop dit geïmplementeerd wordt binnen de voetbaltactiek in de drie onderzochte (voetbal)culturen. Mogelijk zien de Nederlanders het op een creatieve manier gebruiken van 'ruimte' als het belangrijkste aspect van hun aanvallend en technisch hoogstaand positieospel, terwijl de Belgen en Engelsen het gebruik van 'ruimte' meer zien als één van de vele aspecten van hun vaak defensieve tactiek. Deze nuanceverschillen tussen

de drie landen met betrekking tot invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen in de (sport)media worden misschien meer zichtbaar in de volgende paragrafen, waar een kwalitatieve analyse plaatsvindt van een wedstrijdverslag rondom de wedstrijd Frankrijk - Engeland op het EK 2004 in de zes landelijke dagbladen.

Tabel 4.9 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de twee Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen in de periode 11 t/m 16 juni 2004

	Nederlandse landelijke dagbladen					Belgische landelijke dagbladen					Engelse landelijke dagbladen				
	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	Totaal %	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	Totaal %	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	Totaal %
Opstelling	2	2	0	4	4%	1	2	0	3	6%	2	5	0	7	5%
Voetbalveld & Voetbalstation	0	0	6	6	6%	0	0	2	2	4%	0	0	1	1	1%
Techniek	0	13	0	13	12%	0	4	0	4	8%	1	10	0	11	8%
Tactiek	28	15	0	43	41%	10	1	0	11	21%	22	13	0	35	26%
Plaatsbepaling	8	31	0	39	37%	2	30	0	32	62%	15	59	8	82	60%
Totaal N	38	61	6	105	100%	13	37	2	52	100%	40	87	9	136	100%
Totaal %	36%	58%	6%	100%		25%	71%	4%	100%		29%	64%	7%	100%	

4.5 Kwalitatieve analyse Nederlandse landelijke dagbladen

In de sportkrant van het Algemeen Dagblad van maandag 14 juni 2004 werd op pagina 9 een wedstrijdverslag gegeven van Frankrijk tegen Engeland. In dit artikel; genaamd "**Zonnekoning Zidane**", werd er veel aandacht besteed aan de bizarre ontknoping van deze wedstrijd. De Franse speler Zinedine Zidane had in de blessuretijd van de voetbalwedstrijd de 0 - 1 achterstand omgebogen naar een 2 - 1 voorsprong, wat ervoor zorgde dat de Engelsen met lege handen achterbleven. Om dit *historisch drama voor de Engelsen* te verklaren, werd er gewezen op de cruciale fouten in het laatste half uur van de wedstrijd. Met enkele minder positieve tactische 'ruimtelijke' opmerkingen werd gesproken over het zeer compact spelende Engelse team, waarbij *niet zelden negen veldspelers in en rond het eigen strafschoopgebied geparkeerd* stonden tijdens het slotoffensief van Frankrijk. Daardoor leken de Fransen, ondanks het goede, maar *soms te nonchalante veldspel, geen gat meer te slaan in de muur van onverzettelijkheid en, soms, blind uitverdedigen*. Dit kwam volgens het Algemeen Dagblad vooral door het negatieve Engelse krachtvoetbal met als credo: *de rust bewaren en de discipline koesteren*. Verder werden enkele plaatsbepalende 'ruimtelijke' termen gebezigd om een situatieschets te geven van het ontstaan van de doelpunten in deze wedstrijd zoals: *"Op de rand van het strafschoopgebied."*, *"zocht de veiligste weg en speelde terug."*, *"aan de rechterkant van het middenveld."*, *"aan de rechterkant."*. Naast het gebruik van een tactische opmerking over de ontstane bewegingsruimte voor Zidane, waardoor hij eindelijk vrij kon aanleggen, *zonder al die Engelse terriërs in zijn nek*, werd er ook in lovende 'ruimtelijke' termen gesproken over de traptechniek van Zidane: *"Draaide de bal uit een vrije trap feilloos in de linkerhoek naast Doelman James"*, en Beckham: *"Door de bal met grote snelheid naar het hoofd van Lampard te trappen."*. Tenslotte werd er in dit artikel nog een neutrale 'ruimtelijke' opmerking gemaakt over de grootte van het stadion: *"Het onvoorspelbare had zich voltrokken in Estádio da Luz, een machtig stadion."*

Op de vijftiende pagina van de Volkskrant was er aandacht voor de wedstrijd Frankrijk - Engeland. In het artikel "**Maestro Zizou tovert in blessuretijd**" werd voornamelijk aandacht gegeven aan de *schoonheid* van het Franse voetbal, dat niet effectief was *tegen het gepassioneerd verdedigende Engeland*. Vooraf werd er al rekening meegehouden dat de teams voornamelijk *een slag op het middenveld* zouden uitvechten, vanwege de verschillende speelstijlen door *het technische surplus van de Fransen* en de *hartstochtelijke inzet* van de Engelsen. Toch werd er in weinig positieve bewoordingen gesproken over de Engelse tactiek om de 'ruimte' voor *het soms virtuoze Franse positieospel* steeds kleiner te maken. Er werd dan ook opgemerkt dat de Franse *spelmakers* zich, met name in de tweede helft, waanden *in het doolhof van de afbrekers*. Ook werden in dit wedstrijdverslag veelvuldig

plaatsbepalende termen gebruikt om aan te geven hoe en waar op het voetbalveld de belangrijkste momenten van de wedstrijd ontstonden: *“Op een ideale positie, even buiten het strafschopgebied.”*, *“terug op zijn keeper.”*, *“nog dichterbij het Britse doel.”*, *“en ook vanaf de strafschopstip faalde hij niet. opnieuw koos ‘Zizou’ voor de linkerhoek.”*. Verder werd er met veel lof gesproken over de *typische ‘Beckhamcurve’* voorafgaand aan het Engelse doelpunt en de *verbluffende kwaliteit* van de Franse gelijkmaker. De typische curve en de kwaliteit verwijzen in dit verband vooral naar de technische vaardigheid van de spelers Beckham en Zidane om de bal van een bepaalde afstand en op een bepaalde manier in het doel te krijgen: *“Zwiepte de aanvoerder de bal uit een vrije trap met die typische ‘Beckhamcurve’ op het hoofd van middenvelder Lampard.”*, *“met zijn rechtersvoet krulde Zidane de bal rechts langs de Engelse doelman James.”*.

Samenvattend

Uit de kwalitatieve analyse van de twee artikelen rondom de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland, blijkt dat in zowel het Algemeen Dagblad als de Volkskrant vooral plaatsbepalende termen werden gebruikt, die aangaven waar de bal en de spelers zich bevonden tijdens belangrijke momenten in de wedstrijd. Tussen deze opmerkingen waren in de wedstrijdverslagartikelen geen grote verschillen te vinden, aangezien hiermee voornamelijk een situatieschets werd gegeven van het ontstaan van de drie doelpunten. De tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen werden in beide kranten vooral gebruikt om de minder positief gewaardeerde Engelse tactiek van ‘inzakken’ en strijd te benadrukken. Veel van deze opmerkingen verwezen dan ook naar het bijna ondoordringbare karakter van de Engelse linies (*de muur van onverzettelijkheid, het doelhof van de afbrekers*). Deze veelal negatieve benadering van het compacte Engelse spel en het enthousiasme voor het technische Franse spel in de twee dagbladen kan misschien worden verklaard vanuit de Nederlandse ‘voetbaldenkwijze’, waarin een duidelijke voorkeur bestaat voor creatief en esthetisch positieospel. Verder zat in de twee artikelen weinig tot geen verschil tussen de technische ‘ruimtelijke’ opmerkingen, waarmee de traptactie van de spelers Beckham en Zidane bij de doelpunten werd besproken. Deze opmerkingen hadden vooral betrekking op het ‘effect’ dat de spelers meegaven aan de bal (*met grote snelheid, draaide, zwiepte, krulde*), om deze op de goede hoogte en met de juiste snelheid naar een bepaalde plaats te spelen. Er werd wel in het Algemeen Dagblad artikel een verwijzing gemaakt naar de grootte van het voetbalstadion waarin de wedstrijd werd gespeeld, maar dit betrof eigenlijk geen relevante informatie in de context van het wedstrijdverslag.

4.6 Kwalitatieve analyse Belgische landelijke dagbladen

Op pagina 26 van het Nieuwsblad *Sport Wereld* was het artikel **“Fransen op de valreep”** geplaatst, waarin kort de belangrijkste momenten van de wedstrijd werden door genomen. In dit artikel lag de nadruk vooral op de tactische en technische aspecten van de voetbalsport. Er werd gesignaleerd dat Fransen het spel probeerden te maken, terwijl de Engelsen vooral een defensieve speelstijl hanteerden, waarbij de spelers dicht in elkaars buurt bleven, vooral rond het midden en het zestienmetergebied, met de bedoeling de tegenstander weinig ‘ruimte’ te geven voor aanvallende acties. Dit *bijzonder stugge* Engelse spel kwam tot uitdrukking in een aantal licht positieve tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen: *“De Engelsen plooiden terug, hielden het verdedigend goed gesloten en probeerden er op de counter uit te komen.”*, *“de Engelsen bouwden echter een defensieve muur op waartegen Zidane, Henry en Trezeguet zich te pletter liepen.”*. Over de Franse speelstijl werd voornamelijk gemeld dat zij *goed veldspel* lieten zien en *het meeste balbezit* opeiste, maar toch *zo goed als geen doelkansen* wisten te creëren. Er werd tevens met enkele positieve technische ‘ruimtelijke’ opmerkingen omschreven hoe en waar de bal door een speler gespeeld werd bij enkele belangrijke momenten tijdens de wedstrijd: *“De Real - vedette krulde de vrije trap zelf perfect op het hoofd van Lampard.”*, *“op het kwartier schoot hij net naast en even later kopte Trezeguet een voorzet van Vieira net over.”*. Daarnaast werd met lof gesproken over de

jonge Engelse spits Wayne Rooney, die dankzij zijn goede techniek, zichzelf *schitterend* vrij wuimde doorheen de Franse defensie.” Opvallend genoeg werd in het artikel maar één plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ term gebruikt als situatieschets voorafgaand aan het Engelse doelpunt: *“Lizarazu stuitte Beckham foutief op rechts.”*

In het artikel **“Zidane voert Engeland naar groepstherapie”** op pagina 33 in de sportbijlage *DS Sport* was met name aandacht voor het Franse inspiratieloze pressievoetbal, dat weinig rendement opleverde dankzij de verdedigende strategie van de Engelsen. De sportredactie had dan ook weinig positieve woorden over voor de tactische uitvoering door een *zielloos* Frans team, dat eigenlijk niets meer deed dan een veldoverwicht proberen te creëren: *“Dacht dat voetbal meer om schaken dan om doelpunten maken ging.”*, *“veroverden wel terrein op de Engelsen, maar raakten nauwelijks aan kansen.”* Deze verwijzing naar de schaaksport heeft in dit verband te maken met het soms stijlvolle, maar weinig effectieve veldspel van de Fransen, waarbij veel gelopen en gecombineerd werd door de Franse spelers zonder echte doelmogelijkheden te realiseren. Volgens de krant hadden de Fransen meer gebruik moeten van de ruimte *langs de flanken* (twee keer) in plaats van *stereotiep aanvalsspel door het centrum* (twee keer). Veel begrip was er voor de verdedigende tactiek van de Engelsen, *die door nochtans door blessures geteisterd* werden. Er werd in het artikel voornamelijk met lof gesproken over het compacte Engelse veldspel: *“Botsten op een uitstekend georganiseerd Britse afweer.”*, *“organisatie was het ordewoord bij de Engelsen, die in Frans balbezit diep terugplooiden.”* Uit de eerdere analyses bleek al dat de plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ opmerkingen (*op het middenveld, in het penaltygebied, in het strafschopgebied*) gebruik worden om aan te geven waar gevaarlijke acties zich in het veld afspeelden. Naast het gebruik van enkele opmerkingen over de positie van individuele spelers in de opstelling (*in het hart van de verdediging, in het middenveld was plaats voor*) werd tevens een opmerking gemaakt over het Franse speelsysteem (*in een solide 4-4-2-formatie*). De fragmenten met technische opmerkingen bleven in dit artikel beperkt tot een positieve opmerking over de verfijnde traptechniek van Zidane: *“Trapte een vrije trap vanop vijftig meter.”* Verder werd er in het artikel nog een neutrale ‘ruimtelijke’ opmerking gemaakt over de *grasmat van het Lissabonse stadion Da Luz dat als een schaakbord getrimd* was. Dit betrof niet direct relevante informatie, maar werd eigenlijk meer gebruikt als opzet voor een verwijzing naar het statische ‘schaakvoetbal’ van het Franse team.

Samenvattend

De analyse van de twee Belgische dagbladen laat zien dat er een positieve benadering was van de compacte manier van voetballen door de ‘underdog’ Engeland. In beide kranten kwam dit tot uitdrukking in een aantal tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen, die verwezen naar het zeer georganiseerd spelende en dus weinig ‘ruimte’ weggevend Engels team. Daarnaast werd het ‘hooghartige’ veldspel van de Fransen in beide kranten veelal negatief beoordeeld. Het verschil in tactische benadering van de twee teams kan misschien worden verklaard, doordat er een zekere teleurstelling was in de Belgische (sport)media, omdat men niet het sprankelende combinatievoetbal te zien kreeg van de voetbalgrootmacht Frankrijk met al zijn sterren. Het kleine voetballand België kan zich mogelijk meer vereenzelvigen met de defensieve tactiek van de Engelsen, aangezien die meer overeenkomt met hun eigen tactische ideeën als het tegen grote voetballanden aantreedt. Verder blijkt uit de analyse dat in het artikel in de *Standaard* nadrukkelijker dan in het *Nieuwsblad* met enkele tactische opmerkingen werd ingegaan dat de Fransen veelvuldig door het overvolle centrum speelden en geen gebruik maakten van de ‘ruimte’, die lag op de flanken. Dit kan misschien komen doordat het artikel in de ‘kwaliteitskrant’ de *Standaard* meer alinea’s tekst bevatte, waarin uitgebreider werd ingegaan op de achtergronden van beide teams en de spelsituaties tijdens de wedstrijd, dan het artikel in het ‘populaire dagblad’ het *Nieuwsblad*. In de Belgische wedstrijdverslagartikelen waren, net als in de Nederlandse kranten, maar weinig tot geen kwalitatieve verschillen zichtbaar tussen de gebruikte plaatsbepalende en de technische ‘ruimtelijke’ opmerkingen.

4.7 Kwalitatieve analyse Engelse landelijke dagbladen

De Daily Mail besteedde zeer veel aandacht aan de wedstrijd Frankrijk - Engeland. Er werden in totaal zes pagina's aan deze voetbalwedstrijd gewijd. In dit onderzoek is ervoor gekozen om alleen een analyse te maken van het wedstrijdverslagartikel en de verdere achtergrondartikelen rond deze wedstrijd niet mee te nemen, aangezien er in de Nederlandse en Belgische dagbladen van die dag maar één wedstrijdverslagartikel werd geplaatst. In het wedstrijdverslagartikel **“Sloppy England hit panic button”** op pagina's 86 en 87 werd de prestatie van het Engelse team vol lof besproken, vermengd met nationalistische tonen over (voetbal)overwinningen uit het verleden. Ondanks het gebruik van een negatieve tactische term over het compacte Engelse veldspel met veel lange ballen naar voren (*England looked static, too often relying a hopeful punt upfield*), werd vooral met gevechts- en oorlogsterminologie de inzet van het Engelse team en met name van de jonge, onervaren spelers geprezen. Ook verwees de krant met enkele tactische opmerkingen indirect naar 'ruimtecreerende' loopacties van individuele spelers, die mogelijk voor gevaar konden zorgen: *“Would be stretching Eriksson's left flank.”*, *“appeared keen to roam.”*, *“drifting effortlessly across England's back four.”*, *“the dummy run that confused the French defence.”*. Daarnaast werd, net als in de onderzochte Nederlandse en Belgische dagbladen, met positieve technische 'ruimtelijke' termen gesproken over de speciale curve en de positie van de bal bij enkele doelpogingen van individuele spelers (*sending a silver bullet whistling past James' left-hand post, skimmed the crossbar, Beckham's curling cross drove the ball beyond the grasp*). De verslaggever vond verder dat het enorme voetbalstadion op een *pulsating sporting cathedral* leek door de aanwezigheid van een enorm aantal Engelse supporters.

Ook in de Guardian was veel aandacht voor de eerste wedstrijd van hun nationale team op het Europees Kampioenschap. In deze krant werden er ook in zes pagina's besteed aan de verrichtingen van Engeland. Toch is ook hier gekozen voor alleen een analyse van het wedstrijdverslagartikel en het achterwege laten van de achtergrondartikelen. In de sportbijlage van de Guardian op pagina's 2 en 3 stond het wedstrijdverslagartikel **“Zidane twin strike gives England the ultimate nightmare”**, waarin op een objectievere wijze dan in de Daily Mail aandacht werd besteed aan de verrichtingen van het Engelse team. Ook in dit artikel werd veelal met positieve gevechts- en oorlogsterminologie (*scuttle and scuffle*) verwezen naar het geconcentreerd en vol inzet spelende Engels team tegen een *technically adroit* Frans team met *prolonged passing movements*, dat *were outdoing England merely in aesthetics*. Vooral over de jonge spelers van de Engelse ploeg werd met lof gesproken. Minder lovend waren de woorden van de sportredactie over het verdedigende en statische Engelse veldspel: *“Sven-Goran Eriksson's team seemed unsettled if there was no immediate way open to attack.”*, *“Were mostly keeping Zidane away from the really delicate spots.”*. De overige 'ruimtelijke' opmerkingen werden gebruikt om aan te geven waar individuele spelers heen liepen of stonden in het veld (*quartet in midfield, on the right wing, on the left into the area, on the left, inside the area, leapt to his right*) of om aan te geven hoe en waar de bal door een speler gespeeld werd: *“whipped a flat free - kick to the near-post area where Lampard headed past Fabien Barthez.”*, *“put a snap header from a Patrick Vieira cross over the bar.”*, *“stabbing the ball behind for a corner.”*.

Samenvattend

Uit de kwalitatieve analyse van de wedstrijdverslagartikel in de Daily Mail en de Guardian, blijkt dat berichtgeving over de prestatie van het Engelse team voornamelijk positief was ondanks het onnodige verlies. Er waren wel verschillen te zien met betrekking tot de presentatie van het voetbal. In de Daily Mail werd het voetbal veelal op een nationalistische toon gepresenteerd, terwijl de Guardian zich meer bezig hield met de voetbalgebeurtenissen van voor en tijdens de wedstrijd. Tevens had de Guardian meer positieve aandacht voor de esthetische Franse speelstijl dan de Daily Mail. Een verklaring hiervoor is dat de (Engelse)

'kwaliteitskranten' meestal objectiever en soberder berichten dan de vaak partijdige en meer op sensatiegerichte (Engelse) 'populaire dagbladen'. Veel van de opmerkingen in de kranten was gericht op kracht en inzet en bevatten gevechts- en oorlogsterminologie; het overgrote merendeel was positief. Dit kan mogelijk te maken hebben met het feit dat de Engelse voetbal zich grotendeels heeft ontwikkeld binnen hun sterk op 'mannelijkheid' gerichte cultuur (Hofstede, 1999). Daardoor zal in de (sport)media nog altijd de bijna stereotype nadruk worden gelegd op kracht en inzet, vooral in relatie met hun (vroeger) vaak gehanteerde 'kick and rush' tactiek (Crolley & Hand, 2002). De tactische 'ruimtelijke' opmerkingen werden gebruikt om te wijzen op het statische Engelse spel en om de vaak positief gewaardeerde 'ruimtecreërende' loopacties van individuele spelers mee te benadrukken. In de beide dagbladen kwam een groot deel van de plaatsbepalende en technische 'ruimtelijke' opmerkingen in kwalitatieve zin vrijwel overeen.

4.8 Samenvattend kwalitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen

De kwalitatieve inhoudsanalyse van de zes wedstrijdverslagartikelen laat zien dat er diverse verschillen en overeenkomsten waren met betrekking tot de berichtgeving over het spel van de twee landen in 'ruimtelijke' zin. Zo werd er in de Nederlandse artikelen veelal met negatieve tactische 'ruimtelijke' termen gesproken over het defensieve Engelse spel, waardoor het niet mogelijk was voor de Fransen om attractief voetbal te spelen. Terwijl in de Belgische en Engelse artikelen meer begrip was voor de 'ingraaftactiek' van de Engelsen om zich terug te trekken tot aan het zestienmetergebied als Frankrijk in balbezit was. Blijkbaar zien de Nederlandse sportredacties meer in het aanvallend voetbal met flexibel gebruik van 'ruimte' dan in het 'krachtvoetbal' gebaseerd op inzet en aaneengesloten linies. Over de gehanteerde Franse speelstijl waren de geanalyseerde dagbladen wel redelijk positief, alleen werd er negatief gereageerd op de uitvoering ervan die voornamelijk bestond uit langdurig balbezit en aanvallen door het midden. Vooral de Nederlandse en Belgische kranten hadden expliciete aandacht voor het feit dat er te weinig over de flank werd gespeeld waar de 'ruimte' lag. Daarnaast was in alle kranten aandacht voor 'ruimtecreërende' loopacties van individuele spelers. De Engelse dagbladen bleken nationalistischer en gebruikten meer gevechts- en oorlogsterminologie om de kracht en inzet van het Engelse team op een positieve manier te benadrukken dan de Nederlandse en Belgische dagbladen. Verder bestonden er weinig tot geen kwalitatieve verschillen tussen de gebruikte plaatsbepalende en de technische 'ruimtelijke' opmerkingen, dat mogelijk te verklaren is door de al eerder genoemde 'gestandaardiseerde' opmaak van (voetbal)wedstrijdverslagartikelen in de mondiale tekstuele (sport)media.

4.9 Samenvatting hoofdstuk 4

In hoofdstuk vier zijn de resultaten weergegeven van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de krantenartikelen met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de twee Nederlandse, Belgische en Engelse dagbladen. Hieruit is gebleken dat in alle onderzochte kranten er logischerwijs verwijzingen werden gemaakt naar het gebruik van 'ruimte'. De ontdekte verschillen in de aantallen en de variatie in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren klein, maar met name in het gebruik van tactische 'ruimtelijke' opmerkingen waren wel enkele nuanceverschillen te ontdekken tussen de drie landen. Vooral in de Nederlandse achtergrondartikelen kwam duidelijk naar voren dat binnen het Nederlandse voetbal het creatieve gebruik van 'ruimte' als een belangrijk aspect van hun aanvallende en technische voetbalspeelwijze wordt gezien, terwijl in de Belgische en Engelse krantenartikelen 'ruimte' meer wordt gezien als één van de vele aspecten van hun vaak defensieve tactiek. Hopelijk geeft de in hoofdstuk 5 weergegeven kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de gekozen wedstrijden uitgezonden op televisie in de drie landen, een uitgebreider beeld van de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen.

Hoofdstuk 5 Resultaten analyses televisie-uitzendingen

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de 'ruimtelijke' opmerkingen tijdens de televisie-uitzendingen van Portugal - Griekenland, Frankrijk - Engeland en Duitsland - Nederland gedurende het Europees Kampioenschap voetbal 2004 in Portugal. Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen werden verzameld uit de uitspraken van commentatoren en analisten tijdens de voor-, rust- en nabeschouwing en de wedstrijdverslagen van de eerste en tweede van de drie voetbalwedstrijden, die tegelijkertijd op zowel een Nederlands (*NOS Studio Sport EK 2004*) als een Belgisch (*VRT Sporza Euro 2004*) en een Engels televisiestation (*BBC Match of the Day live Euro 2004 & ITV Sport Euro 2004*) werden uitgezonden.

5.1 Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Portugal - Griekenland

In het door NOS Studio Sport EK 2004 uitgezonden Nederlandse televisieverslag van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland op 12 juni 2004, waren er in totaal 94 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voor-, rust- en nabeschouwing (10) en in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft (84) werden, net als de fragmenten in de krantenartikelen, ook nader geanalyseerd naar team, individu of neutraal en naar de aard van de 'ruimtelijke' opmerking; opstelling, voetbalveld & voetbalstadion, techniek, tactiek en plaatsbepaling.

Uit tabel 5.1 blijkt dat er in de korte voor-, rust- en nabeschouwing van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland meer opmerkingen over de teams als totaal (70%) werden gemaakt dan over individuele spelers (30%) of neutrale opmerkingen (0%). Het merendeel van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren gericht op het gebruik van 'ruimte' als tactiek (80%). Deze tactische gingen voornamelijk over de teams (*"Ja, Griekenland doet het heel goed, ze durven vooruit te verdedigen. Zetten al druk op de opbouw bij Portugal. Haal je ook al een beetje het voetbal eruit wat ze graag willen spelen, ze moeten een lange bal spelen. En als die lange bal dan komt dan zakken ze ook weer heel goed in, zodat er altijd rugdekking is en veel blauwe hemden als die Portugezen in balbezit zijn."*). Er werden tijdens de voor-, rust- en nabeschouwing van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling (10%), voetbalveld & voetbalstadion (0%), techniek (0%) en plaatsbepaling (10%).

Tabel 5.1 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschouwing van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	1	0	0	1	10%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	6	2	0	8	80%
Plaatsbepaling	0	1	0	1	10%
Totaal N	7	3	0	10	100%
Totaal %	70%	30%	0%	100%	

(NB: Deze 10 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studiosprek, inclusief reclame-onderbreking, tussen één presentator en één analist)

In tabel 5.2 is te zien dat er in de in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voornamelijk opmerkingen over individuele spelers (75%) werden gemaakt dan over de teams (21%) of neutrale opmerkingen (4%). Het merendeel van de 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen waren gericht op plaatsbepaling (66%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers (*"Helemaal achterin nu Giannakopoulos."*). Daarnaast werden er door de commentator vooral tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (21%) gemaakt. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als

tactiek waren in totaal bijna evenveel gericht op de teams (*“En er is ruimte voor de Grieken.”*) als op individuele spelers (*“Rui Jorge kiest het ruime sop aan de linkerkant.”*). Verder was het aantal gemaakte ‘ruimtelijke’ opmerkingen dat te maken had met de opstelling van het team of een individuele speler gering (7%). In de categorieën voetbalveld & voetbalstadion (2%) en techniek (4%) werden in beide gevallen een te verwaarlozen aantal ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt.

Tabel 5.2 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	3	3	0	6	7%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	2	0	2	2%
Techniek	0	3	0	3	4%
Tactiek	8	9	1	18	21%
Plaatsbepaling	7	46	2	55	66%
Totaal N	18	63	3	84	100%
Totaal %	21%	75%	4%	100%	

(NB: Deze 84 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Uit de bovenstaande kwantitatieve analyse van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland, blijkt dat er in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 84 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen tegenover de in totaal 10 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing. Dit is vooral te verklaren door het feit dat de commentator van de betreffende wedstrijd in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft 90 minuten had om zijn verhaal te doen. De presentator en de analist waren veel meer aan tijd gebonden in hun studio-gesprek door o.a. reclame-onderbrekingen. Daardoor bleef er dus weinig effectieve spreektijd over voor een uitgebreide analyse van deze wedstrijd. Uit de analyse van de voor-, rust- en nabeschuwing blijkt dat er door de analist vooral tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen over het compacte spel van beide teams werden gemaakt, terwijl in de wedstrijdverslagen weinig tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen werden gemaakt, die in totaal bijna evenveel op de teams als op individuele spelers waren gericht. De meeste ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft werden gebruikt om aan te geven waar individuele spelers zich in het veld bevonden. Dit veelvuldig gebruik van plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ opmerkingen komt doordat het een gangbaar onderdeel is van het commentaar geven bij een voetbalwedstrijd op televisie. Hiermee kan de commentator het ‘verhaal’ van de voetbalwedstrijd vertellen door het noemen van de namen van de spelers, die de bal aanraken en daarbij hun positie in het veld (Rose & Friedman, 1997). In de overige categorieën werden zowel in de beschouwingen als de wedstrijdverslagen een te verwaarlozen aantal ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt.

5.2 Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Portugal - Griekenland

In het Belgische televisieverslag waren in totaal 75 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen. Er waren in totaal 13 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de voor-, rust- en nabeschuwing, terwijl in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 62 ‘ruimtelijke’ opmerkingen werden gemaakt.

Uit tabel 5.3 blijkt dat in de voor-, rust- en nabeschuwing meer opmerkingen over de teams als totaal (69%) werden gemaakt dan over individuele spelers (31%) of neutrale opmerkingen (0%). Het totaal aantal fragmenten bestond voornamelijk uit tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen (54%) gericht op de teams (*“Het is een fase waar Portugal iets*

beter in de wedstrijd komt. Het positieospel wordt iets beter. En zie je dat ze het breed houden.”). Daarnaast werden er door de analisten enkele plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ opmerkingen (38%) gemaakt over met name de positie van de teams in het veld. Het aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen te maken met positie van een speler in de opstelling was zeer gering (8%). Verder waren er geen fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.3 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit *de voor-, rust- en nabeschuwing* van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	1	0	1	8%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	5	2	0	7	54%
Plaatsbepaling	4	1	0	5	38%
Totaal N	9	4	0	13	100%
Totaal %	69%	31%	0%	100%	

(NB: Deze 13 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen zijn afkomstig uit een studiogesprek tussen één presentator en twee analisten & twee studio gasten)

In de onderstaande tabel 5.4 is te zien dat het merendeel van de ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft gingen over het individu (65%) dan over de teams (20%) of neutrale opmerkingen (15%). Het grootste aantal ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de wedstrijdverslagen was gericht op plaatsbepaling (79%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling hadden vooral betrekking op individuele spelers (*“En Figo. Voortdurend centraal, zelden op rechts.”*). De tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen waren met 16% maar een klein percentage van het totaal. Deze opmerkingen over het gebruik van ‘ruimte’ als tactiek waren bijna wel evenredig verdeeld over de teams (*“Alles wordt heel goed dichtgelopen, voorlopig, door die Grieken.”*) en individuele spelers (*“Ronaldo. Een beetje vergeten daar op die flank, met heel veel ruimte voor een goede voorzet.”*). Daarnaast werden er door de commentator weinig tot geen ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling (5%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.4 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit *de eerste en de tweede helft* van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	1	2	0	3	5%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	5	4	1	10	16%
Plaatsbepaling	7	34	8	49	79%
Totaal N	13	40	9	62	100%
Totaal %	20%	65%	15%	100%	

(NB: Deze 62 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Uit de analyses van de tabellen 5.3 en 5.4 blijkt dat er in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 62 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen waren. In de korte voor-, rust- en nabeschuwing waren in totaal 13 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen. Dit verschil in aantallen fragmenten is voornamelijk te verklaren door het feit dat de voor-, rust- en nabeschuwing korter duren dan de wedstrijdverslagen. In de voor-, rust- en nabeschuwing werden er door de analisten voornamelijk tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen

gericht op de teams gemaakt. De wedstrijdcommentator daarentegen maakte tijdens de vooral plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers. In zowel de voor-, rust- en nabeschuiving als de wedstrijdverslagen werden er haast geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de overige categorieën.

5.3 Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Portugal - Griekenland

In het televisieverslag van BBC Match of the Day live Euro 2004 werden in totaal 120 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. In de voor-, rust- en nabeschuiving waren er in totaal 26 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. De twee commentatoren maakten in de wedstrijdverslagen in totaal 94 'ruimtelijke' opmerkingen.

Uit tabel 5.5 is op te maken dat in de voor-, rust- en nabeschuiving met name opmerkingen over de teams als totaal (62%) werden gemaakt dan over individuele spelers (23%) of neutrale opmerkingen (15%). Het totaal aantal fragmenten bestond vooral uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (85%). Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gingen voornamelijk over de positie van individuele spelers in het veld (*"This time he comes in from the right - handside. Goes back on his left."*). De gemaakte tactische 'ruimtelijke' opmerkingen in de voor-, rust- en nabeschuiving (7%) waren zeer gering (*"They didn't give the Portugese time and space to play."*). Daarnaast werden er door de analisten weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling (4%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (4%).

Tabel 5.5 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust-, en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Engelse televisiezender BBC op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	1	0	0	1	4%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	1	0	1	4%
Tactiek	1	1	0	2	7%
Plaatsbepaling	4	14	4	22	85%
Totaal N	6	16	4	26	100%
Totaal %	23%	62%	15%	100%	

(NB: Deze 26 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studiogesprek tussen één presentator en drie analisten)

Tabel 5.6 laat zien dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voor bijna driekwart opmerkingen over individuele spelers (74%) werden gemaakt en in mindere mate over de teams (18%) of neutrale opmerkingen (8%). Er werden door de twee commentatoren een groot aantal plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. (79%). Deze opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers (*"Figo, again. Coming in from the right. He has got support in the middle."*). De 'ruimtelijke' opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren met 14% maar een klein percentage van het totaal. Deze opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren bijna ook allemaal gericht op individuele spelers (*"And there is space for Maniche."*). Verder waren de door de commentatoren gemaakte 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën opstelling (1%), voetbalveld & voetbalstadion (1%) en techniek (0%) in alledrie de gevallen nihil.

Tabel 5.6 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit *de eerste en de tweede helft* van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Engelse televisiezender BBC op 12 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	1	0	0	1	1%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	1	1	1%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	3	11	0	14	15%
Plaatsbepaling	13	59	6	78	83%
Totaal N	17	70	7	94	100%
Totaal %	18%	74%	8%	100%	

(NB: Deze 94 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van twee commentatoren tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

De kwantitatieve analyse van de voor-, rust- en nabeschuiving en de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft, laat zien dat er respectievelijk 26 en 94 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren. In zowel de beschouwingen als de wedstrijdverslagen werden meer 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt over individuele spelers dan over de teams of neutrale opmerkingen. Ook werden er door commentatoren in de wedstrijdverslagen iets meer opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek gemaakt (15%), dan door de analisten in de voor-, rust- en nabeschuiving (7%). Verder bestond het totaal aantal fragmenten in beide analyses voor meer dan 80% uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen. Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gingen in beide gevallen voornamelijk over de positie van individuele spelers in het veld. Er werd zowel door de analisten als door de commentatoren een te verwaarlozen aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de andere categorieën; opstelling, voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

5.4 Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Portugal - Griekenland

De onderstaande kwantitatieve inhoudsanalyse van de Nederlandse (*NOS Studio Sport EK 2004*), Belgische (*VRT Sporza Euro 2004*) en Engelse (*BBC Match of the Day live Euro 2004*) televisie-uitzending laat zien dat er enkele verschillen en overeenkomsten aanwezig zijn tussen de gebruikte aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen tijdens de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland. Uit tabel 5.7 blijkt dat tijdens de Engelse televisie-uitzending relatief meer fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren, dan tijdens de Nederlandse en de Belgische televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd. Deze relatieve verschillen tussen de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de drie landen zijn niet direct te verklaren. Mogelijk hebben de voetbalcommentatoren en analisten in Engeland meer de neiging om het publiek te instrueren over de positie van individuele spelers, het team of de bal in het veld tijdens belangrijke momenten in een wedstrijd.

Tabel 5.7 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/minuten tijdens de televisie-uitzending van Portugal - Griekenland per land

Televisie-uitzending van Portugal - Griekenland	Totaal N/min
Engelse televisie-uitzending	120/129min = 0.93
Nederlandse televisie-uitzending	94/113min = 0.83
Belgische televisie-uitzending	75/129min = 0.58

In alledrie de televisie-uitzendingen werden in totaal meer opmerkingen over individuele spelers gemaakt dan over de teams of neutrale opmerkingen. Dit ligt mogelijk aan het individuele karakter van de voetbalsport, omdat de spelers relatief weinig gewisseld worden tijdens de wedstrijd (Chandler, 1988). Er bestonden wel enkele verschillen tussen het aantal tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de drie televisie-uitzendingen, zie tabel 5.8. Tijdens de Nederlandse (28%) en de Belgische televisie-uitzending (23%) werden in totaal absoluut en relatief meer tactische ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt dan in de Engelse televisie-uitzending (13%). Verder waren in alledrie de onderzochte televisie-uitzendingen voornamelijk plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ opmerkingen te vinden en nauwelijks ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de overige categorieën.

Tabel 5.8 Totaal overzicht aantal fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 12 juni 2004

	Nederlandse Televisie-uitzending van Portugal - Griekenland					Belgische Televisie-uitzending van Portugal - Griekenland					Engelse Televisie-uitzending van Portugal - Griekenland				
	Team	Individu	Neutraal	Totaal N %		Team	Individu	Neutraal	Totaal N %		Team	Individu	Neutraal	Totaal N %	
Opstelling	4	3	0	7	7%	1	3	0	4	5%	2	0	0	2	2%
Voetbalveld & Voetbalstation	0	2	0	2	2%	0	0	0	0	0%	0	0	1	1	1%
Techniek	0	3	0	3	3%	0	0	0	0	0%	0	1	0	1	1%
Tactiek	14	11	1	26	28%	10	6	1	17	23%	4	12	0	16	13%
Plaatsbepaling	7	47	2	56	60%	11	35	8	54	72%	17	73	10	100	83%
Totaal N	25	66	3	94	100%	22	44	9	75	100%	23	86	11	120	100%
Totaal %	27%	70%	3%	100%		29%	59%	12%	100%		19%	72%	9%	100%	

5.5 Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland

In het Nederlandse televisieverslag waren in totaal 145 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen. In de voor-, rust- en nabeschuiving waren er in totaal 18 fragmenten met ‘ruimtelijke’ opmerkingen en in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft werden in totaal 127 ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt.

Uit tabel 5.9 blijkt dat de gemaakte ‘ruimtelijke’ opmerkingen over de teams (39%), individuele spelers (33%) en neutrale (28%) bijna gelijkmatig waren verdeeld in de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland. Het grootste aantal ‘ruimtelijke’ opmerkingen in de beschouwingen ging over plaatsbepaling (62%). Deze fragmenten met plaatsbepalende opmerkingen hadden voornamelijk betrekking op de positie van individuele spelers in het veld (“*De keeper is altijd een beetje moeilijk. De discussie wat meer naar links. Of wat meer de korte hoek of meer de lange hoek.*”) of hadden een neutraal karakter (“*Maar dit is een bal, die wezen niet logisch is. Want hij gaat dus helemaal contradiagonaal de andere hoek in. Ook nog met effect wat naar de keeper toekomt.*”). Een derde van de ‘ruimtelijke’ opmerkingen was gericht op tactiek. Deze tactische opmerkingen gingen voornamelijk over de teams (“*Alleen de Engelsen, al dan niet moedwillig, ze zijn wel heel erg ver teruggezakt.*”). Ten slotte werden er door de Nederlandse analist weinig tot geen ‘ruimtelijke’ opmerkingen gemaakt in de categorieën; opstelling (5%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.9 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	1	0	1	5%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	5	1	0	6	33%
Plaatsbepaling	2	4	5	11	62%
Totaal N	7	6	5	18	100%
Totaal %	39%	33%	28%	100%	

(NB: Deze 18 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studio-gesprek, inclusief reclame-onderbreking, tussen één presentator en één analist)

In tabel 5.10 is te zien dat de commentator in de in de wedstrijdverslagen meer opmerkingen over individuele spelers maakten (72%) dan over de teams (18%) of neutrale opmerkingen (10%). Het totaal aantal fragmenten bestond voornamelijk uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (69%) gericht op de positie van individuele spelers in het veld. Daarnaast werden in de fragmenten vooral tactische opmerkingen (22%) gemaakt ("Maar steeds dat enorme gat tussen het middenveld en de aanval. Dat hebben de Fransen goed opgelost."). De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren voor een groot gedeelte gericht op het individu. Verder was een gering aantal 'ruimtelijke' opmerkingen (8%), dat te maken had met de opstelling. Daarbij werden evenveel 'ruimtelijke' opmerkingen over het team als geheel als over individuele spelers gemaakt. In zowel de categorie voetbalveld & voetbalstadion (0%) als de categorie techniek (1%) was een te verwaarlozen aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen.

Tabel 5.10 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	5	5	0	10	8%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	2	0	2	1%
Tactiek	9	19	0	28	22%
Plaatsbepaling	9	66	12	87	69%
Totaal N	23	92	12	127	100%
Totaal %	18%	72%	10%	100%	

(NB: Deze 127 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Uit de analyses van de tabellen 5.9 en 5.10 blijkt dat een groot verschil bestaat tussen het totaal aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de beschouwingen (18) en de wedstrijdverslagen (127). Tijdens de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland was het totaal aantal 'ruimtelijke' opmerkingen evenredig verdeeld over de teams, individuele spelers en neutraal. Het merendeel van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen ging over individuele spelers (72%). Bijna tweederde van het totaal aantal fragmenten in zowel de beschouwingen als de wedstrijdverslagen bestond uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen en waren grotendeels gericht op de positie van individuele spelers in het veld. Daarnaast werden in de voor-, rust- en nabeschuiving procentueel meer tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (33%) gemaakt dan in de wedstrijdverslagen (22%) en gingen in de beschouwingen vaker over de teams. Daarnaast werden in de beschouwingen en ook in de wedstrijdverslagen weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling, voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

5.6 Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Frankrijk - Engeland

In het Belgische televisieverlag uitgezonden door de VRT Sporza Euro 2004 werden in totaal 132 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. In de beschouwingen waren in totaal 27 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. De commentator maakte in de wedstrijdverslagen in totaal 125 'ruimtelijke' opmerkingen.

In tabel 5.11 is te zien dat er in de voor-, rust- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland meer opmerkingen over de teams als totaal (67%) werden gemaakt dan over individuele spelers (22%) of neutrale opmerkingen (11%). De meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren gericht op tactiek (67%). Deze tactische 'ruimtelijke' opmerkingen hadden met name betrekking op de teams (*"Ze hebben Thierry Henry geen ruimte gegeven. Dat wil zeggen ze hebben heel dicht tegen elkaar aan gespeeld, net boven de zestien. En daar heeft Frankrijk op dit moment nog geen oplossing voor gevonden."*). Daarnaast werden door de analisten nog enkele plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt over de positie van individuele spelers in het veld of neutraal van aard. Verder werden in de voor-, rust- en nabeschuwing vrijwel geen opmerkingen gemaakt in de categorieën opstelling (3%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.11 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	1	0	1	3%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	17	1	0	18	67%
Plaatsbepaling	1	4	3	8	30%
Totaal N	18	6	3	27	100%
Totaal %	67%	22%	11%	100%	

(NB: Deze 27 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studiogesprek tussen één presentator en twee analisten & twee studiegasten)

Uit tabel 5.12 blijkt dat er in de in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voornamelijk 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers (68%) werden gemaakt dan over de teams (16%) of neutrale opmerkingen (16%). Het grootste aantal 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen waren gericht op plaatsbepaling (62%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers (*"Daar mag hij nog altijd met de bal lopen."*). Daarnaast was meer dan een kwart van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de tactiek. Ook de opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek hadden vooral betrekking op individuele spelers (*"Maar Henry zit helemaal vast tussen King en Campbell. En zoekt vooralsnog iets te weinig de ruimte op de flanken dan."*). Verder was er een klein aantal 'ruimtelijke' opmerkingen (10%), dat te maken had met de opstelling. Deze 'ruimtelijke' opmerkingen gingen vooral over individuele spelers (*"Silvestre, centraal achteraan, samen met Lillian Thuram."*). In de categorieën voetbalveld & voetbalstadion (2%) en techniek (0%) werden door de commentator weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt.

Tabel 5.12 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	3	10	0	13	10%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	2	2	2%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	12	21	0	33	26%
Plaatsbepaling	5	54	18	77	62%
Totaal N	20	85	20	125	100%
Totaal %	16%	68%	16%	100%	

(NB: Deze 125 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Tijdens de Belgische televisie-uitzending werden in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft en de voor-, rust- en nabeschuiving respectievelijk 125 en 27 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. Uit de analyse van de beschouwingen blijkt dat door de analisten vooral 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de teams gemaakt werden. In de wedstrijdverslagen werden door de commentator meer opmerkingen over individuele spelers gemaakt dan over de teams of neutrale opmerkingen. Daarnaast bestond het totaal aantal fragmenten in de voor-, rust- en nabeschuiving voornamelijk uit tactische 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de teams (67%). Uit de analyse van de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft blijkt dat maar een relatief klein percentage tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (26%) werd gemaakt, die in totaal meer gericht waren op individuele spelers dan de teams. In de wedstrijdverslagen werden er door de commentator vooral plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers gemaakt. Bij de voor-, rust- en nabeschuiving werd hier minder de nadruk opgelegd door de analisten, aangezien er maar enkele plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt over de positie van individuele spelers in het veld of neutraal van aard (30%). Ook had 10% van de ruimtelijke opmerkingen in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft te maken met de rol van individuele spelers in de opstelling. In de beschouwingen was dit percentage met 3% veel lager. De analyses lieten verder zien dat in beide gevallen er nauwelijks 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

5.7 Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland

In het door ITV Sport Euro 2004 uitgezonden televisieverslag waren in totaal 245 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. In de voor-, rust- en nabeschuiving waren er in totaal 42 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, terwijl in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 203 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt.

In tabel 5.13 is te zien dat in de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland voornamelijk opmerkingen over de teams (43%) en over individuele spelers (55%) werden gemaakt. Bijna de helft van het aantal fragmenten bestond uit tactische ruimtelijke opmerkingen (48%). Deze opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek hadden bijna evenveel betrekking op de teams ("And there is no space for them to play.") als op individuele spelers (Look, how much much space he has got."). Daarnaast werden door de analisten enkele plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (31%) gemaakt om vooral de positie van individuele spelers in het veld mee aan te geven ("Ashely Cole is being left a bit exposed there."). In de beschouwingen waren ook een aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de opstelling (21%). Deze 'ruimtelijke' opmerkingen gingen zowel over de teams als over individuele spelers. Verder werden door de Engelse analisten geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.13 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Engelse televisiezender ITV op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	3	6	0	9	21%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	11	9	0	20	48%
Plaatsbepaling	4	8	1	13	31%
Totaal N	18	23	1	42	100%
Totaal %	43%	55%	2%	100%	

(NB: Deze 42 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studio-gesprek, inclusief reclame-onderbreking, tussen één presentator en drie analisten)

Uit tabel 5.14 blijkt dat er in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voornamelijk opmerkingen over individuele spelers (57%) werden gemaakt dan over de teams (15%) of neutrale opmerkingen (28%). Het merendeel van de 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen was gericht op plaatsbepaling (79%). Deze fragmenten met plaatsbepalende opmerkingen gingen vooral over individuele spelers ("*Here is Henry coming into his favourite position on the left - handside.*") of hadden een neutraal karakter ("*Unfortunately, the shot went wide.*"). Verder werden door de twee commentatoren vooral tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (16%) gemaakt. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren in totaal bijna evenveel gericht op de teams ("*You know we defended well there. There was no space for any of the French players to place the ball through our defenders. We were compact. We narrowed it all down. Denied them everything.*") als op individuele spelers ("*Zidane has picked out Henry. Made some space. He is starting to do that.*"). Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen dat te maken had met de opstelling (3%), voetbalveld & voetbalstadion (1%) en techniek (1%) was gering.

Tabel 5.14 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Engelse televisiezender ITV op 13 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	2	4	0	6	3%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	3	3	1%
Techniek	0	3	0	3	1%
Tactiek	16	17	0	33	16%
Plaatsbepaling	13	91	54	158	79%
Totaal N	31	115	57	203	100%
Totaal %	15%	57%	28%	100%	

(NB: Deze 203 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van twee commentatoren tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Uit de analyses blijkt dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 203 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, tegenover de in totaal 42 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing. In de beschouwingen van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland werden bijna evenveel 'ruimtelijke' opmerkingen over de teams als over individuele spelers gemaakt. Meer dan de helft van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen ging over individuele spelers (57%). Het totaal aantal fragmenten in de voor-, rust- en nabeschuwing bestond voor 48% uit tactische ruimtelijke opmerkingen gericht op zowel de teams als individuele spelers. Gedurende de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft maakten de twee commentatoren procentueel maar weinig tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (16%). Verder waren er verschillen zichtbaar tussen de aantallen plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen in de

twee analyses. Zo werden er door de drie analisten in de voor-, rust- en nabeschuwing maar enkele plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (31%) gemaakt om vooral de positie van individuele spelers in het veld mee aan te geven. De commentatoren maakten tijdens de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voornamelijk 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op plaatsbepaling van individuele spelers of waren neutraal van aard (79%). Ook waren in de beschouwingen meer fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen over de opstelling (21%) dan in de wedstrijdverslagen (3%). De meeste overeenkomsten tussen de twee analyses waren te vinden tussen de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek, die zowel in de voor-, rust- en nabeschuwing als de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft procentueel zeer gering waren.

5.8 Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Frankrijk - Engeland

Uit de onderstaande inhoudsanalyses 5.15 en 5.16 van de drie televisie-uitzendingen is op te maken dat tijdens de televisie-uitzending van het Engelse televisiestation ITV zowel relatief als absoluut veel meer fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt dan tijdens de televisie-uitzending van respectievelijk het Nederlandse televisiestation NOS en het Belgische televisiestation VRT Sporza. Hoe dit relatieve verschil tussen de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de drie landen tot stand komt is niet direct aan te geven. Misschien willen de Engelse commentatoren en analisten het publiek meer dan de Nederlandse en Belgische commentatoren en analisten instrueren over met name de positie van individuele spelers tijdens belangrijke gebeurtenissen in de wedstrijd. De absolute verschillen kunnen mogelijk worden verklaard doordat de voor- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd op ITV iets langer duurde dan bij de NOS en VRT Sporza. Daarnaast speelde mee dat tijdens het Engelse wedstrijdverslag er twee commentatoren het commentaar verzorgden. Het Nederlandse en het Belgische wedstrijdverslag werd van commentaar voorzien door één commentator.

Tabel 5.15 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/minuten tijdens de televisie-uitzending van Frankrijk - Engeland per land

Televisie-uitzending van Frankrijk - Engeland	Totaal N/min
Engelse televisie-uitzending	245/134min = 1.80
Belgische televisie-uitzending	152/122min = 1.20
Nederlandse televisie-uitzending	145/122min = 1.19

In totaal ging meer de helft van de 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers tijdens de drie televisie-uitzendingen. In alledrie de landen bestond het merendeel uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen. Ook is er uit de analyse op te maken dat tijdens de Belgische televisie-uitzending relatief meer tactische 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt dan in de Nederlandse en Engelse televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd. Verder werd in de drie televisie-uitzendingen een gering aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt gericht op de opstelling van team en de rol van individuele spelers daarin. Ten slotte waren de 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek zowel in de Nederlandse als de Belgische en de Engelse televisie-uitzending procentueel te verwaarlozen.

Tabel 5.16 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 13 juni 2004

	Nederlandse Televisie-uitzending van Frankrijk - Engeland				Belgische Televisie-uitzending van Frankrijk - Engeland				Engelse Televisie-uitzending van Frankrijk - Engeland			
	Team	Individu	Neutraal	Totaal N %	Team	Individu	Neutraal	Totaal N %	Team	Individu	Neutraal	Totaal N %
Opstelling	5	6	0	11 8%	3	11	0	14 9%	5	10	0	15 6%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0 0%	0	0	2	2 1%	0	0	3	3 1%
Techniek	0	2	0	2 1%	0	0	0	0 0%	0	3	0	3 1%
Tactiek	14	20	0	34 23%	29	22	0	51 34%	27	26	0	53 22%
Plaatsbepaling	11	70	17	98 68%	6	58	21	85 56%	17	99	55	171 70%
Totaal N	30	98	17	145 100%	38	91	23	152 100%	49	138	58	245 100%
Totaal %	21%	68%	11%	100%	25%	60%	15%	100%	20%	56%	24%	100%

5.9 Kwantitatieve analyse Nederlandse televisie-uitzending Duitsland - Nederland

In het Nederlandse televisieverslag van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland op 15 juni 2004, waren in totaal 241 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. In de voor-, rust- en nabeschuwing werden in totaal 95 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. De commentator maakte tijdens de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 146 'ruimtelijke' opmerkingen.

Uit tabel 5.17 blijkt dat in de voor-, rust- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland voornamelijk opmerkingen over de teams (45%) en over individuele spelers (49%) als totaal werden gemaakt. De meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren gericht op tactiek (50%) en hadden met name betrekking op de teams ("*Als je wilt construeren in het voetbal, dus in de opbouw. Dan heb je dus ruimte nodig. En de ruimte, normaal gesproken, maken die twee buitenspelers. Als je ze zo noemt. Want op dat moment krijgt dus het midden gigantische ruimte, waar je dus veel dingen mee kan doen.*"). Daarnaast werden door de analyticus vooral plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (36%) gemaakt over de positie van individuele spelers in het veld. Ook had 12% van de 'ruimtelijke' opmerkingen te maken met de opstelling van de teams ("*Nou het eerste wat opvalt natuurlijk is, dat je, ik denk, met vijf linkse spelers speelt. Op zich is dat natuurlijk leuk, want dat gebeurt zelden of nooit. Misschien wel zes, denk ik, als ik het snel tel. Ik dacht zelf zes dus dat gebeurt niet heel veel. Dus in ieder geval een detail wat opvalt. Je moet kijken hoe zij dat middenveld neerzetten. Of ze 4-3-3 spelen.*") en de rol van individuele spelers daarin ("*Nee, hij gaat centraal spelen. Vanuit zijn rol zoals hij ook bij Ajax gewend is.*"). Verder werden in de Nederlandse voor-, rust- en nabeschuwing weinig opmerkingen gemaakt in de categorieën; voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (2%).

Tabel 5.17 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	7	4	0	11	12%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	1	1	0	2	2%
Tactiek	31	17	0	48	50%
Plaatsbepaling	4	25	5	34	36%
Totaal N	43	47	5	95	100%
Totaal %	45%	49%	6%	100%	

(NB: Deze 95 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studio-gesprek, inclusief reclame-onderbreking, tussen één presentator en één analist)

In tabel 5.18 is te zien dat in de wedstrijdverslagen meer 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers (55%) werden gemaakt dan over de teams (27%) of neutrale opmerkingen (18%). Het merendeel van de 'ruimtelijke' opmerkingen in de wedstrijdverslagen was gericht op plaatsbepaling (70%). Deze fragmenten met opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers (*"Stam bij de eerste paal."*). Daarnaast werden er door de commentator voornamelijk tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (25%) gemaakt. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren in totaal bijna evenveel gericht op de teams (*"De Duitsers laten Nederland komen. De Duitsers zakken in. Investeren niet meer in hun aanval."*) als op individuele spelers (*"Overmars. Het is druk daar. Overmars, geen ruimte voor een schot. Van Bronckhorst. Overmars, nu de ruimte."*). Verder was het aantal door de commentator gemaakte 'ruimtelijke' opmerkingen dat te maken had met de opstelling van het team of een individuele speler gering (5%). In de categorieën voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%) werden in beide gevallen geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt.

Tabel 5.18 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	5	2	0	7	5%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	20	17	0	37	25%
Plaatsbepaling	15	60	27	102	70%
Totaal N	40	79	27	146	100%
Totaal %	27%	55%	18%	100%	

(NB: Deze 146 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

De kwantitatieve analyse van tabel 5.17 en 5.18 laat zien dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 146 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, tegenover de in totaal 95 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschouwing. Uit de beschouwingen blijkt dat er door de analisten vooral 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de teams en op individuele spelers gemaakt werden. In de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft werden door de commentator voornamelijk opmerkingen over individuele spelers. Het totaal aantal fragmenten in de voor-, rust- en nabeschouwing bestond voor bijna de helft uit tactische 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de teams (48%). Uit de analyse van de wedstrijdverslagen blijkt dat er maar een relatief klein percentage tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (25%) werd gemaakt, die in totaal bijna evenveel gericht waren op de teams als individuele spelers. Daarnaast maakte zowel de analist als de commentator vooral plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen om de positie van individuele spelers in het veld mee aan te geven. Er waren in de beschouwingen iets meer fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen over de opstelling (13%) dan in de wedstrijdverslagen (5%). Verder bleek uit beide analyses dat er bijna geen 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt in de categorieën; voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

5.10 Kwantitatieve analyse Belgische televisie-uitzending Duitsland - Nederland

In totaal werden in de Belgische televisie-uitzending 186 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen geanalyseerd. Daarvan kwamen in totaal 22 fragmenten uit de voor-, rust- en nabeschouwing, terwijl in totaal 164 'ruimtelijke' opmerkingen afkomstig waren uit de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft.

In tabel 5.19 is te zien dat in de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland meer opmerkingen over individuele spelers (67%) werden gemaakt dan over de teams (27%) of neutrale opmerkingen (23%). Het totaal aantal fragmenten bestond voor bijna de helft uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (45%). Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen hadden met name betrekking op de positie van individuele spelers in het veld (*"Ja, omdat ik eigenlijk een fan ben Van de Sar als doelman. Maar ik heb toch de indruk dat hij daar een beetje in de fout gaat. Hij zet een stap op zij, die eigenlijk niet nodig is op dat moment. Hij kon gewoon centraal blijven staan."*). Daarnaast waren er ook een aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de opstelling van de teams (27%). Er was maar een gering aantal tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (18%). Daarbij werden bijna evenveel 'ruimtelijke' opmerkingen over het team als geheel als over individuele spelers gemaakt. In zowel de categorie voetbalveld & voetbalstadion (5%) als de categorie techniek (5%) was er een te verwaarlozen aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen.

Tabel 5.19 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Belgische televisiezender VRT op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	5	1	0	6	27%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	1	1	5%
Techniek	0	1	0	1	5%
Tactiek	1	3	0	4	18%
Plaatsbepaling	0	6	4	10	45%
Totaal N	6	11	5	22	100%
Totaal %	27%	50%	23%	100%	

(NB: Deze 22 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studio-gesprek tussen één presentator en twee analisten & twee studio-gasten)

Uit tabel 5.20 blijkt dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft meer opmerkingen over individuele spelers (54%) werden gemaakt dan over de teams (21%) of neutrale opmerkingen (25%). Er werd door de commentator voornamelijk plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt (74%). Deze opmerkingen over plaatsbepaling gingen vooral over individuele spelers (*"Ja, Van der Meyde even op deze flank."*). De tactische 'ruimtelijke' opmerkingen waren met 21% maar een klein percentage van het totaal en waren bijna evenveel gericht op de teams (*"Weinig ruimte. Want de Duitsers blokkeren het middenveld. Een spits en al de rest erachter, zeg maar."*) als op individuele spelers (*"Ruimte. En ook Van Bronckhorst, die kan op de flank komen."*). Verder werd door de commentator weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën; opstelling (4%), voetbalveld & voetbalstadion (1%) en techniek (0%).

Tabel 5.20 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Belgische televisiezender VRT op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	2	5	0	7	4%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	1	0	1	1%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	15	17	3	35	21%
Plaatsbepaling	17	66	38	121	74%
Totaal N	34	89	41	164	100%
Totaal %	21%	54%	25%	100%	

(NB: Deze 164 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van één commentator tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

Uit de analyses van de tabellen 5.19 en 5.20 blijkt dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 164 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, tegenover de in totaal 22 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuwing. In zowel de beschouwingen als in de wedstrijdverslagen werden voornamelijk 'ruimtelijke' opmerkingen over individuele spelers gemaakt. Het totaal aantal fragmenten in de voor-, rust- en nabeschuwing bestond voor 50% uit individuele plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen. In de wedstrijdverslagen was driekwart van de 'ruimtelijke' opmerkingen plaatsbepalende en grotendeels gericht op de positie van individuele spelers in het veld. Er werden in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft procentueel meer tactische 'ruimtelijke' opmerkingen over de teams als totaal (21%) gemaakt dan in de voor-, rust- en nabeschuwing (13%). Daarnaast was in de beschouwingen ook een aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op de opstelling van de teams (27%). In de wedstrijdverslagen waren deze 'ruimtelijke' opmerkingen over de opstelling (4%) te verwaarlozen. Verder waren overeenkomsten zichtbaar tussen de voor-, rust- en nabeschuwing en de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft met betrekking tot het kleine aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

5.11 Kwantitatieve analyse Engelse televisie-uitzending Duitsland - Nederland

In het door de BBC Match of the Day live Euro 2004 uitgezonden televisieverslag waren in totaal 293 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. Er waren in de voor-, rust- en nabeschuwing in totaal 34 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, terwijl in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft in totaal 259 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt.

Tabel 5.21 laat zien dat in de beschouwingen van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland meer opmerkingen over individuele spelers (56%) werden gemaakt dan over de teams (18%) of neutrale opmerkingen (26%). Het totaal aantal fragmenten bestond voor bijna 60% uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen. Deze fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gingen voornamelijk over waar individuele spelers zich in het veld bevonden (*"Can I make another point. If you watch the first man at the front post; that is Davids. Watch. The smallest man in the team there. Smallest man in the tournament at the front post trying to headed it away."*) of hadden een neutraal karakter (*"But in the middle of the park and nowhere in that area."*). Daarnaast werden door de analisten ook enkele tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (41%) gemaakt. Er werden bijna twee keer zoveel tactische 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt over individuele spelers (*"When Van Hooijdonk came on, it gave Van Nistelrooy so much more space. Van Nistelrooy wasn't really in the game at all untill that point."*) dan over de teams (*"If you are going the play the two wide men and one through the middle. The two wide men have to be able to beat people and score goals. Their two wide men in the first half didn't do that. So the big man is not going to get a chance."*). Tevens werden in de voor-, rust- en nabeschuwing geen 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën; opstelling (0%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (0%).

Tabel 5.21 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de voor-, rust- en nabeschuiving van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Engelse televisiezender BBC op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	0	0	0	0	0%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	0	0	0	0	0%
Tactiek	5	9	0	14	41%
Plaatsbepaling	1	10	9	20	59%
Totaal N	6	19	9	34	100%
Totaal %	18%	56%	26%	100%	

(NB: Deze 34 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig uit een studiegesprek tussen één presentator en drie analisten)

In tabel 5.22 is te zien dat in de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft voornamelijk opmerkingen over individuele spelers (62%) werden gemaakt dan over de teams (15%) of neutrale opmerkingen (23%). De twee commentatoren maakten vooral plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (91%). Deze opmerkingen over plaatsbepaling gingen merendeel over individuele spelers ("*Here is Overmars.*"). De 'ruimtelijke' opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren met 6% maar een klein percentage van het totaal. Deze tactische opmerkingen waren bijna ook allemaal gericht op de teams ("*They really do stretch the play, Holland, when they have the ball, John. I mean Van Bronckhorst down the left - handside. Heitinga on the right. They really do come and play on the touch - lines. And, as I said, stretch the play, as far Holland is concerned.*"). Verder waren de gemaakte 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën; opstelling (3%), voetbalveld & voetbalstadion (0%) en techniek (1%) in alledrie de gevallen procentueel nihil.

tabel 5.22 Overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de eerste en de tweede helft van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Engelse televisiezender BBC op 15 juni 2004

	Team	Individu	Neutraal	Totaal	
				N	%
Opstelling	3	4	0	7	3%
Voetbalveld & Voetbalstadion	0	0	0	0	0%
Techniek	2	0	0	2	1%
Tactiek	11	4	0	15	6%
Plaatsbepaling	23	152	60	235	91%
Totaal N	39	160	60	259	100%
Totaal %	15%	62%	23%	100%	

(NB: Deze 259 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen zijn afkomstig van twee commentatoren tijdens de eerste en de tweede helft van het voetbalwedstrijdverslag)

Samenvattend

De kwantitatieve analyse van tabel 5.21 en 5.22 laat zien dat in de wedstrijdverslagen in totaal 259 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen waren, tegenover de in totaal 34 fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de beschouwingen. De analisten en commentatoren maakten vooral 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op individuele spelers. Het totaal aantal fragmenten in de voor-, rust- en nabeschuiving bestond voor 41% uit tactische 'ruimtelijke' opmerkingen bijna evenveel gericht op de teams als individuele spelers. Tijdens de wedstrijdverslagen werden door de twee commentatoren procentueel maar weinig tactische 'ruimtelijke' opmerkingen (6%) gemaakt. Er bleek een duidelijke overeenkomst zichtbaar tussen de aantallen fragmenten met plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen in de twee analyses. In de beschouwingen werden door de drie analisten een groot aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op plaatsbepaling van individuele spelers of neutraal van karakter gemaakt (59%). Ook de commentatoren maakten tijdens de wedstrijdverslagen bijna alleen plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen (91%) om de positie van individuele spelers in het veld mee aan te geven. Verder waren ook overeenkomsten te vinden tussen

de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën; opstelling, voetbalveld & voetbalstadion en techniek, die zowel in de voor-, rust- en nabeschouwing als de wedstrijdverslagen van de eerste en de tweede helft procentueel gering waren.

5.12 Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzending Duitsland - Nederland

Uit de onderstaande inhoudsanalyse is op te maken dat tijdens de Engelse televisie-uitzending van de wedstrijd Duitsland - Nederland relatief een veel groter aantal 'ruimtelijke' opmerkingen werd gemaakt dan tijdens de Nederlandse en de Belgische televisie-uitzending, zie tabel 5.23.

Tabel 5.23 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/minuten tijdens de televisie-uitzending van Duitsland - Nederland per land

Televisie-uitzending van Duitsland - Nederland	Totaal N/min
Engelse televisie-uitzending	293/126min = 2.30
Belgische televisie-uitzending	186/124min = 1.50
Nederlandse televisie-uitzending	241/169min = 1.40

Waarom in de Engelse televisie-uitzending relatief meer 'ruimtelijke' opmerkingen werden gebruikt is niet duidelijk. Het is mogelijk dat de Engelse commentatoren en analisten het publiek meer willen instrueren over de ontwikkeling op het veld. Verder onderzoek naar de verslaggeving van voetbal in andere landen zou hier misschien een antwoord op kunnen geven. Uit tabel 5.24 blijkt dat de meeste tactische 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt tijdens de Nederlandse televisie-uitzending (35%). In de Belgische en de Engelse televisie-uitzending waren deze percentages beduidend lager met respectievelijk 21% en 10%. In de categorie opstelling werd in de drie televisie-uitzendingen een gering aantal 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt. Verder waren zowel in de Nederlandse als de Belgische en de Engelse televisie-uitzending van Duitsland - Nederland weinig tot geen 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek.

Tabel 5.24 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 15 juni 2004

	Nederlandse Televisie-uitzending van Duitsland - Nederland					Belgische Televisie-uitzending van Duitsland - Nederland					Engelse Televisie-uitzending van Duitsland - Nederland				
	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%
Opstelling	12	6	0	18	7%	7	6	0	13	6%	3	4	0	7	2%
Voetbalveld & Voetbalstation	0	0	0	0	0%	0	1	1	2	2%	0	0	0	0	0%
Techniek	1	1	0	2	1%	0	1	0	1	1%	2	0	0	2	1%
Tactiek	51	34	0	85	35%	16	20	3	39	21%	16	13	0	29	10%
Plaatsbepaling	19	85	32	136	56%	17	72	42	131	70%	24	162	69	255	87%
Totaal N	83	126	32	241	100%	40	100	46	186	100%	45	179	69	293	100%
Totaal %	34%	53%	13%	100%		21%	54%	25%	100%		15%	61%	24%	100%	

5.13 Kwantitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzendingen

De totale kwantitatieve analyse van de onderzochte voetbalwedstrijden liet zien dat relatief het grootste aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen afkomstig was uit de drie Engelse televisie-uitzendingen (1.70). In de Nederlandse (1.19) en met name de Belgische (1.08) televisie-uitzendingen waren deze aantallen relatief veel kleiner (zie tabel 5.25). Voor dit grote verschil in de relatieve verhoudingen tussen de drie landen is geen duidelijke verklaring te geven. Wellicht kan dit begrepen worden vanuit het idee dat de Engelse commentaren en analisten meer de neiging hebben om de kijkers te informeren over de positie van de spelers, het team en bal in het veld. Onderzoeken waar meer wedstrijden zijn betrokken zouden hierover een beter beeld kunnen geven.

Tabel 5.25 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/minuten tijdens de gehele drie televisie-uitzendingen per land

Gehele drie televisie-uitzendingen per land	Totaal N/min
Engelse televisie-uitzendingen	658/389min = 1.70
Nederlandse televisie-uitzendingen	480/404min = 1.19
Belgische televisie-uitzendingen	404/375min = 1.08

Verder blijkt uit tabel 5.26 dat in alledrie de landen verreweg de meeste 'ruimtelijke' opmerkingen gericht waren op individuele spelers. Dit kan te maken hebben met het individuele karakter van de voetbalsport, onafhankelijk van in welk land het wordt gespeeld, het accent meer op het individu ligt, omdat de spelers relatief weinig gewisseld worden tijdens de wedstrijd (Chandler, 1988). Het overgrote merendeel van de fragmenten bestond uit plaatsbepalende 'ruimtelijke' opmerkingen in de onderzochte televisie-uitzendingen. In de Engelse televisie-uitzendingen werden absoluut en relatief meer 'ruimtelijke' opmerkingen gericht op plaatsbepaling gemaakt dan in de Nederlandse en Belgische televisie-uitzendingen. Deze grote hoeveelheid plaatsbepalende opmerkingen in alle televisie-uitzendingen in de drie landen komt mogelijk doordat het gebruik hiervan 'noodzakelijk' is om de kijker te vertellen wat de positie van spelers en de teams is in de wedstrijdverslagen en tijdens de bespreking van belangrijke gebeurtenissen in de beschouwingen. Bijna een derde van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de Nederlandse televisie-uitzendingen was gericht op tactiek en betrof grotendeels de teams. Dit veelvuldig gebruik van tactische verwijzingen naar het team kan misschien kan te maken met de nivellerende Nederlandse (voetbal)cultuur, die stelt dat de prestaties van het team voortkomen uit de gelijkheid van alle spelers (Winner, 2001). In de Belgische en vooral de Engelse televisie-uitzendingen werden minder tactische 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt en deze werden ongeveer evenveel over het team als over het individu gemaakt. De 'ruimtelijke' opmerkingen in de overige categorieën waren vrijwel te verwaarlozen. Net als in de landelijke dagbladen lijkt ook in de onderzochte televisie-uitzendingen, ondanks het verschil in (relatieve) aantallen, het praten over het creëren of verkleinen van 'ruimte' als tactiek steeds meer gemeengoed geworden voor veel analisten, commentatoren en presentatoren in het hedendaagse voetbal. Dit heeft misschien in de eerste plaats te maken met het feit dat voetbal een spel is dat gespeeld wordt op een voetbalveld met bepaalde dimensies, waardoor 'ruimte' altijd een aspect zal zijn binnen de voetbaltactiek. Daarnaast wordt er uitgebreid over voetbalspeelstijlen en voetbaltactiek gesproken door de vercommercialisering van het voetbal en de mondialisering van de (sport)media in de afgelopen jaren. Dit verschil in tactische 'ruimtelijke' opmerkingen heeft dus mogelijk vooral te maken met de nadruk die erop wordt gelegd tijdens de wedstrijdverslagen en de beschouwingen op televisie in de drie onderzochte landen. Blijkbaar wordt in de Nederlandse voetbalopvattingen het optimaal gebruik van 'ruimte' als

een belangrijker onderdeel van het voetbalspel gezien dan in het Belgische en Engelse voetbalopvattingen. Deze onderlinge tactische verschillen gerelateerd aan 'ruimtelijke' perceptie' tussen de drie landen worden misschien meer verduidelijkt in de nu volgende kwalitatieve analyse van de rustbeschouwing van de wedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender.

Tabel 5.26 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzendingen van de drie onderzochte voetbalwedstrijden uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender

	Nederlandse Televisie-uitzendingen					Belgische Televisie-uitzendingen					Engelse Televisie-uitzendingen				
	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%	Team	Individu	Neutraal	Totaal N	%
Opstelling	21	15	0	36	8%	11	20	0	31	7%	10	14	0	24	3%
Voetbalveld & Voetbalstation	0	2	0	2	1%	0	1	3	4	1%	0	0	4	4	1%
Techniek	1	6	0	7	1%	0	1	0	1	1%	2	4	0	6	1%
Tactiek	79	65	1	145	30%	55	48	4	107	26%	47	51	0	98	15%
Plaatsbepaling	37	202	51	290	60%	35	165	61	261	65%	58	334	134	526	80%
Totaal N	138	290	52	480	100%	101	235	68	404	100%	117	403	138	658	100%
Totaal %	30%	60%	10%	100%		25%	58%	17%	100%		18%	61%	21%	100%	

5.14 Kwalitatieve analyse Nederlandse rustbeschouwing Duitsland - Nederland

In de rustbeschouwing van de Nederlandse televisie-uitzending van Duitsland - Nederland werd door de presentator Tom Egbers en de voetbalgrootheid en analist Johan Crujff vooral gesproken over het tegenvallende spel van het Nederlands elftal. Zo vroeg de presentator TE: *“Waarom gaat het niet goed met de Nederlandse ploeg?”*. Volgens de analist JC is dat *heel moeilijk uit te leggen* in twee minuten, maar hij probeerde toch met tactische termen duidelijk te maken dat *er geen afstemming is van de kwaliteiten* en dat het positieospel dus het organiseren van de ruimte niet goed verliep, door met name de Nederlandse spelers op het middenveld: *“Je ziet dus dat Davids iemand is, wie dus moet lopen. Maar dat is Zenden ook en dat is Bronckhorst ook. En dus lopen ze eigenlijk tegen elkaar op bij elke aanval.”*. De presentator TE snapte de uitleg niet helemaal en vroeg: *“Je zegt hiermee dat de opstelling niet klopt?”*. De analist JC merkte op dat het niet direct lag aan de opstelling, maar meer aan de uitvoering van de taken die bij een bepaalde positie in het veld horen: *“Het is dus eigenlijk meer Davids en Cocu in het midden. En logischerwijs omdat ze allebei linksbenig zijn, gaat hij automatisch. Cocu speelt iets meer naar links. Is natuurlijk ook logisch. Daar is het meer een linksbener voor.”*. De analist JC vervolgde zijn verhaal met enkele tactische 'ruimtelijke' opmerkingen over het gebrek aan combinatievoetbal dat het resultaat is van een slechte veldbezetting: *“Ja, combinaties kan niet want alles speelt bijna in een lijn. Combinaties kan je alleen spelen als je dus een goede veldbezetting hebt. Is dat er dus niet dan lukt dat nooit.”*. Om dit slechte veldspel te illustreren werden enkele acties van Nederlandse spelers tijdens de eerste helft getoond. Over de speler Van der Vaart merkte hij op dat deze *bijna de hele wedstrijd veel te diep* speelde. Daardoor kwam de grote kans die hij kreeg *vanuit het niets* en *heeft het niets met een combinatie te maken* en hij had *nog geen bal aangeraakt*. Hij voegde daar aan toe: *“met andere woorden hij staat dus niet waar hij staan moet.”*. De presentator TE ging hierop in door te zeggen dat de defensie van Oranje ook geen bal raakten en wilde even naar het doelpunt van de Duitsers gaan kijken. Bij de beelden rondom het ontstaan van het doelpunt van de Duitsers legde de analist uit dat *iedereen zijn eigen goal* inliep, wat er voor zorgde dat Nederlandse spelers op een positie stonden waar je de bal moeilijk kan weggoppen. Vanwege de reclameonderbreking moest het tempo in de rustbeschouwing blijven, daarom werd nogmaals gewezen op de grote kans van Van der Vaart. De analist JC merkte met een plaatsbepalende term op dat hij die kans zelf moest creëren, aangezien je *niet eens een Oranjeshirt in de buurt* zag. Daarnaast vermeldde hij dat het ontstaan van deze kans *niks met voetbal te maken heeft*. Vervolgens wilde de presentator TE eigenlijk verdergaan met een andere vraag, maar onderbrak toch zijn nieuwe vraag om bevestigd te

krijgen dat deze laatste opmerking te maken had met de opvatting van de analist JC dat er geen goed positieospel werd gespeeld bij het ontstaan en uitspelen van deze kans voor Nederland. Ten slotte vroeg de presentator TE op welke positie de spelers Kluivert, Overmars en Sneijder, die warmlieden en mogelijk gingen invallen, konden gaan spelen in de opstelling. Er werd geantwoord dat hij niet wist wat *je daarmee op moet lossen of wie je eruit haalt of wat je eruit haalt*. Tenslotte verwees de analist JC met enkele 'ruimtelijke' opmerkingen naar de mogelijke positie van deze spelers in de nieuwe opstelling: *"Hij zal in het midden gaan spelen, denk ik."*, *"En dat Van der Vaart meer naar het midden gaat spelen."*, *"Maar in ieder geval komt er nu een rechtsbenige speler erbij dus dat geeft een beetje meer evenwicht. Maar alleen is nu de vraag, waar komt hij te lopen om dat evenwicht te herstellen."*

5.15 Kwalitatieve analyse Belgische rustbeschouwing Duitsland - Nederland

Voorafgaand aan de analyse werden eerst de hoogtepunten van de eerste helft getoond en werden enkele 'showitems' gedaan met het aanwezige publiek, de twee studiogasten Herman Brusselmans en Frank van der Linden en de twee analisten; ex - Belgisch internationals Bob Peeters en Marc Degryse. Vervolgens werd het woord gegeven aan de studiogast HB, die een kort positief betoog hield over de doeltreffendheid van de Nederlandse spits Van Nistelrooy. De presentator Carl Huybrechts wil weten van de analist MD of hij *het daarmee eens* is? Hij maakt met een tactische 'ruimtelijk' opmerking duidelijk de spits *een betere afwerker is: "Van Nistelrooy moet je zien in de zestien meter te krijgen. En als hij daarbuiten wordt aangespeeld. Is eigenlijk niet nodig. Hij moet zoveel mogelijk de diepte zoeken."* De presentator merkte vervolgens op dat de niet opgestelde Nederlandse spits Kluivert *op de vijf à tien meter een ongelooflijke demarrage* had? De analist MD reageerde door met plaatsbepalende termen uit te leggen dat het *heel belangrijk dat je dat in de zestien meter doet, dat als je op dertig of vijfendertig meter van de goal die actie begint dan is het nog heel moeilijk om te scoren* en dat de buitenspelers teveel werden aangespeeld *met veel lange ballen van achteruit*. De presentator wilde hierna nogmaals ingaan op de *typische tactische acties* van Van Nistelrooy. Andermaal legde de analist MD met tactische 'ruimtelijke termen uit dat hij bij zijn club Manchester United vooral *in de zestien meter actief is en dat lukt hier niet in dit systeem. Hij laat zich te ver terugzakken*. Verder werd door de presentator nog een aantal vragen gesteld, die betrekking hadden op positie van bepaalde spelers bij enkele gevaarlijke acties. De analist MD vertelde met tactische termen hoe 'ruimte' in bepaalde situaties had kunnen ontstaan als sommige spelers beter hadden gehandeld: *"En als hij nu die bal in de rug van de laatste man kan spelen. Tussen die speler en de keeper, staat Van der Vaart alleen voor de keeper. Maar hij maakt de actie. De verdediger heeft tijd om terug te keren. En weg kans."* Over de positie van de Nederlandse keeper Van de Sar merkte de studiogast FvdL met enkele plaatsbepalende opmerkingen op dat: *"Hij daar een beetje in de fout gaat. Hij zet een stap op zij, die eigenlijk niet nodig is op dat moment. Hij kon gewoon centraal blijven staan."*, *"We hebben hetzelfde gezien bij die vrije schop van Zidane tegen de Engelsen. De doelman verwacht ook dat de muur gaat meedoen en zet dat stapje naar links. En dat een stapje teveel."* Ook maakte de studiogast een niet echt relevante 'ruimtelijke' opmerking in context van het ontstaan van het doelpunt over de *heel goede terreinen, waardoor als die bal botst, dan schuift hij eerder*. Aangezien de tweede helft op het punt van beginnen stond, wilde de presentator *de goal nog eens spelen* om daarmee te laten zien dat de vrije trap perfect getrapt was met twee opties. Hij maakte daarbij de opmerking dat de *bal al vrij laag bij de eerste paal* was en vroeg of de keeper *daar in het duel* moest gaan. De analist BP legde uit dat de keeper weinig aan dit doelpunt kon doen, omdat er *tien man op hem afgestormd* kwam. Daardoor kon *hij er ook niet tussen komen*. Achter de presentator werden vervolgens op een projectiescherm beelden vanuit Portugal getoond van een warmlopende Nederlandse speler Wesley Sneijder. De analist BP meldde dat hij dit al verwacht had dat Sneijder zal invallen in de tweede helft en verwees met een 'ruimtelijke' term naar de positie waar hij mogelijk kwam te spelen in de opstelling en waarom dat gebeurde: *"Ja, dat had ik al verwacht. Ik verwacht*

eigenlijk Sneijder en Robben, maar ik denk dat hij vooral, wat ik al aangaf, in het midden. Met die drie linkervoeten heeft hij toch een probleem in het midden.”. Aan het einde van de rustbeschouwing wilde de analist BP *graag nog iets zeggen over de lange ballen van de Nederlanders. Hij vond dat Nederland heel veel van achteruit speelt, omdat ze geen optie hebben, heel veel lang spelen.* Dit komt omdat de Duitsers heel compact spelen en *vanachter afwachten.* Volgens hem kan dit opgelost worden door de Nederlandse spits Van Hooydonk in te brengen: *“Dan kan je die lange bal meer trappen, omdat dat meer een targetman is, die een bal kan vasthouden en een bal kan doorkoppen.”*

5.16 Kwalitatieve analyse Engelse rustbeschouwing Duitsland - Nederland

Er werd na het laatste fluitsignaal in de eerste helft direct overgeschakeld naar de studio in het stadion waar de presentator en ex - Engels international Gary Lineker en de drie analisten; de twee Schotse ex - internationals Alan Hansen en Gordon Strachan en de Deense ex - international Peter Smeichel zitten. De presentator GL merkte meteen op dat *you should never ever rule out the Germans* (een duidelijke verwijzing naar zijn legendarische uitspraak na de verloren halve finale van Engeland tegen de Duitsers op het WK 1990 in Italië: *“Football is a simple game; 22 men chase a ball for 90 minutes and at the end the Germans win.”*). De analist AH nam vervolgens het woord en verteld in veelal negatieve termen dat de eerste twintig minuten van de wedstrijd zeer tam verliep, waarbij de Nederlanders de beste kansen kregen. Daarna kregen de Duitsers de overhand: *“The Germans get a couple of setplays. Into the box.”* En na, volgens hem, weer een domme overtreding van een Nederlandse speler en de daaropvolgende Duitse vrije trap ligt de bal *in the back of the net.* De presentator reageerde hierop door te vragen of de Duitsers het verdienen om voor te staan? De analist GS liet blijken dat ze verdiend voor stonden, omdat er een groot verschil zichtbaar was in fysieke kracht tussen de Duitsers en de Nederlanders. De Duitsers wonnen bijna elk bal *in the middle of the park* en daarnaast verdedigden de Nederlanders zeer slecht. Er werd door de analist PS in positieve bewoordingen aan toegevoegd dat de Duitsers hun vertrouwde solide spel speelden en hard werkten. De Nederlanders speelden volgens hem onherkenbaar. Er werden door Nederland dan ook heel veel *free-kicks* en *corner-kicks* weggegeven. Dit was volgens de analist PS direct te wijten aan slap verdedigen en indirect aan een slechte sfeer binnen het Nederlandse team. Vervolgens probeerden de analisten met enkele plaatsbepalende termen aan te geven waarin het veld de problemen voor het Nederlandse team moesten worden opgelost: *“In the middle of the park and nowhere in that area.”*, *“They have to sort it out at the back first.”*. Er wordt door de presentator voorgesteld om naar enkele *setplays* te gaan kijken: *“We have talked about those free - kicks. We have got two examples before the goal came along. Of danger in the Dutch box.”* Bij het zien van de beelden werd door de analisten voornamelijk met plaatsbepalende ‘ruimtelijke’ termen gewezen op het slechte verdedigen van Nederland in hun eigen strafschoepgebied: *“caused all sorts of damage in the box.”*, *“In the six - yard box, you can not allow a player like Wörns to have a clear, free chance like that.”*, *“Any cross that goes in that box is going to be a problem.”*. De analist GS wilde hiermee nog met tactische ‘ruimtelijke’ termen benadrukken dat alle problemen voor de Nederlanders komen vanaf de linkerkant en dat zij uit moesten kijken als: *“Fringes gets back on his right foot and puts the ball in the box. And feed play. Ballack is getting in beside Davids. If the ball goes in there. It is about eight inches of differences here. I think if somebody wants Jaap Stam out of the way, Ballack will go in there. So crosses are huge.”*. De presentator vroeg zich af: *“So if you are struggling to cope and defend against corners and free - kicks, what is the thing you don’t do?”*. *Give away a silly free - kick* was het antwoord van de analist AH. Er werden daarna beelden vertoond van de ‘domme’ overtreding van de Nederlandse speler Cocu en de *setplay*, die uiteindelijk resulteerde in een doelpunt voor de Duitsers. De analisten AH en PS maakten bij het zien van deze beelden met tactische termen duidelijk dat bepaalde Nederlandse spelers verkeerd positie innamen bij deze vrije trap. Zo vroeg de analist AH zich af wat de Nederlandse speler Van der Meyde aan het doen is: *“He needs to be 5, 6 yards behind that and deal with the ball at the near post.”*. De analist PS vond dat: *“Two*

players, who are not in the game. Not been able to defend at all, can't defend from there. Ball goes over one, over the next one. And if you look at that, Ballack is at it on the front post. And the guy there, he should have been there. Clearing that ball away.". Had dit verkeerd positie kiezen te maken met een slechte voorbereiding vroeg de presentator aan de analist GS. Hij antwoordde met enkele negatieve tactische 'ruimtelijke' opmerkingen dat het een *absolute lack of preparation* is: *"And that guy should have been over 8 yards back, maybe having a look at the front post. And then the goalie says to himself that area is ok. The goalie has said that area is ok, I can now get back on my front a little bit more to get anything that comes over there. At least if you get at that front post area, that guy is going to run across you and score a goal outside. He is flicking on outside the post."*. De analist AH mengde zich in het gesprek met de opmerking dat het verdedigende positiespel bij een *setplay* kinderlijk eenvoudig is, want het gaat er alleen om dat de spelers de eerste paal goed afdekken en de keeper kan dan rust doen. De analist GS sloot zich hierbij aan door te zeggen dat: *I think as you have got those front areas covered, he is allowed to give it a few extra steps. To say that area is alright. I can maybe come a couple of extra steps. I can get that. If he has to worry about that and he sees it coming in. And he starts going back."*. De oud - keeper PS merkte ook nog op met tactische termen dat het vaak voor een keeper moeilijk is om te bewegen in een overvol strafschoopgebied. Volgens hem is de beste tactiek voor een keeper: *"To wait, see what is going to happen. Is somebody going to get a touch on the front post. Is the ball going to comeback to me. And when you mark like they did there, the ball is always going to the front player."*. Uiteindelijk wilde de analist AH nog aan de analyse van het positiespel bij de goal toevoegen dat de Nederlanders niets geleerd hebben: *"The very next free - kick, you will see him again. Same player, same position."*. Na het tonen van beelden van de grote kans voor de speler Van der Vaart namens Nederland maakt de presentator een einde aan de analyse van de wedstrijd Duitsland - Nederland. Er werd daarna een interview met de Engelse speler Frank Lampard vertoond en er werd nog kort ingegaan op de wedstrijd Frankrijk - Engeland. Toen de tweede helft op het punt van beginnen stond vroeg de presentator nog: *"Looking at the Dutch. We have got to expect a better performance from them in the second half?"*. De analist AH liet weten dat hij meer inzet verwachtten van de Nederlanders als compensatie voor hun matige veldspel, want de typisch Hollandse voetbalschoolkenmerken als flair en creativiteit had hij nog niet gezien bij dit Nederlands elftal.

5.17 Kwalitatieve verschillen en overeenkomsten Nederlandse, Belgische en Engelse rustbeschouwing Duitsland - Nederland

De kwalitatieve analyse laat zien dat de manier van presenteren en analyseren in de drie rustbeschouwingen over het geheel genomen bijna op dezelfde wijze gebeurde, dat wil zeggen, er werden grotendeels dezelfde hoogtepunten uit de eerste helft besproken en er was vooral aandacht voor de posities van spelers tijdens belangrijke gebeurtenissen. De gebruikte 'ruimtelijke' termen door de analisten uit de drie landen verschilden ook niet heel veel van elkaar. Het waren vooral plaatsbepalende en tactische 'ruimtelijke' termen (*in een lijn, de diepte zoeken, needs to be five or six yards behind*) om aan te geven waar spelers heenliepen, stonden en bewogen. Toch waren er kleine nuanceverschillen te ontdekken tussen de gekozen benadering van de analisten. Tijdens de Nederlandse rustbeschouwing werd door de analist met name op tactisch gebied gesproken over de verkeerde loopacties van individuele Nederlandse spelers, vooral op het middenveld, waardoor het positiespel van het Nederlands team niet optimaal was. Uit de woorden van de analist kon worden opgemaakt dat het Nederlands elftal alleen hun aanvallend en dominant voetbal kon gaan spelen als het gehele team meer 'ruimte' zou gaan creëren en benutten door de positieverhoudingen in het veld beter op elkaar af te stemmen. De nadruk in de Nederlandse rustbeschouwing lag dus voornamelijk op de 'architectuur op het veld', waarmee wordt bedoeld dat volgens de analist het Nederlandse voetbalsysteem alleen optimaal kon renderen als de rennende bewegingen en de positie-inname van spelers zou verbeteren in de tweede helft van de wedstrijd. In de Belgische rustbeschouwing werd vooral gewezen op

de algemene positie en loopacties van individuele spelers, met name tijdens aanvallende impulsen van Nederland, en minder op rol van deze individuele spelers binnen het speelsysteem van het gehele team. Er werd door de Belgische analisten ook veel aandacht geschonken aan de invloed van enkele Nederlandse wisselers, die ondanks de onduidelijkheid over hun positie in het veld, mogelijk een positieve invloed zouden hebben op het aanvalsspel van de Nederlanders. De Engelse analisten waren in de rustbeschuwing vooral teleurgesteld in de slechte wedstrijdmentaliteit (inzet) van de Nederlanders. Ze gebruikten dan ook veel krachttermen (*all sorts of damage, struggling to cope*) en negatieve bijvoeglijke naamwoorden (*absolute lack of preparation, bad planning*) om dit duidelijk te maken. Daarnaast werd in Engelse beschouwing ook met plaatsbepalende en tactische 'ruimtelijke' termen uitvoerig het Nederlandse positieospel bij vrije trappen en hoekschoppen van de Duitsers besproken. Opvallend was wel dat in de drie rustbeschuwingen géén echte aandacht werd besteed aan het spel van het Duitse elftal in het algemeen en dat van bepaalde Duitse spelers in het bijzonder. Het merendeel van tijd in de rustbeschuwingen werd door de presentatoren en de analist(en) gebruikt om hun teleurstelling kenbaar te maken over de weinig sprankelende speelwijze van de Nederlanders, terwijl misschien ook opmerkingen konden worden gemaakt over het goede Duitse veldspel. Dit kan mogelijk te maken hebben met het feit dat door de voetballiefhebbers in alledrie de landen, met name natuurlijk in het kritische Nederland, veel werd verwacht van de 'Brazilianen van Europa' met hun vaak aanvallende en creatieve voetbalspeelwijze, die de afgelopen decennia op eindtoernooien voor bijzonder mooie en spannende wedstrijden hadden gezorgd. Daarnaast speelden de Duitsers in deze wedstrijd hun stereotype speelstijl; compact en efficiënt spelen met een 'ijzeren' discipline. Daardoor was er misschien minder aanleiding voor de analisten om veelvuldig in te gaan op het vertoonde Duitse veldspel, terwijl het Nederlandse team in hun ogen niet het spektakel bracht waar zij van tevoren op gehoopt hadden.

5.18 Samenvatting hoofdstuk 5

In hoofdstuk vijf zijn de resultaten gepresenteerd van de kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de fragmenten met ruimtelijke opmerkingen in de Nederlandse, Belgische en Engelse televisie-uitzendingen van de drie wedstrijden. Daarnaast is er gekeken naar de verschillen in de 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de kranten en televisie binnen en tussen landen. Het merendeel van het totaal aantal 'ruimtelijke' opmerkingen in alledrie landen was gericht op individuele spelers. In de beschouwingen werden voornamelijk tactische ruimtelijke opmerkingen gemaakt, terwijl in de wedstrijdverslagen vooral plaatsbepalende opmerkingen werden gebruikt om de positie van individuele spelers in het veld mee aan te geven. In de Engelse televisie-uitzendingen kwamen relatief gezien de meeste fragmenten met ruimtelijke opmerkingen voor. Net als in de onderzochte kranten, waren ook in de televisie-uitzendingen de verschillen in met name de variatie in de 'ruimtelijke' opmerkingen gering. De 'ruimtelijke' tactische aspecten in de voetbalverslaggeving verschilden wel op bepaalde punten tussen de drie landen. Uit de Nederlandse televisie-uitzendingen, vooral de beschouwingen tijdens de wedstrijd van Oranje, kwam naar voren dat het maken en benutten van 'ruimte' door positiewisselingen en balcirculatie van eminent belang is in de beoogde aanvallende voetbalspeelwijze van het Nederlandse team. In de Belgische en Engelse televisie-uitzendingen werd ook wel gewezen op het belang van het creëren en verkleinen van 'ruimte' in de context van een compacte en defensieve speelwijze, maar er werd niet voortdurend expliciet aandacht besteed aan dit aspect binnen hun voetbalzienswijze. Met name bij de Engelsen lag de tactische nadruk ook op andere aspecten, zoals kracht en inzet. Met dit hoofdstuk zijn de kwantitatieve en kwalitatieve analyses van de voetbalverslaggeving van de drie wedstrijden tijdens EK 2004 in de Nederlandse, Belgische en Engelse tekstuele en visuele (sport)media beëindigd. Welke conclusies getrokken kunnen worden uit dit hoofdstuk en het vorige hoofdstuk, in hoeverre de centrale onderzoeksvraag en de hypothesen te beantwoorden zijn en welke aanbevelingen er worden gedaan, is te lezen in het laatste hoofdstuk.

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de algemene conclusies gepresenteerd van deze exploratieve studie en worden enkele aanbevelingen gedaan voor mogelijk vervolgonderzoek naar de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen in de tekstuele en visuele (sport)media in Nederland, België en Engeland. In de eerste vijf paragrafen komen de getrokken conclusies uit de kwantitatieve en kwalitatieve analyses van de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land en tussen de drie landen aanbod. Paragraaf 6.6 geeft antwoord op de centrale vraagstelling. In paragraaf 6.7 zijn enkele aanbevelingen opgenomen voor eventueel vervolgonderzoek.

6.1 Kwantitatieve verschillen in kranten en op televisie binnen één land

Ik had vijf concrete onderzoeksvragen met enkele op basis van de theorie geformuleerde hypothesen opgesteld. De eerste concrete onderzoeksvraag met de hierbij horende hypothesen luidt als volgt:

Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land?

H1: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

In de door mij onderzochte voetbalberichtgeving rondom de gekozen drie wedstrijden tijdens het EK 2004 in een tweetal Nederlandse (*Algemeen Dagblad & de Volkskrant*), Belgische (*het Nieuwsblad & de Standaard*) en Engelse (*Daily Mail & the Guardian*) landelijke dagbladen waren er duidelijke verschillen te zien in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de kranten binnen één land. In het Algemeen Dagblad, het Nieuwsblad en the Guardian werden relatief meer 'ruimtelijke' opmerkingen gebruikt dan in respectievelijk de Volkskrant, de Standaard en the Daily Mail. Deze resultaten geven dus aan dat er géén sprake is van een evenwichtige verdeling van de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land, zodat we de eerste hypothese kunnen verwerpen. Mogelijk zijn sommige journalisten meer 'ruimtelijk ingesteld' dan andere journalisten wat ervoor kan zorgen dat er vaker 'ruimtelijke' metaforen worden gebruikt in hun voetbalartikelen voor een bepaalde krant binnen één land. Wellicht speelt ook de hoeveelheid beschikbare pagina's voor de wedstrijdverslagen en de achtergronden en de lengte van de alinea's per krantenartikel een rol in de gebruikte aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen door journalisten in de tekstuele (sport)media.

H2: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalartikelen in kranten binnen één land.

In scherp contrast met de totale aantallen stond de veelal evenwichtige kwantitatieve variatie in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de twee onderzochte kranten binnen één land. In de Nederlandse dagbladen was sprake van een redelijk consistent beeld van de verhouding tussen de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen. De Nederlandse journalisten in de onderzochte kranten legden relatief veel de nadruk op plaatsbepaling en het maken en benutten van 'ruimte' om de tactische manoeuvres van met name de teams mee te beschrijven in de voetbalartikelen en hadden relatief minder aandacht voor de 'ruimtelijke' randzaken. Waarom met name het tactisch gebruik van 'ruimte' in beide Nederlandse dagbladen veel aandacht kreeg is niet geheel duidelijk. Was deze grote aandacht een weerspiegeling van het feit dat Nederlanders op een bijzondere manier denken over het (tactisch) gebruik van 'ruimte' in hun (voetbal)cultuur? Of berusten deze evenredig verdeelde verwijzingen naar het tactisch gebruik van 'ruimte' in de twee Nederlandse kranten louter op toeval? Hoewel er enkele kleine verschillen waren in de

relatieve verhoudingen tussen de categorieën 'ruimtelijke' opmerkingen in de Belgische landelijke dagbladen, bleek ook hier de kwantitatieve verdeling ongeveer hetzelfde. Er werden voornamelijk plaatsbepalende opmerkingen gemaakt over de positie van individuele spelers in het veld. De opmerkingen over het gebruik van 'ruimte' als tactiek waren maar een relatief klein percentage van het totaal en veelal teamgericht. In de Engelse kranten waren de verschillen tussen de verdeling van de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen relatief klein. De 'ruimtelijke' opmerkingen waren in zowel de Daily Mail als the Guardian grotendeels te vinden in de categorieën individuele plaatsbepaling en in mindere mate de tactiek van het team. We kunnen dan ook concluderen dat er géén echte verschillen te vinden zijn in de kwantitatieve variatie in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de twee onderzochte kranten binnen één land. Daarom bevestigen we de tweede hypothese op basis van de eerste concrete onderzoeksvraag. Deze redelijk evenwichtige kwantitatieve variatie in de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in dagbladen binnen één land komt enigszins overeen met het onderzoek van Rose & Friedman (1997), waaruit bleek dat er sprake is van een veelal 'gestandaardiseerde' opbouw van voetbalartikelen om het 'verhaal' van de wedstrijd kort en bondig te vertellen. Uit mijn onderzoek kwam dit ook in grote mate naar voren, aangezien de 'ruimtelijke' opmerkingen merendeels werden gebruikt om te verwijzen naar de positie van spelers, het team en bal tijdens de belangrijkste momenten in de wedstrijd en minder om te verwijzen naar de randverschijnselen in een 'ruimtelijke' context.

H3: Er bestaan geen verschillen in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

De analyses van de drie televisie-uitzendingen binnen één land lieten duidelijke verschillen zien in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de drie onderzochte voetbalwedstrijden. Uit de resultaten van de Nederlandse wedstrijden bleek dat er grote relatieve verschillen te vinden waren tussen de 'ruimtelijke' opmerkingen in zowel de beschouwingen als de wedstrijdverslagen. Ook in de Belgische en Engelse televisie-uitzendingen waren deze verschillen in de relatieve aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de drie voetbalwedstrijden herkenbaar. Uit mijn onderzoek komen dus wel verschillen naar voren in de aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land. Hierdoor kunnen we de derde hypothese dan ook verwerpen. Misschien zijn bepaalde analisten en commentatoren toch meer 'ruimtelijk ingesteld' dan analisten en commentatoren bij de andere wedstrijden, waardoor zij vaker 'ruimtelijke' metaforen gebruiken in hun analyses en wedstrijdverslagen tijdens een televisie-uitzending binnen één land.

H4: Er bestaan geen verschillen in de kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalcommentaren op televisie binnen één land.

Uit de analyse van de kwantitatieve variatie in de voetbalcommentaren kwam naar voren dat er nauwelijks verschillen waren in de relatieve verhoudingen in de categorieën van de 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de drie televisie-uitzendingen binnen één land. In de Nederlandse televisie-uitzendingen was de gepresenteerde vorm van 'ruimtelijke perceptie' zowel in de beschouwingen als de wedstrijdverslagen vooral gericht op individuele plaatsbepaling en in mindere mate de tactische positie-inname van spelers en de teams en blijkbaar niet afhankelijk van de analisten, de commentatoren of de wedstrijd. Uit de resultaten van de onderzochte Belgische beschouwingen en de wedstrijdverslagen bleek dat de commentatoren en de analisten voornamelijk individugerichte plaatsbepalende en vaak evenredig over spelers en de ploegen verdeelde tactische 'ruimtelijke' opmerkingen gebruikten. In de geanalyseerde Engelse televisie-uitzendingen van de drie voetbalwedstrijden werden de 'ruimtelijke' opmerkingen grotendeels gebruikt om de kijkers te instrueren over de positie van individuele spelers in het veld. In de voetbalcommentaren tijdens beschouwingen en de wedstrijdverslagen op televisie binnen één land is dus een

redelijk stabiel beeld zichtbaar in de verdeling van de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen, waardoor we de vierde opgestelde hypothese kunnen bevestigen. Dit heeft mogelijk te maken met de al eerdergenoemde 'gestandaardiseerde' manier om het 'verhaal' rondom de wedstrijd kenbaar te maken aan het televisiepubliek. Ook uit mijn onderzoek blijkt dat de analisten en commentatoren de wedstrijd in 'ruimtelijke' zin vooral becommentariëren en analyseren door het benoemen van de positie van spelers, de teams en bal tijdens interessante momenten gedurende de wedstrijd. Daardoor is er waarschijnlijk in de door mij onderzochte wedstrijden op televisie binnen één land veelal minder aandacht voor de randzaken in een 'ruimtelijke' context, die merendeels al direct zichtbaar zijn voor het grote televisiepubliek.

6.2 Kwantitatieve verschillen in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland

De volgende concrete onderzoeksvraag die uit de centrale onderzoeksvraag wordt afgeleid, luidt:

Bestaan er kwantitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?

H5: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

Uit mijn analyse was op te maken dat het totaal aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen in de Nederlandse, Belgische en Engelse kranten relatief gezien grotendeels overeenkomstig was. In de onderzochte Nederlandse voetbalartikelen werden dan ook zeker niet meer 'ruimtelijke' opmerkingen gebruikt dan in de onderzochte Belgische en de Engelse voetbalartikelen. De vijfde hypothese op basis van de tweede concrete onderzoeksvraag kan dan ook worden verworpen. De vraag die zich in dit verband opwerpt is waarom in de tekstuele (sport)media in de drie landen veelvuldig (plaatsbepalende) 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt? Wellicht is dit merendeels te verklaren doordat in voetbalartikelen het gebruik van 'ruimtelijke' metaforen 'noodzakelijk' is om het verloop van de wedstrijd te visualiseren voor de lezers. Misschien kunnen de resultaten van de kwantitatieve variatie meer inzicht verschaffen in hoeverre er verschillen bestaan in het gebruik van 'ruimtelijke' opmerkingen in de voetbalberichterijding in de tekstuele (sport)media tussen de drie landen.

H6: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalartikelen in kranten.

In mijn onderzoek kwam duidelijk naar voren dat in de Nederlandse landelijke dagbladen de variatie in de aanwezige aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen groter was dan in de Belgische en Engelse landelijke dagbladen, zodat de zesde hypothese kan worden bevestigd. Het meest opvallende verschil tussen de kranten uit drie landen was met name het aantal fragmenten met tactische 'ruimtelijke' opmerkingen. In de Nederlandse landelijke dagbladen lag dit aantal tactische opmerkingen relatief veel hoger dan in de Belgische en de Engelse landelijke dagbladen. Wat de afwegingen van de Nederlandse journalisten waren om veel meer tactische 'ruimtelijke' opmerkingen in hun voetbalartikelen te gebruiken dan de Belgische en de Engelse journalisten is niet volledig te verklaren. Dit verschil tussen de drie landen kan te maken hebben met de eerder aangehaalde paradox rondom de (voetbal)culturele mondialisering door toedoen van de (sport)media. Aan de ene kant worden de voetbalopvattingen steeds algemener en abstracter onder invloed van de (sport)media, maar aan de andere kant wordt er ook steeds meer aandacht geschonken aan de nationale (voetbal)identiteit en de bijbehorende speelwijze door dezelfde (sport)media. Hierdoor kan

het misschien zo zijn dat de Nederlandse journalisten het op een creatieve manier gebruik maken van 'ruimte' één van de meest noemenswaardige tactische aspecten in het voetbal vinden door de mogelijke bijzondere invloed van 'ruimte' in de Nederlandse (voetbal)cultuur zoals verondersteld door Winner (2001). Terwijl de Belgische en Engelse journalisten het gebruik van 'ruimte' blijkbaar meer zien als één van de vele tactische aspecten in hun voetbaldenkbeelden. Verder viel ook uit mijn onderzoek op te maken dat vooral de gebruikte tactische 'ruimtelijke' opmerkingen in de Nederlandse kranten relatief meer betrekking hadden op het 'team' dan in de Belgische en Engelse kranten. Dit beeld komt overeen met het eerder geciteerde onderzoek van Hofstede (1999) waaruit blijkt dat gelijkstelling en samenwerking belangrijke kernwaarden zijn van de feminiene Nederlandse samenleving. Hierdoor zijn dit egalitarisme en deze samenwerking er misschien de reden van dat de Nederlandse journalisten het voetbal in de onderzochte artikelen presenteren als een vorm van samenwerking waarbij iedere speler binnen het team zich in dienst moet stellen van voetbalspelsysteem, om het team optimaal te laten presteren. In de masculiene Belgisch en Engelse (voetbal)cultuur wordt de nadruk meer op individuele prestaties gelegd. De journalisten in deze landen geven blijkbaar in de voetbalartikelen dan ook vaker een voetbalspeelwijze weer, die meer opgebouwd is rondom enkele sleutelfiguren binnen het team.

H7: Het aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

Uit de analyse van de gehele televisie-uitzendingen van de drie voetbalwedstrijden bleek dat in de Engelse voetbalcommentaren relatief de meeste aantallen fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt. De zevende hypothese op basis van de tweede concrete onderzoeksvraag kan dan ook worden verworpen. In de Nederlandse en vooral de Belgische voetbalcommentaren tijdens de beschouwingen en de wedstrijdverslagen op televisie waren deze relatieve aantallen veel lager. Er is geen duidelijke verklaring te geven voor het feit dat er grote verschillen bestaan in de relatieve aantallen 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de drie landen. Mogelijk kwam dit relatief groter aantal fragmenten in de Engelse televisie-uitzendingen vooral tot stand doordat de Engelse televisiezenders tijdens het EK 2004 gebruik maakten van één presentator en drie analisten voor de beschouwingen en van twee commentatoren, waaronder één (ex-) profvoetballer, die vaak ook tijdens het wedstrijdverslag de gebeurtenissen op het veld analyseerden.

H8: De kwantitatieve variatie in fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen is groter in de Nederlandse dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren op televisie.

De resultaten van de geanalyseerde voetbalcommentaren uit de drie onderzochte landen lieten zien dat relatief gezien de grootste variatie in de fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen te vinden was in de Nederlandse televisie-uitzendingen. Vooral het relatieve verschil in de variatie in de aantallen fragmenten met tactische 'ruimtelijke' opmerkingen tussen de drie landen was opvallend. In de Nederlandse voetbalcommentaren bleek dit aantal relatief hoger te liggen dan in de Belgische en met name de Engelse voetbalcommentaren. Deze veelvuldige nadruk op het tactische gebruik van 'ruimte' in de Nederlandse televisie-uitzendingen komt overeen met de geopperde veronderstelling van Winner (2001). Net als in de onderzochte krantenartikelen viel ook in het Nederlandse voetbalcommentaar op dat er meer teamgerichte 'ruimtelijke' opmerkingen werden gemaakt, in met name de categorieën opstelling en tactiek, dan in de Belgische en Engelse voetbalcommentaren. Dit resultaat klopt enigszins met de uitkomsten van het eerdergenoemde onderzoek naar cultuurverschillen van Hofstede (1999). De algemene conclusie die getrokken kan worden uit de analyse van de voetbalcommentaren op televisie is dat de Nederlandse analisten en commentatoren de 'ruimtelijke' opmerkingen veelal iets gevarieerder gebruikten dan de Belgische en vooral de Engelse analisten en commentatoren, waardoor de achtste hypothese kan worden bevestigd.

6.3 Kwalitatieve verschillen in kranten en op televisie binnen één land

De volgende concrete onderzoeksvraag die wordt beantwoord, luidt:

Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie binnen één land

De gekozen casus van de wedstrijdverslagen was een momentopname die een indicatie kon geven van de kwalitatieve variatie in 'ruimtelijke' opmerkingen in de kranten en op televisie binnen één land. Er waren in de onderzochte Nederlandse landelijke dagbladen en televisie-uitzendingen in het algemeen géén grote kwalitatieve verschillen zichtbaar tussen de gebruikte 'ruimtelijke' opmerkingen. De twee kwalitatief onderzochte voetbalwedstrijden werden met name geconstrueerd als een vertoning van verschillende (stereotype) voetbalspeelstijlen (vgl. Crolley & Hand, 2002). Met name uit de gebruikte tactische 'ruimtelijke' opmerkingen was vooral op te maken dat de behoudende tactiek van gegroepeerd verdedigen en fysieke kracht grotendeels negatief werd gewaardeerd. Hierbij werd het woord 'ruimte' niet expliciet genoemd, maar toch was het veelvuldig impliciet aanwezig in de Nederlandse (sport)media. De vele verwijzingen naar de compact spelende ploegen bijvoorbeeld, impliceert het gebruik van 'ruimte' als tactiek. Blijkbaar vinden de Nederlandse journalisten, commentatoren en analisten het effectief benutten van de 'ruimte' op het speelveld als een veelal noemenswaardig onderdeel binnen de geanalyseerde voetbaltactiek. Daarnaast werd er veel en lovend geschreven en gesproken over technisch hoogstaand positieospel van bepaalde voetbalploegen. De reden waarom het voetbal op deze manier werd gepresenteerd in de Nederlandse (sport)media kan mogelijk te maken hebben met het al eerdergenoemde Nederlandse voetbalidealisme, dat stelt dat ter wille van het voetbal een team altijd moet spelen met inventiviteit, aanvallende ideeën en stijl (Winner, 2001). Er was in de Nederlandse kranten en televisie-uitzendingen relatief veel aandacht voor de bijzondere traptactiek en de positiewisseling van enkele individuele spelers. Daarbij lag de nadruk expliciet op de loopacties en de balberoering door bepaalde spelers om zichzelf of de bal naar een bepaalde positie in het veld te krijgen. Een mogelijke verklaring voor deze Nederlandse fascinatie hiervoor kan te maken hebben met het idee dat op deze manier plotseling 'ruimte' kan worden gecreëerd op het vaak overvolle speelveld in het huidige voetbal (Winner, 2001).

Tussen zowel de Belgische landelijke dagbladen als de televisie-uitzendingen waren weinig onderlinge verschillen te ontdekken in de gebruikte 'ruimtelijke' opmerkingen. Het tactische 'ruimtelijke' accent lag voornamelijk op het positief benaderen van de georganiseerde manier van spelen van de 'underdog' teams en het bekritisieren van het vaak rendementloze combinatievoetbal door het overvolle centrum van het speelveld van de favorieten. Deze tactische benadering van de journalisten, commentatoren en analisten komt enigszins overeen met de Belgische (voetbal)cultuur, waarin de nadruk meer ligt op het behalen van een goed resultaat, vooral tegen grote voetballanden, dan een mooie wedstrijd te spelen.

De gebruikte op 'ruimte' gerichte opmerkingen in de Engelse kranten en televisie-uitzendingen verschilden kwalitatief vrijwel niet per krantenartikel of televisie-uitzending. Wat wel erg opviel in de analyse van de Engelse kranten was het feit dat de 'kwaliteitskrant' the Guardian de lezer objectiever berichtte over de gebeurtenissen tijdens de wedstrijd dan de vaak meer nationalistisch en op sensatie ingestelde 'yellow press' de Daily Mail. We kunnen dan ook concluderen dat de vorm van 'ruimtelijke perceptie', met accenten op positiebepaling, tactiek en techniek, die gepresenteerd werd redelijk overeen kwam en dus niet afhankelijk was van de journalisten, commentatoren of analisten binnen één land. Dit gebruik van veelal overeenkomstige 'ruimtelijke' opmerkingen door de (sport)media in één land kan misschien te maken hebben met het idee dat mensen, die in de dezelfde omgeving of hetzelfde land wonen veelal een soortgelijke (voetbal)vocabulaire ontwikkelen (Gold, 1980).

6.4 Kwalitatieve verschillen in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland

De volgende concrete onderzoeksvraag luidt:

Bestaan er kwalitatieve verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving in kranten en op televisie tussen Nederland, België en Engeland?

Uit de kwalitatieve inhoudsanalyse van het wedstrijdverslagartikel en de rustbeschouwing kwam naar voren dat de gebruikte 'ruimtelijke' metaforen enigszins overeenkwamen tussen de drie landen. De 'ruimtelijke' accenten in de gekozen casus van de verslagen lagen voornamelijk op plaatsbepaling, tactiek en techniek. De plaatsbepalende en technische 'ruimtelijke' opmerkingen werden expliciet gebruikt om respectievelijk de positie van individuele spelers en de teams en de richting van de bal mee aan te geven tijdens noemenswaardige gebeurtenissen in de wedstrijd. Wellicht heeft dit te maken met de al eerdergenoemde 'gestandaardiseerde' opmaak in de (sport)media om de lezer te instrueren over de gespeelde voetbalwedstrijd. In de onderzochte dagbladen en televisie-uitzendingen bestonden de tactische opmerkingen opvallend genoeg vooral uit impliciete verwijzingen naar compact spelende teams en de 'ruimtecreërende' loopacties van individuele spelers van beide partijen. Het gebruik van deze veelal overeenkomstige op tactiekgerichte 'ruimtelijke' opmerkingen door de journalisten, commentatoren en analisten uit de drie landen kan mogelijk 'veroorzaakt' zijn door het zeer eentonige (tactische) wedstrijdbeeld van de twee onderzochte wedstrijden: één ploeg viel aan en de andere ploeg verdedigde vooral en speelde op de counter. Daardoor kan de vorm van 'ruimtelijke perceptie' die gecreëerd werd in deze voetbalcontext mogelijk afhankelijk zijn geweest van het 'tactische verloop' van deze voetbalwedstrijden. Anders gezegd, wanneer een voetbalwedstrijd een meer 'open' karakter heeft, waarbij beide elftallen zo wel veelvuldig aanvallen als verdedigen, dan kan het (tactische) 'ruimtelijke' accent in voetbalartikelen misschien meer divers gelegd worden door journalisten uit verschillende landen.

Wel was er een duidelijk verschil zichtbaar in de benadering van de gehanteerde tactiek van de vier ploegen in deze casus. De behoudende speelwijze van respectievelijk de Engelsen en de Duitsers werd door de Nederlandse (sport)media minder gewaardeerd dan de Belgische en de Engelse (sport)media. Daarnaast werd door de Nederlanders iets meer de nadruk gelegd op 'ruimtecreërende' bewegingen en positie-inname van spelers om het aanvallende (Nederlandse) voetbalspelstelsel te optimaliseren. Dit geschetste beeld komt overeen met de veronderstelling van Winner (2001), dat in de Nederlandse (voetbal)opvattingen, het spelen van mooi en aanvallend voetbal het belangrijkste is, een verdedigende tactiek wordt vrijwel altijd afgekeurd door het publiek. Ook viel op dat in de twee kwalitatief onderzochte voetbalwedstrijden in de Engelse (sport)media nationalisme en elementen van mannelijkheid relatief meer werden benadrukt dan in de Nederlandse en Belgische (sport)media. Deze uitkomsten kloppen met eerder verrichte onderzoeken waarin de masculiene (voetbal)cultuur in dit Angelsaksische land wordt benadrukt in de voetbalverslaggeving in de (sport)media (Crolley & Hand, 2002; Hofstede, 1999; Maguire & Poulton, 1999). Op basis van de kwalitatieve analyse van de kranten en de televisie-uitzendingen in de drie landen kan dus gesteld worden dat de gebruikte 'ruimtelijke' opmerkingen veelal overeenkwamen, alleen de context waarin deze 'ruimtelijke' opmerkingen werden toegepast verschilde wel tussen de onderzochte landen.

6.5 Verschillen tussen kranten en televisie

De laatste concrete onderzoeksvraag luidt:

Bestaan er verschillen in 'ruimtelijke perceptie' in de voetbalverslaggeving tussen kranten en televisie?

Nu de bespreking van de kwantitatieve en kwalitatieve analyses achter de rug is, kunnen we kijken naar de gevonden verschillen en overeenkomsten tussen de kranten en de televisie-uitzendingen in de drie landen. Wat betreft de kwantitatieve variatie waren er enkele verschillen te ontdekken tussen de kranten en de televisie binnen de onderzochte landen. In (sport)media werden de meeste fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen gemaakt in de categorieën plaatsbepaling en tactiek. Opvallend was wel dat met name in de Nederlandse dagbladen relatief meer aandacht was voor het tactisch gebruik van 'ruimte', terwijl dit in de Nederlandse televisie-uitzendingen minder het geval was. Dit kan mogelijk te maken hebben met het meer reflectieve karakter van de landelijke dagbladen ten opzichte van de meer tijdsgebonden televisie-uitzendingen. In de Belgische en Engelse kranten en op televisie waren de plaatsbepalende en tactische 'ruimtelijke' opmerkingen relatief bijna evenredig verdeeld. Verder viel op dat in de landelijke dagbladen relatief gezien iets vaker gebruik werd gemaakt van 'ruimtelijke' opmerkingen in de categorieën voetbalveld & voetbalstadion en techniek dan in de televisie-uitzendingen in de drie landen. Wellicht heeft dit verschil te maken met het feit dat televisie direct visueel zichtbaar is voor het publiek, terwijl in kranten dit 'beeld' ontbreekt. Als bepaalde zaken in een 'ruimtelijke' context visueel kunnen worden waargenomen door mensen dan zal hier weinig over gezegd worden in de voetbalcommentaren en leidt dit mogelijk tot minder aandacht voor deze 'ruimtelijke' randzaken.

Uit de kwalitatieve analyse van de wedstrijdverslagartikelen en de rustbeschouwingen bleek dat ook hierin veelal plaatsbepalende en tactische 'ruimtelijke' opmerkingen werden gebruikt om de positie van spelers en de teams bij belangrijke gebeurtenissen in de wedstrijd mee aan te geven. Toch werden in de krantenartikelen deze gebeurtenissen met meer uiteenlopende 'ruimtelijke' bewoordingen beschreven dan op televisie. Ook dit heeft misschien te maken met het feit dat de journalisten in hun voetbalartikelen meer doordacht hun woorden kunnen formuleren, aangezien hun verslag gebaseerd is op reflectie na een voetbalwedstrijd. De televisie gaf de wedstrijden live weer, zodat de presentatoren en analisten meer aan tijd waren gebonden in hun beschouwingen. In zowel de onderzochte dagbladartikelen als in de beschouwingen was er in het algemeen veel aandacht voor 'ruimtecreërende' loopacties van individuele spelers om een situatieschets te geven voorafgaande of tijdens belangrijke gebeurtenissen in een wedstrijd. Daarnaast was er in de onderzochte Nederlandse landelijke dagbladen en tevens op de Nederlandse televisie vooral een negatieve benadering zichtbaar ten opzichte van slecht positiespel en een defensieve manier van voetballen. In zowel de Belgische en Engelse kranten als de televisie-uitzendingen was er meer begrip voor compact spelende ploegen. De inhoudsanalyses van de Engelse tekstuele en visuele (sport)media gaven aan dat het voetbal voornamelijk op een eenduidige manier gepresenteerd werd: relatief veel gevechts- en oorlogsterminologie om de kracht en inzet van de teams op een veelal een positieve manier te benadrukken. Verder viel op dat de Engelse kranten het voetbal meer op een nationalistische en sensatiegerichte toon presenteerden dan de Engelse televisiezenders. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat kranten veelal een andere financiële basis en doelstelling hebben dan de vaak publieke televisiezenders. De conclusie die getrokken kan worden is dat er verschillen bestaan in de gepresenteerde vorm van 'ruimtelijke perceptie' tussen de onderzochte landelijke dagbladen en de televisie-uitzendingen. Deze lijken in de meeste gevallen 'veroorzaakt' door bewuste en onbewuste belangen en keuzes van de (sport)media en individuen, zoals o.a. de vercommercialisering en de mondialisering van de sport en de media.

6.6 Beantwoording vraagstelling van het onderzoek

In dit onderzoek heb ik geprobeerd om antwoord te geven op de volgende centrale vraagstelling:

In hoeverre is 'ruimtelijke perceptie' van invloed op de opvattingen over het voetbalspel en leidt dit tot verschillen in de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de tekstuele en visuele (sport)media binnen Nederland, België en Engeland?

Het onderzoek naar de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen in de dagbladen en televisie-uitzendingen geeft aan dat in de drie onderzochte landen relatief veelvuldig gebruik werd gemaakt van 'ruimtelijke' metaforen om met name de positie van bepaalde spelers, de teams en de bal binnen de dimensies van het speelveld mee aan te geven. We kunnen dan ook in de eerste plaats concluderen dat 'ruimtelijke perceptie' van invloed is op de manier van verslaggeving van voetbalwedstrijden in de (sport)media binnen de drie landen, aangezien het gebruik van 'ruimtelijke' opmerkingen door journalisten, analisten en voetbalcommentatoren blijkbaar noodzakelijk is om de lezer en de kijker te instrueren over de verrichtingen op het veld. Verder kwam uit de resultaten van de onderzochte wedstrijden in de landelijke dagbladen en op televisie een zeer opvallend verschil naar voren in de manier van voetbalverslaggeving tussen de drie landen; in de Nederlandse (sport)media was er relatief veel specifieke tactische aandacht voor het op een creatieve manier gebruik maken van 'ruimte'. Uit de analyse van de Belgische en Engelse (sport)media bleek dat het gebruik van 'ruimte', net als kracht en inzet, meer gezien werd als één van de vele tactische aspecten in hun voetbaldenkbeelden. Deze grote aandacht voor het tactisch gebruik van 'ruimte' kwam wel meer expliciet naar voren in de Nederlandse kranten dan in de Nederlandse televisie-uitzendingen. Dit heeft misschien te maken met het feit dat zij een verslag maken dat gebaseerd is op reflectie na een interview of wedstrijd, terwijl televisie vaak analyses en wedstrijden live weergeeft. Afgaande op de analyses kunnen we dus concluderen dat de geventileerde Nederlandse voetbalopvattingen in de (sport)media het (tactische) gebruik van 'ruimte' als een belangrijker onderdeel van het voetbalspel wordt aangemerkt dan in de geventileerde voetbalopvattingen in de Belgische en Engelse (sport)media.

6.7 Aanbevelingen voor eventueel vervolgonderzoek

Mijn onderzoek is beperkt gebleven tot de vergelijking tussen de voetbalopvattingen in de (sport)media uit Nederland en een tweetal andere West - Europese landen. Daardoor blijft de vraag bestaan of de resultaten van dit onderzoek worden versterkt of afgezwakt als de (sport)media uit meerdere landen van verschillende continenten zouden worden meegenomen in een onderzoek naar de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen. Ik zou dan ook graag willen voorstellen om mijn onderzoek uit te breiden naar een wereldwijd onderzoek. Daarin zouden de voetbalopvattingen in de tekstuele en visuele (sport)media uit Nederland en uit enkele landen uit de zes voetbalcontinenten met elkaar worden vergeleken. Dit onderzoek zou kunnen bestaan uit een inhoudsanalyse van de artikelen en wedstrijdverslagen van landenteams, maar mogelijk ook van clubteams die zowel nationaal als internationaal actief zijn in clubcompetities. Hierdoor zal door het analyseren en vergelijken van deze vele 'mediateksten' mogelijk een uitgebreider beeld ontstaan van de invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de voetbalopvattingen in de (sport)media binnen en tussen landen uit diverse werelddelen. Daarnaast lijkt het mij ook relevant om de visie van een aantal sleutelfiguren binnen het hedendaagse voetbal nader te onderzoeken door middel van diepte-interviews. Hiermee doel ik op personen die zich hebben bewezen op het gebied van de (sport)media en het voetbal in Nederland en uit de andere landen binnen dit nieuwe onderzoek. De voorkeur gaat hierbij uit naar personen met een verschillende achtergrond en invalshoek. De meest logische keuze voor deze interviews lijken mij daarvoor enkele (ex) - trainers, (ex) - voetballers, voetbaljournalisten, voetbalcommentatoren en enkele wetenschappers op het gebied van voetbal en 'ruimtelijke perceptie'. De mening en de toekomstvisie van deze sleutelfiguren zal verder inzicht verschaffen in de invloed van 'ruimte' op het voetbalspel en de nadruk die erop gelegd wordt door deze personen in de verschillende landen. Uiteindelijk zal door middel van een synergie

tussen de inhoudsanalyses van het wereldwijde onderzoek, de diepte-interviews en mijn onderzoek een algemene conclusie kunnen worden getrokken over de (mogelijk) grotere invloed van 'ruimtelijke perceptie' op de Nederlandse voetbalopvattingen ten opzichte van de voetbalopvattingen in de rest van de wereld.

Literatuurlijst

Chandler, J. (1988). *Television and national sport: the United States and Great Britain*. Urbana: University of Illinois Press.

Christopherson, N. & Janning, M. & McConnell, E. (2002). *Two kicks forward, one kick back: A content analysis of media discourses on the 1999 women's world cup soccer championship*. *Sociology of Sport Journal*, 19: 170 - 188.

Crolley, L. & Hand D. (2002). *Football, Europe and the press. Imagined identities?* London: Frank Cass Publishers.

Gatrell, A. (1983). *Distance and space. A geographical perspective*. Oxford: Clarendon Press.

Gold, J. (1980). *An introduction to behavioural geography*. Oxford: Oxford University Press.

Golledge, R. & Stimson, R. (1987). *Analytical behavioural geography*. London: Croom Helm.

Hofstede, G. (1999). *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.

Knoppers, A. & Elling, A. (1999). *Gender, etniciteit en de sportmedia. Een inventarisatie van 'reguliere' en olympische sportberichtgeving*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Lonkhuyzen, P. van (2006). *WK Special: Nederland is al wereldkampioen*. Management Team, 10, VNU Business Publications.

Maguire, J. & Poulton, E. (1999). *European identity politics in Euro 96. Invented traditions and national habitus codes*. *International Review for Sociology of sport*, 34/1: 17 - 29.

Raadgever, S. (2003). *Wij houden van Oranje. Onderzoek naar de weergave van nationale identiteit in de berichtgeving over het Nederlands elftal*. Doctoraalscriptie Communicatiewetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Rose, A. & Friedman, J. (1997). *Television sports as mas(s)culine cult of distraction*. In Baker, A. & Boyd, T. (eds) (1997). *Out of bounds: Sports, media and the politics of identity*. Bloomington, IN: Indiana University Press, pp 1- 15.

Winner, D. (2001). *Brilliant Orange. The neurotic Genius of Dutch football*. London: Bloomsbury Publishing.

Lijst figuren en tabellen

Figuur 2.1	Waarnemingsbereik van de zintuigen
Tabel 4.1	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de <i>Algemeen Dagblad</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.2	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de <i>Volkskrant</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.3	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in <i>het Nieuwsblad</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.4	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de <i>Standaard</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.5	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de <i>Daily Mail</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.6	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in <i>The Guardian</i> edities in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 4.7	Verhouding totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/cm ² per krant
Tabel 4.8	Verhouding totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/cm ² per land
Tabel 4.9	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit voetbalartikelen in de twee Nederlandse, Belgische en Engelse landelijke dagbladen in de periode 11 t/m 16 juni 2004
Tabel 5.1	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschouwing</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 12 juni 2004
Tabel 5.2	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 12 juni 2004
Tabel 5.3	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschouwing</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 12 juni 2004
Tabel 5.4	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 12 juni 2004
Tabel 5.5	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust-, en nabeschouwing</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Engelse televisiezender BBC op 12 juni 2004
Tabel 5.6	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Engelse televisiezender BBC op 12 juni 2004

Tabel 5.7	Verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/ minuten per land
Tabel 5.8	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Portugal - Griekenland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 12 juni 2004
Tabel 5.9	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschuwing</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 13 juni 2004
Tabel 5.10	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 13 juni 2004
Tabel 5.11	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschuwing</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 13 juni 2004
Tabel 5.12	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Belgische televisiezender VRT op 13 juni 2004
Tabel 5.13	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschuwing</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Engelse televisiezender ITV op 13 juni 2004
Tabel 5.14	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Engelse televisiezender ITV op 13 juni 2004
Tabel 5.15	Verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/ minuten per land
Tabel 5.16	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Frankrijk - Engeland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 13 juni 2004
Tabel 5.17	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust- en nabeschuwing</i> van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 15 juni 2004
Tabel 5.18	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse televisiezender NOS op 15 juni 2004
Tabel 5.19	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de voor-, rust en nabeschuwing</i> van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Belgische televisiezender VRT op 15 juni 2004
Tabel 5.20	Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit <i>de eerste en de tweede helft</i> van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Belgische televisiezender VRT op 15 juni 2004

-
- Tabel 5.21 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit *de voor-, rust- en nabeschuwing* van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Engelse televisiezender BBC op 15 juni 2004
- tabel 5.22 Overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit *de eerste en de tweede helft* van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door Engelse televisiezender BBC op 15 juni 2004
- Tabel 5.23 Verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/ minuten per land
- Tabel 5.24 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzending van de voetbalwedstrijd Duitsland - Nederland uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender op 15 juni 2004
- Tabel 5.25 Relatieve verhoudingen totaal N 'ruimtelijke' opmerkingen/minuten tijdens de gehele drie televisie-uitzendingen per land
- Tabel 5.26 Totaal overzicht aantal fragmenten met 'ruimtelijke' opmerkingen uit de gehele televisie-uitzendingen van de drie onderzochte voetbalwedstrijden uitgezonden door de Nederlandse, Belgische en Engelse televisiezender